

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Diplomová práce

Kristýna Šrolová

*Časopis „Módní svět“ a jeho příloha „Lada“ v kulturně-historickém
kontextu*

*„Módní svět“ (the Fashion world) magazine and its enclosure „Lada“
in its cultural and hisorical context*

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Ireně Štěpánové, CSc. za výraznou pomoc, ochotu a spolupráci při psaní diplomové práce. Dále pak Anně Srbové, která mi byla i při této práci silným inspiračním zdrojem.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 21. 06. 2010

Školová!

Anotace

Diplomová práce pojednává o časopisu *Módní svět* a jeho příloze *Lada*, které zasazuje do soudobého kulturně-historického kontextu. Časopis *Módní svět* vycházel od roku 1879 do roku 1935 a tím je dané i časové vymezení témat v práci. Kontextuálně se zabývá ženskou společností přelomu 19. a 20. století, ženským emancipačním hnutím, počátky vydávání ženských a módních časopisů, jejich osobnostmi a dobovou módou. V druhé části se soustřeďuje na konkrétní časopisy *Módní svět* a jeho přílohu *Lada*. V této části práce je věnována pozornost vzniku zkoumaných periodik, je analyzována jejich grafická úprava, zaměření a ideologické působení na určitý okruh čtenářek.

Klíčová slova:

Módní časopis, ženský časopis. Módní svět, Lada.

Annotation/Summary

The thesis discusses the fashion magazine *Módní svět* (Fashion World) and its enclosure *Lada*, which it implants into their cultural and historical context. The magazine *Módní svět* (Fashion World) was published from 1875 to 1935 and this also defines the time circumscription of the themes in the thesis. It contextually deals with the women society during the turn of 19th to 20th century, with women's emancipatory movement, with the beginning of publishing of magazines for women and fashion magazines, with their personalities and contemporary fashion. The second part deals with particular magazines *Módní svět* (Fashion World) and its enclosure *Lada*. This chapter describes their creation, their visual appearance, their ideological tendencies for its readers.

Keywords:

Fashion magazine, women's magazine, Fashion World, Lada.

Obsah

Úvod.....	7
Prameny a literatura.....	9
Možnosti společenského setkávání pražských čtenářek módních a ženských časopisů v období druhé poloviny 19. století do období první republiky.....	11
Cesta k emancipaci žen v Čechách.....	15
Nejdůležitější ženské osobnosti spojené s ženskými a módními časopisy.....	22
Karolina Světlá.....	22
Sofie Podlipská.....	23
Eliška Krásnohorská.....	24
Věnceslava Lužická.....	26
Teréza Nováková.....	29
Olga Fastrová.....	27
Ženské a módní časopisy.....	32
Výběr z dějin českého časopisectví do doby vzniku prvního ženského časopisu.....	32
Ženské časopisy.....	33
České ženské časopisy.....	34
Lada.....	35
Ženské listy.....	35
Kalendář paní a dívek českých.....	36
Ženský obzor.....	37
Ženský svět.....	37
Módní časopisy.....	39
České módní časopisy.....	39
Ženské časopisy a módní časopisy.....	46
Proměny módy od druhé poloviny 19.století do 30.let 20.století.....	48
Období turnýry.....	50
Období secese.....	53
Období 1910-1920.....	58
Období mezi válkami.....	61
Třicátá léta.....	64

Časopis Módní svět.....	69
Charakteristika.....	69
Grafická úprava.....	69
Reklama.....	71
Koncept časopisu.....	72
Poslední ročník 1935.....	74
Shrnutí.....	74
Lada jako nejdůležitější příloha Módního světa.....	75
Charakteristika.....	75
Inspirační zdroj Lada 1861-65.....	75
Historie.....	76
Koncept časopisu.....	76
Grafická úprava.....	80
Shrnutí.....	81
Módní svět a Lada.....	81
Další přílohy.....	82
Závěr.....	84
Bibliografie.....	86
Seznam vyobrazení.....	90

Úvod

Při studiu pramenů pro postupovou práci v roce 2008 na téma *Osobnost Anny Srbové se zaměřením na její spolkovou činnost*, jsem se dostala k módním a ženským časopisům z přelomu 19. a 20. století. Tyto časopisy mne zaujaly natolik, že jsem se k nim ve své badatelské činnosti chtěla vrátit. Zaujala mne nejen jimi popisovaná móda, ale i jejich struktura, články, způsob jakým se liší od dnešních časopisů tohoto typu. Chtěla jsem zkoumat historii a ideové pozadí, na kterém vznikaly tyto časopisy, věnovat pozornost tomu, jakým způsobem interpretovaly a reprezentovaly ženské emancipační hnutí v Čechách a zda jimi prezentovaná móda, byla opravdu nošena. Rozhodla jsem se tedy využít toto téma pro diplomovou práci. V návaznosti na zpracované téma Anny Srbové, byl výběr časopisu jasný. *Lada*, kterou Srbová (pod pseudonymem Lužická) jako redaktorka po dlouhá léta vedla, a časopis *Módní svět*, jehož byla *Lada* přílohou, se přímo nabízel k dalšímu zpracování. Téma tedy bylo jasné, ale jakým způsobem je zpracovat?

Toto téma vyžaduje interdisciplinární zkoumání. Vzhledem k tématu, jeho zakotvení v čase a charakteru pramenů je nutné užívat metody historických věd, jichž je etnologie součástí. Zároveň, vedle kulturní historie, moje práce zasahuje do dějin žurnalistiky, musela jsem tedy použít i odpovídající literaturu. Věnovala jsem se dějinám českého ženského hnutí a část své pozornosti jsem musela obrátit na souvislosti s oborem dějin umění – na dějiny odívání. Jsem si vědoma toho, že průnik všech těchto oborů přesahuje mou specializaci, ale snažila jsem se tuto nedostatečnost překonat a zasadit své téma do co nejširšího historického, sociálního i kulturního kontextu. Práce je logicky časově ohraničena dobou vydávání *Módního světa*, tedy léty 1879-1935. V některých kapitolách není přirozeně možné dodržovat striktně toto časové ohraničení, nicméně se v práci budu pohybovat v rozmezí těchto dvou letopočtů.

Tato práce je rozdělena do dvou částí. V první části bude nutné seznámit se s kontextem doby a to zejména s ženami-čtenářkami, kterým je věnován ženský a módní časopis. Mou snahou bylo poznat ženskou středostavovskou společnost vymezeného období a její životní styl. Tato kapitola je však pouhým nástínem a úvodem do ženské společnosti doby vydávání časopisu. Na ni navazuje velmi důležitá pasáž o ženském emancipačním hnutí v Čechách. Toto téma je určující pro další vývoj českého ženského časopisectví.

Obecnou část práce uzavírá partie, která je specializovanější a snaží se postihnout reflexi dobové módy v módních časopisech.

Druhá část práce je více konkrétní a opřená o analýzu dobového módního časopisu a jeho přílohy. Tato dvě volně propojená periodika tvoří mou pramennou základnu, s kterou jsem pracovala podle pravidel historických disciplín a místy jsem se snažila o korelaci s jiným soudobým ženským tiskem.

Vzhledem k tomu, že zkoumané periodikum vycházelo po dobu šedesáti let a provázelo život tří generací žen, měla jsem k dispozici zajímavý doklad vývoje, kontinuity i historických zlomů. Sledovat, jak na ně časopis (ne)reagoval bylo pro mne zajímavé. Díky tak dlouhému časovému úseku jsem se mohla pokusit zachytit obecnější trend propojování zábavně vzdělávacích a módních ženských časopisů, který byl typický zejména pro meziválečné období.

Prameny a literatura

Pro psaní této diplomové práce jsem vycházela především přímo z časopisů *Módní svět* a *Lada*. Tato dvě periodika byla mými prameny v pravém slova smyslu. Ostatní dobové časopisy, které jsem používala ke korelaci, byly prameny sekundárními. Po formální stránce jsem hned na počátku narazila na řadu pro mne překvapivých nedostatků. Některé informace, zejména ohledně jejich vydávání, zodpovědných osob a důležitých dat, se v časopisech nevyskytovaly v takové míře, jak jsem očekávala. Zejména ve starších číslech chyběly tiráže a potřebné informace o redakci a vydavateli. Odborná historická literatura pomohla tyto nesrovnalosti vyřešit jen částečně, informace si občas protřečily jak v letopočtech, tak ve jménech. V těchto případech jsem tedy byla nucena konfrontovat svá data s údaji v sekundárních pramenech a tímto způsobem si dohledávat a ověřovat pravdivé informace.

Druhý technický problém představovaly těžko dostupné kompletní řady jednotlivých ročníků časopisu¹.

Pro kulturně-historickou část jsem využívala literaturu všech oborů, které se v mojí práci setkávaly, především historickou a žurnalistickou literaturu a také prameny z dějin umění, specializovaných na módu. Mnoho jsem čerpala z E. Uchalové a jejích tří publikací o české módě, kde jsem ovšem v kapitole věnující se módním časopisům našla několik chyb v letopočtech a osobních údajích. Vysvětlují si to tím, že Uchalová coby kunsthistorička se zajímala především o módu a historická fakta a souvislosti jí občas unikaly. Dalším důležitým pramenem ze stejného oboru byly publikace L. Kybalové, z řady *Dějiny odívání*, kde byly i statě věnované dějinám módních časopisů.

Dalšími prameny mi byly publikace z dějin ženského hnutí, se kterými jsem se seznámila již při psaní postupové práce (která mi také byla pramenem). I zde jsem už při jejím psaní objevila některé drobné chyby. Nejvíce mi byly nápomocny knihy M. Bahenské: *Počátky emancipace žen v Čechách* (právě zde jsem našla pár faktických chyb), P. Horské: *Naše prahabičky feministky* a M. Lenderové: *Od hříchu k modlůbě*. Tyto tři knihy mi však byly velmi důležitým pramenem.

Za další sekundární prameny považuji životopisy, autobiografie a beletrii osob zmiňovaných v práci. Tato literatura byla důležitá nejen jako zdroj okrajových informací, ale i pro dokreslení celkové dobové atmosféry a situace. Důležité je také zmínit práce z dějin

¹ Časopisy jsem si půjčovala zejména v Národní knihovně, kde však nebyly ročníky kompletní, některé (asi čtyři) chyběly a přílohy k časopisům byly zde v malém množství.

žurnalistiky zejména *Dějiny české žurnalistiky* M. Beránkové a její další skripta a práce klasicky historické - M. Efmertová, *České země v letech 1848-1918*, O. Urban, *Česká společnost 1848 – 1918*, a V. Olivová, *Dějiny první republiky*. Další obecné zázemí mé práce představují slovníky a lexikony a internetový zdroj wikipedia, z něhož, jsem ovšem téměř nečerpala (spíše fotografie) z obavy před klamnými informacemi, které jsou zde běžné.

Možnosti společenského setkávání pražských čtenářek módních a ženských časopisů v období druhé poloviny 19. století do období první republiky

Pro každou ženu v pražské společnosti v polovině 19. století byl hlavním určujícím faktorem sociální status manžela. Tento status ji uzavíral do homogenního prostředí žen ve stejné sociální úrovni. Žena žila pouze pro rodinu, nebyl jí dovolen přístup ke vzdělání, ani k samostatnému zaměstnání. Tato žena se mohla realizovat prostřednictvím své rodiny, společnosti jiných žen, nebo ve spolkové činnosti (první spolky vznikaly v 60. letech, byl to Americký klub dam, Tělocvičný spolek, v 70. letech i některé venkovské spolky, od 80. let počet spolků narůstá). Ženy se setkávaly v konvencemi uzavřených kruzích.²

Formy setkávání žen byly projevem společenského rozvrstvení městské společnosti. Měly podobu značně konvencionalizovanou a odrážely společenské postavení žen.

V šedesátých a sedmdesátých letech 19. století se žena začleňovala do své společnosti prostřednictvím neformálních i formálních schůzek s jinými ženami. Bylo to typické zejména pro střední vrstvu a úřednické rodiny. Tato setkání se konala v prostředí domova. Neformálnost situace setkání dvou žen silně kontrastovala s formálností setkání více žen. Ty měly zvykově závaznou podobu od předepsané denní doby, náplní konverzace až po výběr toalety.³

Prestižní byla setkání v dopoledních hodinách, byly to krátké návštěvy, které měly za úkol výměnu nejnovějších společenských a rodinných informací. Na tyto setkání se nosily nejlepší šaty, které žena měla. Oblečení se stalo symbolem významu setkání.

Odpolední a podvečerní setkání žen mělo rozmanitější podobu. Jejimi konvencemi a podrobným popisem se zabývá celý ročník časopisu Lada roku 1903. Čtenářkami tohoto časopisu byly ženy z vyšších vrstev, jejichž setkávání je v této kapitole popisováno, ženy z jiných vrstev měly odlišné starosti.

Tyto „kávové dýchánky“, či „čajové večírky“, jak byly nazývány, měly jednoduchou a stále se opakující osnovu. Při každém setkání si ženy zaměstnávaly ruce

² Horská, in Documenta Pragensia XIII, 1996, str.196

³ Moravcová, in Documenta Pragensia XIII, 1996, str. 244

ručními pracemi. Tehdejší žena středních vrstev nesměla zahálet. Když mluvila její ruce automaticky vykonávaly nějakou práci. Námětem k rozhovoru byly rodinné i veřejné záležitosti (tzv. „drby“), domácnost, služebné, nemoci a večírky. V intelektuálnějších rodinách (např. v rodině Riegrových) se probírala i témata kulturní, politická a národní. V těchto rodinách probíhalo setkávání nejen žen samotných, ale v jejich domácím salóně docházelo ke schůzkám široké intelektuální společnosti. Do salónu Riegrových (i jiných intelektuálních pražských rodin, např. salón Zapových, Staňkových, Fričových a předchůdce salónu Riegrových, salón Měchurův, ze kterého vznikl salón Palackých, později Riegrových) docházeli muži i ženy smíšeně, ale ovšem i zde měla důležitou úlohu hostitelka.⁴

Náplní dýchánek bylo kromě vedení řeči také zpěv a hra na klavír, zejména u mladých dívek a také čtení krásné literatury a vyprávění příběhů. Častou náplní dýchánek byly také společenské hry. Hrály se šarady (slabikové hádanky), lotto (tahaly se čísla a podle nich se obsazovala políčka na herním plánu) četlo s orákulum (položila se otázka a odpověď se hledala podle čísla padlého na kostkách) nebo se hrála karetní hra whist.⁵

Opolední setkání s rozlišovala na zvané, ohlašované, nezvané a příležitostné.⁶ Podle toho se měnila závaznost konvencí od oblečení až po chování.

Nejprestižnější byly dýchánky zvané. Hostitelka si sama zvolila koho pozvat a koho ne, rozhodovala o bohatosti pohostění atd. Dámy se o pozvání dozvěděly ten den dopoledne, služka hostitelky chodila zvat hosty. Bylo zvykem, že pozvání se nesmělo odmítnout a musel se projevit za něj velký dík. Na tyto akce bylo nutné vzít si nejlepší šaty, chovat se vkusně a důstojně, reprezentovat sebe i svého muže a respektovat společenské postavení ostatních dam. Zvané dýchánky svědčily o prestiži hostitelky a vyšší úroveň zajišťoval příchod vážených mužů, který byl situován na pozdní dobu. V takovém případě se zábava rozproudila a pokračovalo se i večer, kdy se zpravidla tančilo.

Méně prestižní byly dýchánky ohlašované, které byly iniciativou hostů. Často se dvě až tři přítelkyně domluvily, že půjdou navštívit jinou přítelkyni. Daly jí to vědět až ten den dopoledne prostřednictvím služky. Zde bylo pouze povinností hostitelky nabídnout kávu. Hodina mezi třetí a čtvrtou hodinou byla vyhrazena pro intimnější dýchánky mezi důvěrnými přítelkyněmi. Mezi nimi se v přílišné míře neohlíželo na konvence v oblékání i v chování

Nezvané večírky byly pro ženy nejzábavnější, ženy se bez ohlášení dostavily do domu své přítelkyně, pravidelně mezi třetí a čtvrtou hodinou, kdy věděly, že manžel není

⁴ Lorencová, Petrasová. *Salóny v české kultuře 19. století*, Praha 1999

⁵ Moravcová, in *Documenta Pragensia XIII*, 1996, str. 246

⁶ Lada 1903, roč. 14, č. 6

doma. Hostitelky neměly povinnost je pohostit, přesto však často nabízely kávu a narychlo zvaly další přítelkyně a sousedky. Tyto návštěvy byly vyhrazeny užšímu kruhu žen a tudíž měly uvoňnou atmosféru, intimní ráz a proto byly nejméně formální.

Dalším typem návštěv byla tzv. černá hodinka. Byly to schůzky večer a zejména v zimě, které měly účel čistě kontaktní. Potřeba si popovídat o každodenních problémech. Na tyto hodinky se chodilo v domácím oblečení bez nároku na pohoštění.

Jedním z dalších typů schůzek v posledních desetiletích 19. století byly muzické dýchánky. Nejčastěji hudební, kde se ženy scházely, aby si spolu zahrály a zazpívaly. Na tuto tradici scházení se za jediným praktickým účelem navazují i příležitostné kroužky ručních prací, kde se ženy navzájem od sebe učily novým technikám.⁷

S narůstáním spolkových aktivit klesá v osmdesátých a devadesátých letech obliba domácích dýchánek. Prostedí salónů je zaměněno za prostory spolku, pokud ovšem měl spolek veřejné prostory k dispozici. Někdy se jednoduchá agenda spravovala u jednotlivých členek doma, či v jednorázově pronajatých prostorech. Ženy již nejsou přikovány ke své domácnosti a mohou se v určité míře realizovat i mimo ni. V prostředí spolku ženy projednávaly nejen témata o činnosti spolku, ale i svá osobní a domácí. Svě domácnosti si ženy nechaly pro záležitosti ryze rodinné.

Po roce 1900 až do dvacátých let se ženy středních a vyšších vrstev scházely na neutrální, veřejné půdě. Ale ženy nejvyšších vrstev, které se nerealizovaly ve vzdělávání, nebo spolkové činnosti, obnovily tradici dopoledních a odpoledních návštěv. Ovšem již nebyly pojaty tak formálně a konvenčně, jako v šedesátých letech 19. století. Zavedly si tzv. přijímací dny, kdy byla jejich domácnost otevřena návštěvám, což bylo bráno jako velmi prestižní záležitost. Tato setkání byla označována jako „čaje o páté“, patřila k nim hudba, literatura, ruční práce, móda a nenucená konverzace.

Význam společného setkávání žen z vyšších vrstev se v první polovině 20. století změnil, zejména díky historickým a s nimi souvisejícím kulturním změnám. Často byly schůzky prostředkem k upevnění emancipačních snah, ale samozřejmě zůstala i jejich funkce společenská a zábavní. Náplň schůzek ovlivňovaly sociální aktivity a angažovanost žen.

S větším osamostatněním žen, nastává nový fenomén, ženám patří čím dál více veřejné prostory. Ženy chodí za doprovodu mužů více do kaváren i restaurací, nebo zde mají pronajaté prostory pro spolkovou schůzi. Postupně se ženy více osamostatňují a po první

⁷ Moravcová, in Documenta Pragensia XIII, 1996, str. 247

světové válce, která znamená zlom ve společenském a kulturním kontextu, se ženy nebojí sejít se s přítelkyněmi v kavárně, cukrárně, či zahradní restauraci. Nejoblíbenějšími dámskými kavárnami za první republiky byly kavárny na Žofíně, v Riegrových sadech, kavárna Slavie a Pařížská kavárna v Žitné ulici. Setkání v domácích salonech bylo pro hostitelku namáhavé a příliš svázané konvencemi.

S novou sportovní módou, která přišla s první světovou válkou se mění i druhy setkávání. Není již ničím zvláštním pro ženy setkávat se v restauracích a kavárnách, kde si mohou přečíst své oblíbené módní a ženské časopisy, které jsou tu volně k dispozici, nyní jsou moderní setkání ve sportovních klubech. Sportovní kluby sdružují jednu společnou zálibu v určitém sportu, setkávají se v něm muži i ženy a v nepříliš formální podobě, převážně ve sportovním oděvu. Ovšem tyto kluby pořádají i zcela formální večírky a plesy, kam se smí pouze ve večerní toaletě.

Pro ženy již není hlavním místem domácnost, ta se stává intimnější, setkávají se na veřejných místech, mají jiné společenské postavení a rády jej na veřejnosti demonstrují.

„Je to bludný kruh. Žena je omezena v právech pro nedostatek vzdělání a nedostatek vzdělání pramení z omezených práv. Nutno mít na paměti, že poddanství žen je tak ohromné a staré, že si často nechceme uvědomit propast, která nás od nich dělí.“

L.N. Tolstoj, Anna Karenina

Cesta k emancipaci žen v Čechách

Společenské postavení ženy se během času měnilo, bylo přímo úměrné historickým procesům a změnám v ekonomice, v institucionalizaci společnosti v ustavování zvyklostí, názorů, předpokladů ve vztahu ženy k muži, k rodině, k potomstvu, k obci, národu a státu. Mění-li se obraz společnosti, nutně se mění vztah ženy a muže, protože oni společnost utvářejí.

Patriarchální pohled na společenské postavení žen byl již v antických dobách a svým způsobem přetrvává přetrvávalo až do nynějška. Pro většinu žen v 19. století byl ještě charakteristický omezený obecný rozhled a nízká úroveň vědomostí. Ženě nepříslušelo podílet se na rozvoji politické a duchovní společnosti. Její místo bylo v domácnosti. Zlom přišel až s příchodem industrializace, na přelomu 18. a 19. století. Žena se stává levnou a stále nevzdělanou pracovní silou v průmyslu. Ekonomické a společenské změny mají za následek, že se ženy stále více snažily o vyrovnání s muži. Tendence ke změnám postavení ženy měly charakter morální, právní ale také politický. Na potřebu změnit pozici ženy, musely poukázat samy ženy.

Vznik ženských emancipačních snah souvisí se změnou sociálně ekonomické situace a s demografickým vývojem ve vyspělejších částech světa, pokud se omezíme na evropský a severoamerický prostor. Je zde patrná souvislost se změnou života celé společnosti, v první řadě rodiny, při přechodu od typické feudálně zemědělské společnosti ke kapitalistické městské společnosti.⁸

Ekonomické změny měly vliv i na rozpad tradiční venkovské rodiny. Přechod k manufakturní výrobě, který je podmíněn zrušením nevolnictví a nutnost lidí (chudých

⁸ Burešová, J.: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století, 2001, str.29-30

bezzemků, na které se nevztahuje jednonástupnický systém dědění majetku) odejít za prací z venkova do měst měly za následek rychlý vzestup industrializace. Mladé dívky z těchto rodin si musely hledat práci kvůli své ekonomické situaci. Výběr práce byl však velmi úzký, většinou jako služky, což dělaly spíše dívky z venkova, nebo jako dělnice v továrnách. Dělnice v továrnách dělaly svobodné dívky z rodin žijících ve městě, většinou za velmi špatných sociálních a hygienických podmínek. Tyto ženy z nižších sociálních vrstev měly jedinou představu, že budou pracovat a potom se vdají, pak po nich převezme živitelskou roli manžel. Ve většině případů v chudých vrstvách byla realita jiná, ženy musely pracovat i po svatbě a za stejnou práci dostávaly poloviční mzdu než jejich muž.

Ovšem ženy ve vyšších vrstvách neměly situaci lepší. Tyto ženy měly v životě pouze tři možnosti: vdát se, jít do kláštera, nebo zůstat v rodině a pomáhat s ručními pracemi. V době industriální výroby však přestal být o ruční práce zájem a ženy s vyšším sociálním statusem nemohly pracovat manuálně, nebo jako služky. Podle společenské konvence by tyto ženy neměly pracovat, jediné, co jim bylo tolerováno, mohly být guvernankami nebo společnicemi bohatých osamělých dam. K jiným pracím nebyly kvalifikované. Ženy samy vidí nutnost se vzdělávat, nejen pro vyšší kvalifikovanost, ale vidí zde i možnost, jak se postavit na roveň mužům. V Čechách je situace jiná než v Evropě, ženy jsou některými osvícenými, vlastenecky zapálenými muži podporovány ke vzdělání, tyto muži jim pomáhají prokázat cestu a činí tak v národním zájmu. Je to např. Karel Slavoj Amerling a Vojta Náprstek.

Další aspekty nutnosti emancipace bylo právní postavení ženy, muž zastupoval celou rodinu před úřady. V právních předpisech bylo zafixováno, že žena nesmí nabývat majetek bez svolení muže, být zaměstnaná nebo vystupovat u soudu. Muž spravoval ženin majetek v podobě věna a záleželo pouze na muži, zda jeho žena bude po něm dědit. Dědické právo měli pouze synové.⁹

Počáteční emancipační snahy měly za hlavní cíl přístup žen ke vzdělání za účelem možnosti vstupu i do náročnějších zaměstnání a tím získat ekonomickou nezávislost. Dalším cílem byl bližší přístup k politickému a společenskému životu a na to navazující snaha o získání vlivu na politické záležitosti zejména získání politických práv.

České emancipační hnutí bylo humanistické a demokratické, bojovné feministky se v Čechách, na rozdíl od jiných evropských zemí, nevyskytovaly (na přelomu 19. a 20. století

⁹ Burešová, J.: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století, Olomouc 2001, str. 32-33

v anglosaských zemích používala tato hnutí extrémní formy boje v podobě hladovek, nebo zapalování poštovních schránek¹⁰). V Čechách byla dlouhodobá tradice společného boje mužů a žen za národní práva. Muži a ženy bojovali za stejnou věc a tudíž se nevyostřil spor mezi nimi tolik jako v anglosaských zemích. Muži v ženách viděli partnera v boji za společný cíl a někteří muži velmi napomohli emancipačnímu hnutí v Čechách

V Čechách jsou ženské snahy o emancipaci spojeny s vlastencstvím, sociálním citěním, podporou chudých a šířením vzdělání a osvěty. Tyto snahy umožňovala spolková činnost. Tehdejší ideální žena byla napůl matka a napůl vlastenka, oběma rolím se připisoval stejný význam. Ženské emancipační hnutí v Čechách si zpočátku nekladlo za cíl vyrovnat se a předčít muže, české ženy jim chtěly být spíše partnerem než soupeřem. To se změnilo až na počátku 20. století v boji za ženské volební právo.

České ženské emancipační hnutí nestálo stranou od společenského dění, naopak bylo propojeno s emancipačním národním hnutím. Ženám bylo dovoleno publikovat, byly zřizovány vzdělávací ústavy, byly podporovány různé dobročinné aktivity, zakládány ženské spolky, dívčí školy a ženské časopisy.

První předzvěsti ženského emancipačního hnutí v Čechách byly snahy ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století K.S. Amerlinga¹¹ o založení vzdělávacího ústavu, který by zaštiťoval učitelský ústav, vyšší ženskou školu a průmyslové školy. Tento ústav, Budeč, neměl však dlouhého trvání. Jeho žena Svatava vedla od konce padesátých let 19. století do roku 1870 soukromou dívčí školu, kterou navštěvovala i např. Teréza Nováková.

V roce 1843 založila sama z vlastní iniciativy Bohuslava Rajská (vl. jménem Antonie Resissová) soukromý dívčí ústav ve Vodičkově ulici. Amerling velmi usiloval o spojení této školy s Buděčem, ovšem s tím Rajská nesohlasila. Ústav zřejmě prosperoval, ale v roce 1845 se Rajská vdala za Františka Ladislava Čelakovského, odešla s ním do Vratislavi a plně se věnovala jen povinnostem manželky. Ústav předala do rukou Eleonory Jonákové.¹²

V roce 1848 vznikl první ženský spolek vlasteneckého zaměření. Spolek Slovanek založený Honoratou z Wisniewskich – Zapovou. Kládla si za cíl vzdělávat vlastenecké ženy.

¹⁰ Burešová, J.: Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20.století, Olomouc 2001, str. 37

¹¹ MUDr. Karel Slavoj Amerling (1807, Klatovy – 1884, Praha) byl český pedagog, filozof a lékař. Zaoberal se snahou organizovat vzdělávání českého učitelstva, zlepšit a zpřístupnit vzdělání všem. V roce 1842 založil na Novém Městě v Praze vzorovou školu, nazvanou Budeč. Název byl inspirován tradicí, podle níž mělo být přemyslovské hradisko Budeč sídlem nejstarší školy v Čechách. Velkorysý a na svou dobu nebyvale vyvážený projekt se však záhy ukázal být příliš finančně náročný a skončil v konkursu. Roku 1848 byl Amerling jmenován ředitelem první české hlavní školy v Praze, pořádal i jednoroční učitelské kursy, později přeměněné v první český učitelský ústav. V čele této instituce stál Amerling po dvacet let. V roce 1871 se ujal vedení Ernestina, nově zřízeného ústavu pro slabomyslné děti (na Hradčanech), prvního svého druhu v Rakousku-Uhersku.

¹² Bahenská, m.: Počátky emancipace žen v Čechách, Libri/slon, Praha 2005, str. 13

budovat školy a knihovny. Avšak i tento spolek neměl dlouhého trvání. Což bylo způsobeno jak vnitřními faktory, tak i politickou situací. V 50. letech 19. století po nástupu Bachova absolutismu¹³ byla veškerá spolková činnost pozastavena.

Průlom nastal až v šedesátých letech 19. století, po pádu Bachova absolutismu. V této době začíná působit Vojta Náprstek¹⁴, který se vrátil z desetileté politické emigrace ze Severní Ameriky. Prosazoval snahy osvobodit ženy z otroctví domácích prací za pomoci technických vynálezů, které přivezl z Londýnské světové výstavy v roce 1862. Díky nim budou mít ženy ulehčenou práci a budou se moci vzdělávat a pracovat na sobě. Náprstek se seznámil s kroužkem inteligentních, vzdělaných pražských žen v čele s Karolinou Světlou a poskytl jim zájem k založení Amerického klubu dam, který vznikl v roce 1865. Náprstek již jasněji dokázal formulovat myšlenky o ženském školství, volebním právu a zaměstnání žen ve státní službě.

V sedmdesátých letech začala vznikat celá řada ženských spolků. Tyto spolky usilovaly o emancipaci přes vzdělání, na jejich popud vznikají různé odborné školy pro ženy - průmyslové, obchodní, vyšší, kuchařské a pedagogické. Za vznikem spolků stály ženy intelektuálky a spisovatelky zejména Karolína Světlá a její sestra Sofie Podlipská, také Věnceslava Lužická. Tyto tři ženy byly u zrodu Ženského výrobního spolku českého v roce 1871, v jehož rámci založila Světlá obchodnicko-průmyslovou školu. Tato škola měla kvalifikovat ženy a dívky pro ekonomicky samostatný život.

Eliška Krásnohorská byla v roce 1890 u zrodu ženského gymnázia „Minerva“ první tohoto druhu ve střední Evropě.¹⁵ Gymnázium spravoval a financoval stejnojmenný spolek.

¹³ Bachův absolutismus (1851-1859), pojmenován po rakouském ministerském předsedovi Alexandru Bachovi. Bylo následkem potlačených revolucí z let 1848-49 a ideově navazovalo na osvěcenský absolutismus. Proběhlo mnoho změn ve státní správě, některých úřadech, a dalších oborech. Byl vydán Živnostenský úřad, který odstranil cechovní organizaci. Byla zachována náboženská svoboda. Bylo to období silné byrokratické s vyloučením většiny. Toto období skončilo válkou Rakouska se Sardinii. (Efmertová, České země v letech 1848-1918, Praha 1998)

¹⁴ Vojtěch Náprstek (1826, Praha - 1894 tamtéž) byl významný český vlastenec, národopisec a zapálený bojovník za pokrok. Náprstek byl považován za „Českého konzula“ všech Čechů žijících v zahraničí. Také díky tomu stále více rostly jeho sbírky, proto roku 1863 změnil svůj dům na České průmyslové muzeum. Přispěvateli do sbírek muzea byli například cestovatelé Emil Holub, Josef Koťenský, Enrique Stanko Vráz, zoolog Antonín Frič a jazykovec Bedřich Hrozný. Když se pomalu ztrácel původní účel muzea, a to přinášet lidem praktické ukázky pokroku, byl stále větší důraz kladen na rostoucí národopisné sbírky. V roce 1866, když už bývalý rodinný pivovar nestačil, dal Náprstek postavit novou budovu, která dodnes nese jméno svého zakladatele. 1. června r. 1888 spolu s dr. Vilémem Kurzem zakládá Klub českých turistů.

¹⁵ Díky, že to nebyla jednoduchá práce a muselo se překonat množství překážek podává vzpomínka Krásnohorské. Při hledání ochotného poslance, který by předložil petici o založení dívčího gymnázia říšské radě oslovila mladočecha Julia Grégra, bratra známějšího politika Eduarda Grégra: „Bylo na čase, postarati se, abychom získaly některého našinského poslance říšského, který by byl ochoten vzít naši petici a její uplatnění na starost. Došla jsem s prosebným dotazem Julii Grégroví, jenž mne vyslechl přívětivě a sympaticky, ale litoval, že nemůže mi vyhovět. „Obraťte se k mému bratru Edvardovi, jistě vám neodfekne.“ „Již odfekl“.

k zakládajícím členům se hlásily i mimopražské spolky (brněnská Vesna, přerovská Vlasta a další). Dosud bylo ženám umožněno, aby se vzdělávaly na praktických školách, nyní byly otevřené dveře k vyššímu vzdělání. První maturitu v roce 1895 skládalo 18 studentek. Heslo Minervy znělo „Per ardua ad astra“ (Přes překážky ke hvězdám) a vztahovalo se zejména k dosažení přístupu žen k vysokoškolskému vzdělání. Přístup na univerzitu získaly ženy od roku 1896 jako hospitantky, což znamenalo, že přednášky mohou navštěvovat jen se souhlasem vyučujícího.¹⁶

Ještě před rokem 1900 začaly první ženy studovat vysoké školy. Studovaly ve Švýcarsku lékařskou fakultu, v Rakousku-Uhersku však nebylo možné nechat si diplom noštrifikovat, neexistovala zákonná norma, nepočítalo se s tím, že by žena měla akademický titul a tudíž zůstávaly a vykonávaly svou praxi ve Švýcarsku. Jsou to např. Anna Bayerová a Bohuslava Kecková naše první vystudované lékařky. Kecková na zvláštní povolení, soukromně vystudovala malostranské gymnázium potom pokračovala ve studiu medicíny ve Švýcarsku v Curychu, protože jinde v Evropě to tehdy možně nebylo. Anna Bayerová v roce 1879 dokončila studia v Bernu, kde působila dál a získala věhlas jako dětská a ženská lékařka.

Absolventky Minervy se postupně po roce 1900 stávaly plnoprávnými posluchačkami českých fakult, nejdříve lékařské a filozofické, později dalších (Honzáková, Baborová)

První žena, která vystudovala v Praze byla r. 1900 Marie Zdenka Baborová, absolvovala filozofickou fakultu a roku 1902 Anna Honzáková, lékařskou fakultu.

V roce 1905 byl z popudu Františky Plamínkové¹⁷ založen „Výbor pro volební právo žen“, který nebyl organizován formou spolku, bylo možné tedy jeho činnost nazvat politickou. V roce 1908 bylo umožněno ženám platícím svým jménem nejméně 8 korun přímých daní povoleno účastnit se sněmovních voleb. Několik politických stran se pokusilo

odpověděla jsem a prosila o doporučení k jinému panu poslanci.“(E. Krásnohorská, Výbor z díla II, Praha 1956, str.487)

¹⁶ Bahenská, m.: Počátky emancipace žen v Čechách, Praha 2005, str. 132

¹⁷ Františka Plamínková-byla česká politička, novinářka a bojovnice za práva žen. Bývá považována za první českou feministku. Byla aktivní v ženském hnutí. Bojovala za zrušení celibátu učitelek, volební právo žen a rovnoprávnost žen a mužů. V roce 1918 vstoupila do České strany socialistické a roku 1919 byla zvolena v obecních volbách do zastupitelstva a Rady hlavního města Prahy. V roce 1923 založila Ženskou národní radu a byla její předsedkyní až do roku 1942. Působila i v mezinárodních organizacích. Byla místopředsedkyní Mezinárodní rady žen. V letech 1925 až 1939 byla třikrát zvolena senátorkou v Národním shromáždění. Působila rovněž jako novinářka, když publikovala články o problematice ženských práv a rovnoprávnosti. Pořádala přednáškovou turné po Evropě i v USA. Byla ve styku s rodinou Masarykových. Po okupaci odmítla emigrovat a pokračovala v činnosti Ženské národní rady. V rámci hejdrichiády byla zatčena podruhé a deportována do Tereziína, kde strávila posledních 14 dní svého života. Dne 30. června 1942 byla popravena.

ženských hlasů využít a postavilo na svou kandidátku i ženy, o kterých bylo jasné, že je ženovoličky budou volit a tím dostali možnost získání nových hlasů. V roce 1912 při doplňující volbě za zeměděloho poslance V. Škardu se podařilo dosadit Boženu Vikovou-Kunětickou jako první ženu – poslance v českém zemském sněmu. „A byla to právě Božena Viková-Kunětická, výslovně se hlásící nikoli k feministickému, nýbrž k „národnímu“ smýšlení středostavovských žen, aktivně působící v ženském odboru Národní strany svobodomyšlné, která byla vybrána mladočechy, po dohodě s národními sociály a státoprávními pokrokáři, jako všenárodní kandidátka pro volby do obvodu Mladá Boleslav- Nymburk.“¹⁸

Období první republiky by se dalo nazývat zlatým obdobím emancipace. Začaly se pomalu a postupně vžívat do všech vrstev společnosti nové normy ženské existence. Ženy studují na univerzitách, dostávají se do aktivního politického života, muži jim velmi pomalu a často s neochotou dělají nové místo ve společnosti. Jsou problémy se zařazením žen na specializovaná, dříve pouze mužská pracovní místa, např. lékařky se jen těžko prosazují v mužském kolektivu. Dá se říci, že ženy se postupně emancipují. V čele nově vzniklého státu stál prezident T.G. Masaryk, jenž byl ženské otázce kladně nakloněn a prosazoval myšlenku rovnosti žen ve společnosti a rodině. „Muž i žena jsou si rozumově i mravně rovni. Nerovnost mezi mužem a ženou není od přírody, ale vyvinula se historicky. A jak v historii dělalo se mnoho chyb, a chyb často osudných, tak stala se chyba, chyba veliká, potlačením ženy. Tuto chybu. Tento starý názor posud nejsilněji drží a posvěcuje oficiálně náboženství: zákon nový i starý.“¹⁹

Studované a kvalifikované ženy, díky svému vzdělání, více pronikaly na pracovní trh a získávaly čím dál lepší místa, také lépe placená (ovšem v porovnání s mužskými platy, byly tyto platy stále nízké)

V této moderní době se kladl důraz na symbiózu intelektuálních, morálních kvalit spolu s krásou a estetičností těla. Sport se stával oblíbený i mezi ženami a ve 20. letech začínají ženy vyšších vrstev pronikat i do ryze mužských sportů jako například automobilismus (Liliska Junková, která v roce 1928 zvítězila v Evropském závodě Targa Florio), ženy z této sociální vrstvy jsou pilotkami, cyklistkami, kanoistkami, tenistkami a trampkami.

Obraz ženy první republiky se vytvářel na základě politického, hospodářského a kulturního vývoje mladého státu, v němž byl prostor pro ženské individuality. Se vznikem

¹⁸ Horská, P.: Naše prababičky feministky, Praha 1999, str. 111

¹⁹ Plamínková, F.: Masaryk a ženy, sborník, Praha 1930, str. 127

Československé republiky v roce 1918 je právně vyřešena otázka ženského volebního práva. V roce 1919 získaly ženy volební právo a v ústavní listině z února 1920 byly otázky pohlaví, rodu a zaměstnání uznány za nesměrodatné. Tímto krokem byly ženy postaveny formálně politicky, sociálně a kulturně na roveň mužům. Avšak jak se mnohé ženy přesvědčily, bylo to uznání pouze „papírové“, muži se nechodlali vzdát zažitých klišé a předsudků vůči ženám.

V průběhu krize na počátku 30. let byly ženy zbavovány práce na úkor mužů. Vdané ženy přišly o samostatnou práci úplně a vracely se k rodinám. Za následné německé okupace, ani v pounorovém Československu se nezávislá ženská hnutí nemohla svobodně rozvíjet. V době německé okupace byla roku 1942 popravena Františka Plamínková, za následného režimu byla ve zinscenovaném procesu popravena nástupkyně Plamínkové v předsednictví v Ženské národní radě Milada Horáková (rok 1948). „Na české politické scéně se tak objevily oběti ideologického boje dříve než důkazy o schopnosti ženy zastávat stejně úspěšně roli politika jako muž. [...] Ani za vlády jedné strany po únoru 1948 tomu nebylo jinak. Žena jaksí v politice byla a zároveň nebyla. Totiž, když tam byla, nezastupovala jen Stranu, ale i ženy. Měla být jakousi atrapou fungujícího systému rovnoprávnosti. V otevřené liberální společnosti Západu, kterou ženy v politice na Východě po mnoho desetiletí neznaly, ovšem podle mínění některých feministických směrů také bylo často nejisté, zda žena má na vybranou mezi reprezentací svého pohlaví a své politické strany.“²⁰

²⁰ Horská, P.: Naše prababičky feministky, Praha 1999, str.113

Nejdůležitější ženské osobnosti spojené s ženskými a módními časopisy

V této kapitole jsou charakterizovány nejdůležitější ženy, které se podílely na vydávání ženských časopisů a zároveň se angažovaly v českém emancipačním hnutí. Byly to především spisovatelky, které zobrazovaly své myšlenky v beletrii, ženy, které dovedly vládnout slovem a tudíž bylo pro ně snadnější být redaktorkou časopisu. Těmito časopisy se snažily povzbuzovat české ženy nejen k vlastnímu vzdělávání, ale zároveň i vštěpovat myšlenky ženské emancipace, ale každá redaktorka po svém.

Karolina Světlá²¹

Karolina Světlá (vlastním jménem Johana Rottová, provdaná Mužáková; 24. února 1830 v Praze–7. září 1899 v Praze) byla česká spisovatelka. Pocházela ze zámožné rodiny Rottovy (pražské železářství u Rottů), Sofie Podlipská byla její sestra (měly ještě bratra Jindřicha). V mládí se jí dostalo vzdělání; kromě němčiny a češtiny ovládala také francouzštinu. Výchovně na ni zapůsobil její otec, vyprávěl jí o minulosti – jeho vyprávění často používala ve svých románech a povídkách. Karolína Světlá chodila do německé školy. Roku 1852 se vdala za svého učitele hry na klavír Petra Mužáka, který ji také uvedl do kruhů české společnosti, kde se sblížila s Boženou Němcovou. Němcová měla na Světlou silný vliv, v Němcové viděla silnou, nezávislou, hrdou ženu. Sama Světlá trpěla od dětství zvýšenou citlivostí, která u ní vyvolávala časté nervové krize. Po smrti svého jediného dítěte, dcery Boženky (1853) se její nervová choroba prohloubila a ona upadla do depresí. Léčila se v Podještědí, rodišti svého manžela, kde byla okouzlena venkovským životem a začala tvořit. Psaní jí pomáhalo, aby na svou bolest zapomněla. Své literární jméno si dala podle vesnice Světlá pod Ještědem, rodné obce P. Mužáka.

Obr. 1. Karolina Světlá

Karolína Světlá byla činná v emancipačním hnutí českých žen, byla členkou několika ženských spolků. Byla u založení téměř všech pražských ženských spolků. Byla jednou se zakladatelek Amerického klubu dam. Roku 1871 založila Ženský výrobní spolek

²¹ Lexikon české literatury, osobnosti, díla instituce, 4/I, S-T, AVČR, Praha 2008, str. 447-451; Bahenská, m.: Počátky emancipace žen v Čechách, Libri/slon, Praha 2005

český, který pak i několik let řídila; cílem spolku byla pomoc dívkám z chudých rodin a ženám, vdovám po vojácích z prusko-rakouské války, které musely uživit rodinu, ale neměly žádné odborné dovednosti, kromě domácích prací. Právě těmto ženám a dívkám měl spolek pomoci s odbornou kvalifikací. Spolu s ustavením Ženského výrobního spolku založila Světlá

Obr.2. Karolina Světlá

spolkový časopis, zabývající se ženskou otázkou *Ženské listy*, do něhož velkou měrou přispívala. Její veřejně sdělované názory na emancipaci žen byly nejodvážnější ze všech českých žen její doby. Souhlasila s názorem ostatních emancipistek, že žena se více osamostatní za pomoci studia a velmi propagovala ženské vzdělávání (založila praktickou školu pod záštitou Ženského výrobního spolku). Ale na druhou stranu dokázala myslet více dopředu a zamýšlela se nad budoucností žen, které i přes svou

odbornou kvalifikaci (zdravotních sester (poprvé laických, nikoli řeholních), zvládaly účetnictví, zdokonalovaly se v cizích jazycích, kreslení, ale také v šití (na stroji), kloboučnictví atd.) nebudou mít pracovní využití, proto viděla řešení ženské otázky v celospolečenském kontextu. Byla velmi dobrá mluvčí a tím často získávala lidi na svou stranu, ale pro svou vznětlivou povahu měla i hodně nepřátel.

Svou tvorbu publikovala v různých časopisech té doby (*Obrazy života*, *Květy*, *Světlozor*, aj.). Od roku 1878 onemocněla těžkou oční chorobou a musela svá díla diktovat. Její sekretářkou a společnicí byla její neteř Anežka Čermáková-Sluková. Zhoršující se zdravotní stav Světlou přiměl, aby se uzavřela do svého pražského bytu, přes tuto izolaci se dále podílela na literárním a veřejném životě. Zemřela v Praze 7. září 1899.

Sofie Podlipská²²

Sofie Podlipská, uváděna též jako Žofie, rozená Rottová, provdaná Podlipská (15. května 1833 Praha – 17. prosince 1897 Praha) byla česká spisovatelka a překladatelka, sestra Karoliny Světlé. Obě byly vychovávány v bohatší pražské německé rodině. Po sňatku s lékařem Josefem Podlipkým v roce 1858 se začala více věnovat literární práci a činnosti v ženských spolcích Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek v Americkém klubu dam, Minervě a v mnohých dalších. V roce 1867 ovdověla a ještě více se

Obr. 3. Sofie Podlipská

²² Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce 3/II, P-Ř, AVČR, Praha 2000, str. 959-963

zabrala do publicistické a osvětové činnosti. Přátelila se s Boženou Němcovou a s mladým Jaroslavem Vrchlickým, za kterého provdala svou dceru Ludmilu.

Vedle spisovatelství se věnovala osvětové činnosti, formou přednášek a časopiseckých statí, věnovala se tématům: výchova dětí, domácnost, úloha ženy ve společnosti, vzdělávání žen a dobová kulturní a umělecká problematika např. literatura psaná pro ženy apod.

Publikovala v časopisech *Lumír*, *Osvěta*, *Světozor*, *Květy*, *Rodinná kronika*, *Zlatá Praha*. Redigovala *Ženskou bibliotéku* a svůj almanach *Souzvuk*. Překládala z francouzštiny (George Sandová, Eugène Scribe). V prozaické tvorbě se inspirovala osudem ženy, českou historií a dobovou národnostní problematikou, častá je i próza s výchovnou tendencí. Je také autorkou povídek a pohádek pro děti. „...společně s Lužickou je zakladatelkou české povídky pro dívky. Historickými příběhy a pověstmi i původními látkami vycházejícími ze soudobých problémů společenských a etických se snažila dívky kultivovat, rozšiřovat jejich vzdělání a podporovat morální aspekt jejich výchovy.“²³

Eliška Krásnohorská²⁴

Eliška Krásnohorská, vlastním jménem Alžběta Pechová, (18. listopadu 1847, Praha -26. listopadu 1926 Praha) byla česká básnířka, libretistka, spisovatelka a překladatelka. Pseudonym si zvolila podle otcova mylného přesvědčení, že pochází z rytířského rodu Pechů z Krásné Hory. Měla sedm sourozenců, ale otec jim brzy zemřel. Matka jí však vzdělání zajistila. Eliška získala patřičné vědomosti v pražském ústavu Svobodově a s pomocí bratrů i přátel je systematicky rozšiřovala. Většinu svých znalostí však získala samostudiem, což nezůstalo bez vlivu na její celoživotní úsilí o zvýšení úrovně ženského vzdělávání.

Obr. 4. Eliška Krásnohorská

Naučila se i hře na klavír a malovat. Byla velice učenlivá a odhodlaná. Od mládí však bohužel trpěla vážnou revmatickou chorobou, která jí v posledních letech života velmi ztěžovala úspěšnou literární činnost.

²³ Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce 3/II, P-Ř, Praha 2000, str. 960)

²⁴ Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce 2/II, K-L, AVČR, Praha 1993, str. 939-944; Vlašínová, D.: Eliška Krásnohorská, Melantrich, Praha 1987

Do literatury vstoupila v roce 1863, kdy ji F. L. Rieger seznámil s Vítězslavem Hálkem, který otiskl její první verše v *Lumíru*. Velmi důležitým setkáním pro další život bylo setkání s Karolínou Světlou, která se pro ni stala vzorem, oprou a myšlenkovým vůdcem. Světlá brzy poznala nevšední talent Krásnohorské a staly se doživotními přítelkyněmi. „Útěchou a vzpruhou byly pochopitelně i nadále dopisy od této vážné spisovatelky a Eliškou obdivované ženy. S postupem času, je však z těchto dopisů znát, že i Světlá hledá u Krásnohorské útočiště a především chápající bytost. Výbušná a nervní Světlá potřebuje Eliščinu střízlivost myšlení, její, navzdory nemoce, optimistickou letoru.“²⁵

Roku 1871 je založen Ženský výrobní spolek, Světlá usiluje o to, aby se Krásnohorská stala aktivní členkou a převzala redakci *Ženských listů*, které v době založení spolku redigovala Lužická, jenž byla pro Světlou málo průrazná. Od roku 1875 se stává redaktorkou *Ženských listů* a vede je celých třicet pět let. Po celou dobu redigování časopisu si kladla Krásnohorská za cíl probouzet české ženy a vzdělávat je. „Snažíc se od počátku, abych vedla Ženské listy směrem určitým a správným, chtěla jsem především odvádět ženskou mysl od obvyklé povrchnosti, pěstované nerozumnou výchovou, k hlubší opravdovosti pojmů o povinnostech k rodině a k národu, o důležitosti vzdělání, o nezbytnosti a čestném významu práce, uznala jsem za nutno upozorňovat též na dobrý způsob i výběr četby, chtějíc, aby čtenářky knih nečetly naplano, nýbrž aby při četbě mysly, rozvažovaly a posuzovaly.“²⁶

Díky angažovanosti v mnoha spolcích se významně podílela v boji za zlepšení podmínek vzdělání pro dívky a ženy. „Ta (Krásnohorská, pozn. aut) však program české emancipace žen vidí ve spojení s možností vyššího a dokonce vysokoškolsky odborného vzdělání.“²⁷ A protože Krásnohorská viděla budoucnost emancipace ve vzdělávání žen, byla zakladatelkou prvního dívčího gymnázia v Rakousko-Uhersku, Minervy (1890).

Vedle básnické a kritické tvorby psala také libreta k operám, knihy pro mládež a překládala z cizích literatur. Přispívala i do časopisu *Osvěta*, kde se zabývala, stejně jako v *Ženských listech*, literární kritikou.

Eliška Krásnohorská získala roku 1922 čestný doktorát na Univerzitě Karlově. Zemřela v Praze 26. listopadu 1926.

²⁵ Vlašínová, D.: Eliška Krásnohorská, Praha 1987, str. 28

²⁶ Krásnohorská, E.: Literární konfese, in Výbor z díla II, Praha 1956, str. 54

²⁷ Vlašínová, D.: Eliška Krásnohorská, Praha 1987, str. 42

Věnceslava Lužická²⁸

Věnceslava Lužická, vlastním jménem Anna Srbová, rozená Kubátová (6.12. 1935, Hořice - 4.5. 1920, Praha), česká spisovatelka a žurnalistka. Narodila se a vyrůstala v Hořicích, kde ji vychovávala ve vlastenecky sentimentálním duchu její babička. Když vystudovala prvních několik tříd chlapeckého gymnázia vedené při benediktýnském klášteře v Broumově (kam byla občas přijímána jen velmi nadaná děvčata) zjistila, že pro dívku již není možnost studovat dále, což ji velmi rozladilo, ale zároveň povzbudilo k pozdější ženské vzdělávací činnosti. Vrátila se zpět do Hořic, kde se vdala za úředníka Aloise Srbu, měli spolu tři děti. V roce 1867 Srba zemřel a Lužická se přestěhovala do Prahy. V Praze začala naplno psát a věnovat se spolkové činnosti. Byla členkou mnoha spolků a také jich mnoho pomáhala založit. Podílela se na vzniku Ženského výrobního spolku, její největší zásluhou však byla Domácnost', založená roku 1885. Byl to spolek pod jehož záštitou vznikla stejnojmenná dívčí škola, tato škola byla praktického zaměření. Dívky se zde učily vařit, starat se o domácnost, zacházet s novými moderními přístroji apod. Účelem této školy bylo, aby se dívky, díky svému vzdělání dokázaly uživit samy jako hospodyně a kuchařky a finančně se osamostatnit.

Obr. 5.
Věnceslava
Lužická

Velká část práce Lužické je i v redaktorské činnosti. Se vznikem Ženského výrobního spolku začala redigovat i jeho časopis *Ženské listy*. Předsedkyně spolku, Karolina Světlá však nebyla s její prací spokojená (a také byl mezi nimi ostrý názorový konflikt) a tedy po dvou letech v *Ženských listech* musela svou práci přerušit. Až po šestnácti letech přišla Lužické nabídka od Pavly Albieri-Moudré, aby vedla časopis *Lada*. Lužická nabídku okamžitě přijala a roku 1889 nastoupila do redakce. *Ladu* vedla až do své smrti v roce 1920. *Lada* byla přílohou *Módního světa*, Lužická se snažila o její samostatnost, ale nikdy se jí to nepovedlo. Časopis byl veden v duchu Lužické jako beletristický měsíčník směřující k poučení mladých dívek. Lužická v něm otiskovala své prozaické práce, které však neměly velkou literární kvalitu. „...prózy Lužické neměly umělecké ambice, byly podřízeny výchovnému cíli a prostoupeny didaktickými a moralizujícími úvahami. Lužická se v nich snažila vytvořit obraz ideální vzdělané ženy, jež si je vědoma své úlohy ve společnosti i v rodině; jako vzor pro tento obraz sloužila vlastní veřejná činnost, životní postoje a názory,

²⁸ Šrolová, K.: Osobnost Anny Srbové se zaměřením na její spolkovou činnost, postupová práce, Ústav etnologie, FF UK, Praha 2008
Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce 2/II, K-L, AVČR, Praha 1993, str.1254-1256

propagované současně ve výchovných publikacích a člancích. Ideál ženy, vlastenky, dobré a skromné manželky a matky, spokojené se svým údělem a bez touhy po zásadnější změně, byl však v české společnosti překonán v polovině 70. let, kdy začala Lužická knižně publikovat.²⁹

„Ačkoliv prosazovala Srbová ideál ženy v domácnosti, vedla zapálený boj za ženskou vzdělanost. Viděla v ní možnost pro ženy jak se dostat z bídy, když se vyučí nějakému řemeslu, být kvalifikovanou pracovnící, která si může lehce najít práci v oboru a dostávat pravidelný plat. Vedlejší produkt nezávislost na muži nebyla pro Srbovou primárním účelem. Srbová pouze toužila, aby ženy se mohly svobodně vzdělávat, když jí to bylo upřeno. (...) Srbové byl její rozporuplný náhled na ženskou emancipaci velmi často vyčítán jejími vrstevnicemi. Byla pro intelektualizaci žen, ale zároveň by je nejraději viděla využívat svůj intelekt doma.“³⁰

Teréza Nováková³¹

Obr. 6. Teréza Nováková

Teréza Nováková, rozená Lanhausová, (31. července 1853 Praha – 13. listopadu 1912 Praha) byla česká spisovatelka s regionálním zaměřením na okolí Litomyšle a Proseče, představitelka realismu a tzv. venkovské prózy.

Pocházela z poloněmecké měšťanské rodiny. Navštěvovala prestižní vzdělávací dívčí ústav Svatavy Amerlingové. Jako malá prodělala několik těžkých nemocí, proto často zůstávala doma a věnovala se četbě. Ve svých 17 letech vstupuje na doporučení Sofie Podlipské do Amerického klubu dam. Po svatbě v roce 1876 se přestěhovala s mužem do Litomyšle, který zde dostal práci profesora na zdejším gymnáziu. V okolí Litomyšle studovala lidové zvyky, sbírala lidové kroje, výšivky a keramiku. Snažila se co nejvíce přiblížit lidu. V lidovém prostředí čerpala náměty pro své literární práce. Její příběhy jsou o skutečných lidech. Na rozdíl od Světlé, která byla jejím literárním vzorem, jsou hrdinové jejích románů vždy muži, jsou to muži, snílci, kteří hledají něco lepšího, vyšší řád. Její soukromý život však byl velmi těžký, vychovala šest dětí, z nichž

²⁹ Lexikon české literatury, Praha 1993, str.1255

³⁰ Šrolová, K., Osobnost Anny Srbové se zaměřením na její spolkovou činnost, Praha 2008, str. 44-45

³¹ Štěpánová, I., Teréza Nováková, Mladá fronta, Praha 2008;

Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce, 3/I, M-O, AVČR, Praha 2000

se dospělosti dožil pouze jeden syn. Přes osobní tragedie tato ztišená, avšak silná žena pracovala dále. Práce a venkov jí pomáhaly se vyrovnat s trápením.

Byla aktivní členkou ženského emancipačního hnutí, ideovým vzorem jí byla generačně starší Karolína Světlá, ačkoliv se Nováková později věnovala politickým ženským právům. Zabývala se prací v ženských spolcích a bojem za rovnoprávnost žen. „V českých poměrech patřila k té generaci, která dokázala pochopit a uchopit problém postavení žen nikoli už jen v hranicích vlastenectví a národní emancipace, tak, jak na tom setrvala třeba právě litomyšlský spolek, ale jako obecný sociální a kulturní problém.“³²

S novinářskou prací začínala přispíváním do různých časopisů, spíše regionálních. Ale občas jí otiskli drobný příspěvek ve *Světlozoru* a *Vesně* (časopis vycházející na Moravě). V roce 1886 se seznámila s Miroslavou Procházkovou, olomouckou vlastenkou, která vydávala od roku 1883 v Olomouci časopis *Domácí hospodyně*, v němž vychází jako samostatná příloha *Náš kraj*. Procházková Novákovou motivuje ke spolupráci a v *Hospodyně* vychází její příspěvky. Psala sem beletrii, eseje, recenze a jiné útvary. Časopis existoval do roku 1893. Za své trvání dal Novákové příležitost ukázat svůj talent, své nekonzervativní myšlení (ačkoliv tyto myšlenky byly cenzurovány Procházkovou) a posunout ji o kus dál. Díky monografii o lidovém oděvu z okolí Litomyšle a díky podílení se na expozici České chalupy na Zemské jubilejní výstavě v roce 1891, začíná platit za odbornici v oblasti etnografie a její odborné i beletristické příspěvky otiskují *Národní listy* a *Lumír* a etnografické *Český lid*.

Když se v roce 1895 přestěhovala s rodinou do Prahy, v prosinci 1896 začala vydávat vlastní časopis, *Ženský svět*. „Její časopis nebude módním žurnálem, nebo ženským kalendářem. Doba je zralá pro časopis, který by se vedle kultury věnoval sociálním a politickým tématům.“³³ *Ženský svět* byl orgánem Ústředního svazu českých žen. Byl to opravdu ojedinělý časopis, jako všechny časopisy své doby obsahoval tradiční povrchní ženská témata jako móda, domácnost, ale zároveň obsahoval i erudované recenze na knihy a divadelní inscenace, ale také hloubkové analýzy citlivých témat etiky doby ve vztahu k ženám, kterými se Nováková zabývala. Nad těmito tématy se zamýšlí na pozadí studie divadelních her Henrika Ibsena, Bjørnstjerna Bjørnsona a jiných autorů zabývajících se tehdejší současnou ženskou otázkou. Na počátku nového století je novým významným tématem *Ženského světa* otázka volebního práva žen a s ním související i mezinárodní ženské organizace, ženy v politice atd.

³² Štěpánová, I.,: Teréza Nováková, Praha 2008, str. 94

³³ Štěpánová, I.,: Teréza Nováková, Praha 2008, str. 97

Redigovala jedenáct ročníků *Ženského světa* a v roce 1908 po smrti manžela, předala redakci Pavle Maternové. Téměř až do konce života však pravidelně přispívala do časopisů a psala beletrii a odborné stati věnující se ženskému hnutí.

Její syn Arne Novák (1880-1939) byl významný literární kritik a historik a často přispíval svými erudovanými příspěvky, nejen do *Ženského světa*, ale i do jiných ženských časopisů.

Olga Fastrová³⁴

Obr. 7. Olga Fastrová

Olga Fastrová (10. ledna 1876, Praha – 8. srpna 1965, Praha) rozená Cikhartová, byla první česká profesionální novinářka, učitelka, překladatelka, spisovatelka a stálá redaktorka listu *Národní politika*. Absolvovala Pražský učitelský ústav (1892-1896) a po maturitě, kde získala vysvědčení o způsobilosti k vyučování na obecných školách v jazyce českém okamžitě nastoupila jako učitelka. V říjnu 1898 se provdala za spisovatele a dramatika Ottu Fastera a své zaměstnání učitelky musela podle tehdejších zákonů opustit, protože učitelky nesměly být podle nich vdané. V manželství se narodily tři dcery.

Otto Fastrovi se podařilo vyjednat vydávání nového divadelního časopisu – čtrnáctideníku *Divadelní listy* a první číslo vyšlo již 5. prosince 1899. Do redigování nového časopisu se aktivně zapojila i Olga Fastrová. Na základě jejího psaní do *Divadelních listů* se na ni obrátila spisovatelka Vlasta Pittnerová s nabídkou redigování nově vznikajícího čtrnáctideníku pro ženy, *Vesna*. Fastrová nabídku přijala a redigovala jej až do jeho skončení v roce 1909.

Když v roce 1906 zemřela její matka Marie Cikhartová a hned za rok nato (v 35 letech) manžel Otto Faster, zůstala jako vdova na péči o rodinu sama. Překládala knihy, texty, zároveň psala vlastní články a snažila se tím uživit celou rodinu. První článek v denním tisku otiskla *Národní politika* 7. 8. 1906 (příspěvek o osudu císařovny Eugenie, manželky posledního francouzského císaře Napoleona III.), další článek otiskl *Národní obzor* 15. prosince 1906 v rubrice *Ženský svět* (fejeton „Co jest emancipace žen“) a její první módní referát vyšel pod titulkem „Modní přehled“ 3. března 1907. V začátcích své kariéry se stala

³⁴ Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce 1, A-G, AVČR, Praha 1985, str. 685-687

nejprve první módní referentkou a proslavily ji především módní sloupky, psané pod jménem Yvonna, vycházející v *Národní politice*. Nespokojila se jen s popisem nejnovějších módních trendů a s praktickými radami, ale ukazovalo se, že měla za cíl i české dámy vzdělávat. Ve společnosti začátku 20. století bylo zvykem oddělování mužského a ženského a tak se zvedla vína nevole se zařazením ženské rubriky do seriózního deníku. I přes počáteční odpor Yvonnina popularita stoupala.

Po tříleté pravidelné spolupráci s *Národní politikou* ji list v roce 1910 jako módní referentku zaměstnal na plný úvazek a tím se podle dostupných údajů Olga Fastrová ve svých 34 letech stala první ženou v Čechách zaměstnanou v redakci deníku na plný úvazek. V redakci *Národní politiky* pracovala plných sedmadvacet let, ale také se mezitím věnovala i redigování jiných ženských časopisů – např.: beletristické přílohy časopisu *Nová pařížská móda* (1908-1918), v roce 1919 časopisu *Móda a vkus*, prvního moderního českého módního časopisu a také *České domácnosti* (do 1923).

V prosinci 1936 odešla z redakce *Národní politiky* do důchodu. Zemřela po kratší nemoci ve věku devětaosmdesáti let 8. srpna 1965.

Pokrokovější i určitým způsobem rezervovaný přístup k ženské otázce byl u Olgy Fastrové patrný celá léta psaní do „Ženských hlídky“. Souhlasila s ženským hnutím zejména v oblastech, s nimiž měla zkušenost a k problematice většinou přistupovala se „zdravým selským rozumem“

Těchto šest žen se velmi významně podílelo na vzniku české ženské žurnalistiky, tento pojem obsahuje nejen časopisy a články věnované ženám a o ženách, ale také byly prvními ženami, které samy psaly a zakládaly časopisy. Každá z těchto žen byla velmi osobitá a každá nahlížela na otázku ženské emancipace jiným způsobem. Od nejmírnější Lužické, která považovala za nejdůležitější, aby byla žena vzdělanou, vlastenkou a dobrou hospodyní, stále závislou na svém muži přes průbojnou Světlou, která požadovala vzdělání žen jako předstupeň pro osamostatnění se, až po racionální Novákovou, která toužila po změně postavení ženy ve společnosti.

Všechny tyto ženy, které mezi sebou měly různorodé vztahy, některé se nesnášely a jiné byly dobrými přítelkyněmi, měly jeden společný zájem a to vzbudit v českých ženách touhu po vzdělání, emancipaci, nechtěly, aby tyto ženy byly pasivní a povrchní. Každá z nich vedla jiný časopis a působila na ženy po svém. Lužická za pomoci svých povídek pro dívky, které měly vzdělávací a výchovný charakter (sice nebyly nijak literárně cenné, ale přesto

čtenářkami velmi oblíbené), Nováková psala velmi promyšlená a vysoce erudovaná pojednání o ženách a soudobé morálce, Podlipská se snažila dávat příklady žen z dějin a podobně.

Tyto ženy, jejichž životní poutě byly často velmi trnité a tedy musely zabývat svou mysl prací, vytvořily základy ženského časopisectví a svou osvětovou prací velmi napomohly rozvoji českého ženského emancipačního hnutí.

Ženské a módní časopisy

Výběr z dějin českého časopisectví do doby vzniku prvního ženského časopisu

Dějiny české žurnalistiky sahají až do 16. století, avšak moderní české novinářství je možno datovat do roku 1719, kdy Karel František Roscnmüller vydává první české periodické noviny s později ustáleným názvem *Pražské noviny*. V roce 1789 začíná vydávat Václav Matěj Kramerius *Krameriovy c.k. pražské poštovské noviny*, později přejmenované na *Krameriusovy c. k. vlastenecké noviny*. Prvotním impulsem k vydávání českých novin bylo zachování a obnovení českého jazyka, Kramerius měl však i jiný cíl, chtěl dokázat, že čeština je literárním jazykem a lze v ní psát všechny literární žánry. Tak vznikl „kramériovský jazyk“, který byl chválen Josefem Dobrovským a vyzdvihoval učenci národního obrození.³⁵

Časopisy se začaly vydávat, oproti novinám opožděně. Nebyly periodické, často se vydalo jen pár čísel a časopis byl zrušen. Nebo ve vydávání jednotlivých čísel byly značné časové prodlevy. Důvodem byla zejména státní cenzura. Noviny byly nápomocné státní správě pro šíření nejnovějších nařízení a vyhlášek. Časopisy toto neumožňovaly a proto byly pro správu nepotřebné. Časopisy také vzbuzovaly obavy z šíření nevhodných názorů.

Na přelomu 18. a 19. století vznikají vědecké časopisy, jsou psány německy (stav češtiny nedovoloval vydávat vědecké texty), ale věnovaly se ryze českým tématům, např. v časopise *Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779*. se Josef Dobrovský chtěl věnovat současnému stavu české literatury, vědy a vzdělanosti. V časopisech z této doby působily takové osobnosti jako Josef Dobrovský (*Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779*), Josef Jungman (*Hlasatel český*), Jan E. Purkyně (*Krok*), František Palacký (*Časopis Českého museum*) a další.

Ve 30. letech 19. století zaznamenává české novinářství rozvoj nejen v oblasti novin, ale i časopisů. Je to především díky dobrým redaktorským osobnostem a to zejména Františku Ladislavu Čelakovskému, který působil v redakci *Pražských novin*, kde pod jeho vedením vznikla časopisecká příloha *Česká včela*. *Česká včela* byla vedena jako literární příloha, ale v mnohém převyšovala úroveň příloh jiných časopisů. Stala se prvním literárně-kritickým

³⁵ Jilek, V.: Dějiny české žurnalistiky od svého počátku do r. 1945, Olomouc 2002

orgánem, který přispěl k rozvoji české literatury. Další osobností je Josef Kajetán Tyl, který redigoval časopis *Jindy a nyní*, později přejmenovaný na *Květy české*, a v roce 1848 už jen *Květy*. Časopis měl sloužit aktuálním potřebám českého národního hnutí a také jako rodinný časopis pro lid. *Květy* byla literárně zábavná revue, do které přispívali například i V. Hanka, F. L. Heck, M. D. Rettigová, K. Sabina, K. H. Mácha, B. Němcová, H. Zapová, K. J. Erben a další. Dále redigoval časopisy *Vlastimil* a *Pražský posel*.

Převrat v české žurnalistice znamená datum 15. března 1848, kdy na základě historických událostí přichází v platnost císařský patent, který ruší cenzuru a zavádí úplnou svobodu tisku. Narůstá počet vydávaných časopisů a novin, lze mluvit o nepolitickém tisku. Všechny česky psané noviny a časopisy chtěly hájit české národní snahy v kulturním, hospodářském a politickém smyslu. Rozdíl byl samozřejmě v různém politickém zaměření redaktorů. Politické události však vedly k zakládání většího množství politicky orientovaných novin a časopisů. Avšak vychází i řada nepolitických časopisů jako např. v roce 1951 *Lumír*.

Složitost doby a názorová různorodost v otázkách politických, národních i sociálních, se přirozeně odrážela v různorodosti dobového tisku. Tato různorodost byla pak záhy okleštěna za Bachova absolutismu. V padesátých a ještě více v šedesátých letech, po pádu Bachovy byrokratické vlády, dochází k většímu rozvoji českého časopisectví, vydává se velké množství zájmových, tématicky jednotných, specializovaných a odborných časopisů.

Ženské časopisy

Ženské časopisy jsou takové časopisy, které se zabývají ženskou tematikou, jsou psány ženami (ale i muži) o ženách a pro ženy. Vznikaly zejména v době spojené s rozvojem ženského hnutí, aby podpořily šíření emancipačních myšlenek mezi velký počet čtenářů a čtenářek. Je to specializovaný časopis, zaměřující se na mnoho témat, např. pedagogika, umění, literatura, divadlo, ale i domácnost, vaření, móda a zdravotvída, která však mají společný zájem a to motivovat ženy k pochopení širokých kulturních souvislostí z hlediska ženské i národní emancipace. Má za účel ženy nenásilně vzdělávat a povzbudit ve čtenářkách jejich ženské citění a uvědomění si sebe sama a také nadchnout pro myšlenky emancipačního hnutí. Prostředkem jsou osvětové a odborné staťe o důležitých ženách v minulosti, o ženských hnutích v jiných zemích, portréty významných žen apod. Na vzniku ženských časopisů se

podílejí zejména ženy. Muži jsou často ve funkcích vydavatelů, či do časopisů pouze přispívají. V těchto časopisech se také pravidelně objevuje literatura psaná ženami, jak próza (často na pokračování), tak i básně. Často se nich také objevují i překlady z francouzštiny, italštiny, angličtiny a jiných jazyků. Nutno říci, že kvalita beletrie je někdy kolísavá, to ovšem záleží na práci redaktorky. (Např. Teréza Nováková ve svém *Ženském světě* pečlivě vybírala kvalitní příspěvky, zatímco Věnceslava Lužická do *Lady* umísťovala příspěvky své i svých přítelkyň, které nebyly často dobré literární úrovně). Tyto časopisy byly pevně spojeny se spolkovou činností.

Ženské časopisy jsou velmi zajímavým dokumentem své doby, odrážejí konstruování obrazu dobové „ideální ženy“, vystihují její povahu a odhodlanost v boji za ženskou emancipaci. Stejně jako současné ženské časopisy nepředstavují ženu, takovou, jaká ve skutečnosti byla a je, ale pouze obraz toho, jaká by ve měla být. Avšak budeme-li mít toto na paměti, můžeme brát tyto časopisy jako prameny vhodné pro dokreslení tehdejšího ženského světa.

České ženské časopisy

Od šedesátých let 19. století se s politickým uvolněním a rozvojem české žurnalistiky naskytá příležitost lépe tak šířit myšlenky ženského hnutí. Jsou ve větší míře zakládány ženské spolky, které mají různá zaměření, jsou především vlastenecké, charitativní a vzdělávací. Až později na přelomu století jsou ženské spolky i politicky orientované. Díky tisku je tedy snazší cesta ke zveřejňování spolkových výročních zpráv a přehledů činnosti. Pozitivem byl i vzrůstající zájem velkých deníků o ženské spolky, noviny přinášely informace o dění v ženských spolcích doma i v zahraničí. Od sedmdesátých let 19. století se rozšiřuje i pole působnosti českých spisovatelek. Kromě literární tvorby se začínají věnovat i vydávání spisů ženských autorek, nebo spisů věnovaných ženám. V roce 1872 v Kobrově nakladatelství začala vycházet edice *Ženský svět*, který redigovala Věnceslava Lužická-Srbová, hned na to začala vycházet edice *Ženská bibliotéka* pod vedením Sofie Podlipské.³⁶

³⁶ Bahenská, M.: Počátky emancipace žen v Čechách, Praha 2005, str. 60)

Lada

První ženský časopis byla *Lada*, měla sice velmi krátkou dobu trvání (1861-1865), ale přesto ovlivnila další rozvoj vydávání ženských časopisů. Vydávala ji Antonie Melišová-Körschnerová a měla podtitul *Beletristický a módní časopis*. *Lada* se orientovala na širší společenský kontext. Skládala se z literární části, kde měly dost prostoru próza i poezie. V rubrice *Feuilleton* byly popisovány nejdůležitější společenské akce z celých Čech. Vycházela s ní i příloha, *Praktická Lada*, kde byly návody na zhotovování různých výšivek, stříhů, ale i kuchařské recepty a rady pro domácnost.(více viz samostatná kapitola)

Ženské listy

Dalším časopisem byly *Ženské listy*. Počátky jejich vydávání nebyly jednoduché. Roku 1871 se sešla schůze. „Nejdříve měla schůze za účel založení stálého časopisu, pojednávajícího o ženských otázkách a spolku, který by jej vydával. Byla svolána schůze do prostor Amerického klubu dam. Schůze se zúčastnili: Vojta Náprstek, Karolína Světlá, Sofie Podlipská, vydavatel Šimáček s chotí Ludmilou, Josefa Náprstková, Dr. Josef Dudrdík a Anna Srbová. Na schůzi se ustanovil název časopisu *Libuše*. Časopis bohužel nikdy nevyšel, protože vydavatel Šimáček si to na poslední chvíli rozmyslel. A začal vydávat knihy pro rodinu a ženy (Edici nazval „Libuše“).“³⁷

Na této schůzi v roce 1871 byl především ustaven Český výrobní spolek ženský, do jehož čela se postavila Karolína Světlá, po osobní rozepři s další kandidátkou Annou Srbovou (více známá pod svým literárním pseudonymem Věnceslava Lužická). Po neúspěchu s *Libuší* se však představitelky Ženského výrobního spolku nevzdávaly a snažily se dál o založení svého časopisu. Lužická-Srbová pokračovala v jednáních s dr. Eduardem Grégrem o vydávání ženské přílohy *Květy*. Ještě v roce 1871 začal vycházet český ženský časopis pod jménem *Ženské listy*. „...Mnohem ostřejší spor se týkal postu hlavní redaktorky *Ženských listů*. Světlá žádala, aby se Lužická-Srbová této funkce vzdala ve prospěch Sofie Podlipské, která má v ženském hnutí větší zásluhy a vybudovanou určitou pověst. Lužická-Srbová ve vedení *Ženských listů* vytrvala, ovšem pouze necelé dva roky. Po koupi *Květů* jejich nový majitel Skřejšovský ženskou přílohu zastavil a nový vydavatel Urbánek ji v květnu 1874 obnovil a předal do péče Světlé a Podlipské, které od roku 1875 vystřídala na více než 35 let

³⁷ Šrolová, K., Osobnost Anny Srbové se zaměřením na její spolkovou činnost, Praha 2008, str.24

Eliška Krásnohorská.³⁸ Od roku 1875 také časopis přešel pod přímo pod gesci Výrobního spolku a tedy začal vycházet jako jeho orgán.

Ženské listy byly za redaktorky Světlé tiskovým orgánem Ženského výrobního spolku, přinášel pouze informativní údaje, zprávy o přednáškách, výstavách, dobročinných a spolkových akcích, bez hlubšího hodnocení. Krásnohorská časopis přetvořila od základů, vytvořila z něj moderní ženský měsíčník. „*Ženské listy* změnou své struktury a obsahu zřetelně naznačily novou etapu ženského hnutí, které už nebylo uzavřeno do oblasti filantropie a vlastenectví.“³⁹

Ženské listy byly informativní měsíčník, který zpravoval čtenářky, nejen o tom co se děje ve spolku, ale také zde byly příspěvky vzdělávacího charakteru, často o důležitých ženách v historii (v roce 1875 vycházel článek na pokračování o římských ženách, nebo v roce 1886 seriál o M.D.Rettigové), recenze právě vycházející literatury, krátké literární útvary tehdejších spisovatelů a pod rubrikou *Směs* byly uveřejňovány krátké zprávy z českých měst a úryvky z dopisů čtenářek. Časopis byl pod vedením Krásnohorské vydáván do roku 1905 a potom až do roku 1926.

Kalendář paní a dívek českých

Kalendář paní a dívek českých vydávalo od roku 1887 vydavatelství a tiskárna F. B. Batovce, ale pouze do roku 1891, potom jej vydávalo Ottovo nakladatelství. V názvu bylo obsaženo i označení roku, ke kterému se kalendář vztahoval. Obsahoval i přílohu *Zápisník bedlivé hospodyně*. Vyšlo 56 ročníků, až do roku 1942.

Kalendář byl rozdělen do dvou částí, byla to část kalendářní, kde na každém listě byla tematická ilustrace, tabulka se dny v měsíci s katolickými, evangelickými a pravoslavnými svátky, pranostiky, biblické citace, a průměrné počasí v Čechách v průběhu tohoto měsíce. Druhá část je literární, kde jsou otiskeny různé literární i odbornější texty různých úrovní. Jsou zde zamyšlení nad ženským hnutím, medailonky významných osobností, básně, próza, aforismy a to vše je prokládáno obrázky soudobých autorů. V roce 1901, ročník XIV. začíná literární část zamyšlením Kamily Hruškové nad začátky emancipačního hnutí a to vzpomínkou na Pavlínou Klenkovou ze spolku Vlastimil, následuje ji básně Krásnohorské „*Lékařkám XX. století*“, hned za ní „*Pohádka o jedné duši*“ od Terézy Novákové, tu prokládá obraz Jana Böhma „*Na dušičky*“, potom je reportáž z cesty na Kavkaz

³⁸ Bahenská, M.: *Počátky emancipace žen v Čechách*, Praha 2005, str. 57

³⁹ Bahenská, M.: *Počátky emancipace žen v Čechách*, Praha 2005, str. 59

Cyrily Pyšvejcové, aforismy Marie Šedlbaucrovoy, reportáž ze světové výstavy v Paříži z roku 1900 a podobně. Výběr titulů má podněcovat zájem o ženskou otázku, většina z nich je psána ženami a o ženách.

Ženský obzor

Do poloviny 90. let byly nejdůležitějším ženským časopisem *Ženské listy*. „Po více jak dvacet let plnily nenahraditelnou roli v informování, ve vzdělávání a v třibení názorů českých žen na různé problémy. Od 90. let však začaly být považovány za příliš konzervativní, neboť se vyhýbaly některým otázkám souvisejícím s modernizací společnosti a se vzrůstající individuální svobodou. Zdá se, že toto bylo hlavním důvodem, proč roku 1896 vznikl druhý ženský časopis *Ženský obzor*.“⁴⁰

Ženský obzor byl vydáván v Brně v redakci Víta Kellnera a přispívali do něj jak muži i ženy, tak i ženské autorky. „(I. Nováková- pozn. aut.) Proti svému konkurentovi, jedinému muži, který se v Českých zemích pokusil postavit do vedení ženského časopisu, měla i svou ženskou intuici, která ji nepochybně upozorňovala na jeho chyby, především na příliš radikální, skoro až arogantní prosazování postojů ve prospěch ženské emancipace. *Ženský obzor* nešetřil nikoho a nic, včetně samotné Minervy a její duchovní matky Krásnohorské. Eliška Krásnohorská a její časopis se v této optice začaly jevit o mnoho konzervativnější než ve skutečnosti byly. Pro soudobé české poměry, respektive pro české čtenářky, to byl příliš avantgardní styl. *Ženský obzor* vycházel pouhý rok a uvolnil cestu *Ženskému světu*.“⁴¹ V roce 1900 se objevil časopis se stejným jménem. Vydával jej v Praze Karel I. očkák až do roku 1941.

Ženský svět

Ženský svět, list paní a dívek českých byl další ženský časopis, vydával jej Ústřední spolek českých žen od prosince 1896 a vycházel až do roku 1930 v Praze. Vycházel jako měsíčník. Nejdůležitější redaktorkou byla jeho zakladatelka Teréza Nováková. Byl to velmi sofistikovaný časopis jak podobou tak i obsahem. Tento časopis se výrazněji věnoval politice, literatuře, dramatu, výtvarnému umění. Obsahoval erudované recenze divadelních představení a knih. Věnoval se etickým a morálním problémům té doby jako jsou např. rozvody, manželská nevěra, postavení ženy v rodině apod. Po roce 1900 se věnoval otázce

⁴⁰ Neudorlová, M.L.: *České ženy 19. století*, Praha 1999, str. 164

⁴¹ Štěpánová, I.: *Teréza Nováková*, Praha 2008, str. 99

ženského volebního práva. Velkou měrou se věnoval i ženskému hnutí v Čechách i v zahraničí, či české spolkové činnosti (byl orgánem spolku Ústřední svaz českých žen). Články v něm byly na vyšší odborné úrovni, píše je tehdejší nejlepší odborníci (např. syn Terézy Novákové, Arne Novák, výborný literární kritik). Jen poměrně malá část je věnována beletrii tehdejších autorů, více je článků odborných, vzdělávacích, či informativních. V roce 1901 jsou články děleny do těchto tematických kategorií: *Úvodní články a beletrie, Ze ženských snah a ženské práce, Literatura a umění* (v těchto článcích se literaturou a uměním zabývají autoři teoreticky), *Ústřední spolek českých žen* (časopis samozřejmě sloužil jako informativní orgán spolku, který jej vydával), *Zprávy spolkové a školní* (zde bylo informováno o důležité činnosti ostatních spolků a dívčím vzdělávání). Ve srovnání s rokem 1905, kdy pravidelných tematických rubrik přibýlo, časopis byl obohacen o rubriku *Domácnost'* (o zařizování moderního bytu, vyšívání apod.) a byl rozdělen do dvou částí, druhou částí byla *Česká poštovní úřednice* za odborné redakce Hermíny Hemerové, c.k. poštmistrové. Tato část byla samostatná a patřila zaměstnankyním pošty. Měla v rozsahu 1,5-2 strany a měla funkci oběžníku, řešily se zde pracovní poštovní záležitosti, výročí zaměstnankyň, volná místa a dotazy a odpovědi čtenářek.

„Ženský tisk je přesvědčivým dokladem vzestupu ženského hnutí. Od poloviny sedmdesátých let 19. století nacházíme časté zprávy o akcích pražských ale i mimopražských ženských spolků, medailony představitelky ženského hnutí, články o postavení žen v jiných zemích a o možnostech ženského studia.“⁴²

Ženské časopisy značně napomáhaly v rozšíření myšlenek emancipačního hnutí, mezi ženami v Praze i mimo Prahu. Mimopražské ženy četly pražské ženské listy, ale v některých větších městech ženské časopisy rovněž vycházely. Např. v Olomouci Miloslava Procházková deset let vydávala *Domácí hospodyně* (1883-1893), a „v roce 1901 se přestěhovala z Brna do Prahy redakce sociálně demokratického (tedy politického-pozn.aut) *Ženského listu*, za jehož redaktorku byla Karla Máchová navržena roku 1898.“⁴³ Časopis vznikl v roce 1898 v Brně.

⁴² Bahenská, M.: Počátky emancipace žen v Čechách, Praha 2005, str. 140

⁴³ Horská, P.: Naše prababičky feministky, Praha 1999, str. 109

Módní časopisy

Módní časopisy jsou takové časopisy, které se zabývají oděvní kulturou a nejnovějšími trendy v oblékání. Popisují co se zrovna nosí v hlavních střediscích módy (aristokratické dvory, královské paláce, Paříž, Vídeň, později Miláno apod.) Tyto časopisy pouze ukazují co se nosí v nejvyšších, prestižních kruzích, ale nenastavují zrcadlo běžnému člověku, tím spíše méně majetného, neurozeného původu, který si ani nové drahé šatstvo nemohl dovolit. Módní časopisy, a to i v současné době, nemůžeme brát jako obraz toho co se nosilo a nosí, ale pouze jako inspiraci toho, po čem toužily a co si přály dámy mít ve svém šatníku. Podle módních časopisů lze velmi dobře vysledovat proměny módní linie, základní módní prvky a lze v nich spatřovat silné inspirace v šatnicích dam.

Módě nejrychleji podléhá mladá generace, proto jsou téměř všechny módní časopisy věnovány právě jí. Na vyobrazeních jsou mladé a krásné ženy. Časopisy poskytují předobraz ideální ženy, tato žena odpovídá požadavkům své doby, v 90. letech 19. století to byla žena s úzkým pasem a širokými boky, nastrojená v mašlích s nakadeřenými vlasy, luxusním kloboučkem, elegantní, vybraného chování a bílé pleti, protože opálení bylo typické pro chudý lid, pracující na poli. Ale již za 40. let, ve 30. letech časopisy prezentovaly ženu emancipovanou, s krátkým účesem, sportovního vzhledu, rázného chování a s opálenou pletí, protože v této době bylo opálení symbolem sportu a zdravého životního stylu. V každé době je v módních časopisech předkládán ideál ženské krásy, který se ovšem od skutečnosti liší.

Módní časopisy je proto třeba brát jako historické prameny s rezervou, když však s tímto počítáme mohou nám být přínosem a zdrojem zajímavých informací, často i jediným.

České módní časopisy

Módní časopisy mají svůj původ v grafických listech a skicách z přelomu 17. a 18. století, kde byly vyobrazeny nejnovější oděvy francouzské dvorské šlechty, které se šířily Evropou. Byla to inspirace francouzských šlechticů, ale i aristokracie jiných zemí. Tyto vyobrazení obsahovaly i podrobné popisky, zejména popisovaly druh materiálu. Odsud již je jen kousek od publikování grafických listů jako časopisy a noviny, které se v té době postupně rozšiřovaly a rozrůstaly.

Módní časopisy se začaly vydávat ve Francii a šířily francouzskou módu do světa. Mezi prvními byl *Mercur de France* (1717-1792), *Cabinet des Modes* (1785-1786), *Journal*

de la mode et du gout (1790-1793) a *Journal des Dames et des Modes* (1797-1839). Avšak je velmi pravděpodobné, že časopisy se kvůli sedmileté válce a následné Velké francouzské revoluci z Francie na území Čech dostávaly jen zřídka. Ovšem francouzské předlohy se dostávaly do Čech díky německým přetiskům, např. časopis *Journal des Luxus und der Moden*, který vycházel ve Výmaru v letech 1786-1827. Tento časopis byl nejen první časopis o módě ve střední Evropě, ale byl to i společenský časopis propagující osvícenecké myšlenky. Vydával jej Friedrich Justus Bertuch, přítel J. W. Goetha. V tomto časopise se Bertuch zabýval nejen módou samotnou, ale i problémy spojené s módou a hygienou. Jde zejména o zdraví škodlivé šněrovačky, ale i o vlečky a dlouhé sukně, kvůli kterým si dámy nosí špínu až domů.⁴⁴

Nebo německý přetisk francouzského časopisu *Journal des Dames et des Modes*, který vycházel ve Frankfurtu nad Mohanem pod stejným jménem, ale říkalo se mu i *Le Mésangère* podle jeho vydavatele *Pierra de la Mésangère*, jehož zprávy z oblasti módy byly mnohdy velmi přínosné a neotřelé. Tento časopis se dostával i do Čech a byl čtenářkami velmi oblíbený.⁴⁵

S německým městem Výmar Čechy čile obchodovaly a tedy se výmarský módní časopis *Journal des Luxus und der Moden* rychle dostal i do Čech. V návaznosti na tento časopis vycházel v Praze týdeník *Mode-, Fabriken-, und Gewerbszeitung* od 1.1. 1787 v Schönfeldově nakladatelství. V každém čísle tohoto časopisu byly články o módě, o architektuře, o soudobém podnikání a jiných společenských událostech. Módní zprávy jsou z různých módních metropolí. "Charakter zpráv prozrazuje, že se referent více než o samotnou módu zajímal o její společenské souvislosti, když u řady módních objektů zaznamenával nejen jejich podobu, ale i inspiraci."⁴⁶

V Čechách na přelomu 18 a 19. století byly nejvíce čtené módní časopisy z jiných zemí, nebo někdy šlo o módní přílohu časopisu. Byly to časopisy zejména vídeňské a německé, které přicházely do Čech jen s malým zpožděním. Časopisy byly volně přístupné v kavárnách, např. v kavárně U zlatého tygra.⁴⁷

Ve Vídni vycházely na počátku 19. století divadelní noviny *Theaterzeitung*, které obsahovaly módní přílohu. Tato příloha však obsahovala přetisky francouzských žurnálů. Ale vídeňskou módu spolu s kulturními, společenskými a politickými zprávami šířil časopis

⁴⁴ Uchalová, E.: Česká móda, pro salon a promenádu, Praha 1999, str.21

⁴⁵ Kybalová, I.: Od empirie k druhému rokoku, Praha 2004, str. 36

⁴⁶ Uchalová, E.: Česká móda, pro salon a promenádu, Praha 1999, str. 22

⁴⁷ Tamtéž, str. 33

Weiner-Moden-Zeitung und Zeitschrift für Kunst, Literatur und Theater. V něm vycházela módní příloha vedená Johannem Schickem, majitelem obchodu s módním zbožím.⁴⁸

V Čechách se po časopise *Mode-, Fabriken-, und Gewerbszeitung* nevydával žádný časopis, který by se soustavně věnoval módě. Ve 30. letech 19. století se v *Květech* začíná objevovat první módní sloupek, psal jej Jan Kaška, pražský herec a později garderobiér.⁴⁹ V prosinci 1846 vychází první číslo prvního módního časopisu vydávaného v českých zemích *Prags fliegende Blätter der Kunst und Industrie zur Werkthätigkeit und zum Fortschritte böhmischer Gewerbs-Erzeugnisse, Originalblatt für Kleiderverfertigung*. Tento časopis byl tištěn s kolorovanými i černobílými grafikami, stříhovými přílohami a komentáři k nim. „Jak vydavatelé uvádějí, přebírají módní předlohy z francouzských, vídeňských a německých žurnálů, avšak zároveň se snaží vytvářet originální českou módu. Vysoké odměny vypisují za původní módní návrhy a chválí odívání žen a dívek ve venkovských městech, protože není tak závislé na francouzských vzorech. Na jaře 1848 zaznamenávají vlastenecké projevy v dámském odívání.“⁵⁰

Po roce 1848 vycházejí v Čechách vycházejí módní žurnály sporadicky. Jde většinou o přetisky vídeňských, francouzských a německých časopisů. Pokračuje i vydávání módních příloh společenských časopisů. *Květy* jsou v letech 1867-1876 vydávány spolu s módní přílohou *Bazar*, jež rediguje Antonie Melišová-Körschnerová, bývalá redaktorka *Lady*. Melišová kompilovala módní ilustrace pouze z francouzských a českých návrhů, nikoliv však německých. Z českých to byly především návrhy krejčích Huttara a Svobody.⁵¹

Lada vydávaná v letech 1861-1865 má podobu společensko-módního časopisu. Je zaměřená na beletrii a je vedená v silně vlasteneckém duchu. Rediguje ji výše zmíněná Antonie Melišová-Körschnerová, ilustrace technikou ocelorytu provedl Hynek Lechleitner a později Anna Körschnerová, sestra Antonie. (více viz. samostatná kapitola)

Obr. 8. Lada 1862, č.5

⁴⁸ Uchalová, E.: Česká móda, pro salon a promenádu, Praha 1999, str. 34

⁴⁹ Tamtéž, str. 34

⁵⁰ Tamtéž, str. 36

⁵¹ Tamtéž, str. 33

Dalším vlasteneckým časopisem bylo *Zlaté dno*. Byl určen profesionálním krejčím, věnoval se převážně pánské módě, ale i okrajově dámské. Byly v něm uveřejňovány střihy krejčovských mistrů z celých Čech. *Zlaté dno* bylo vydáváno pražským krejčím Vojtěchem Čihařem v letech 1862-1874.¹

Obr. 9. Zlaté dno 1863, č. 6

Na *Zlaté dno* volně navazovaly *Evropské Mody*, časopis pro pěstování mody a odborných znalostí, vydávané 1882-1898 pod redakcí J. Michalíka. Tento časopis byl vyznamenán čestnou cenou c. k. ministerstva obchodu na Zemské jubilejní výstavě v roce 1891.²

V letech 1883-85 vychází v Olomouci jako příloha *Domácí hospodyně* *Náš kroj*, svérázové módní návrhy pro české paní a dívky. „V podstatě šlo o rady jak využít prvků z lidových krojů v soudobé dámské módě, což byl

celoevropský trend. *Náš kroj* byl specifickým módním žurnálem, který přinášel relativně mnoho textů, které čtenářky vybízely, poučovaly a přesvědčovaly je, aby odložily svůj kosmopolitní šat a staly se nositelkami a propagátorkami oděvu národního, a je zde samozřejmě i výběr vzorů oblečení dámského a dětského k nejrůznějším příležitostem.“³

V roce 1872 podlehl časopis *Květy* konkurenci *Světozoru*. *Světozor* převzal *Bazar* jako módní přílohu, avšak přetiskoval německý *Bazar*, který vycházel v Berlíně. Vycházel dvojjazyčně bez německé literární přílohy. Teprve až v 90. letech se v *Bazaru* objevují módní referáty z českého prostředí. Redaktorkou byla stále po celých dvacet let Antonie Melišová-Körschnerová a po její smrti v roce 1894 nastoupila na její místo její sestra Anna Körschnerová.

Na konci 19. století se centrem módní publicistiky stala Mladá Boleslav, kde bylo sídlo nakladatele, redaktora a knihkupce Karla Vačleny, který vydával mj. módní i ženské časopisy.

Od roku 1875 (až do roku 1935) vydával *Módní Svět*, který byl přetiskem německého *Die Modernwelt* a obsahoval ještě další přílohy jako *Lada*, *Dětský módní svět* a *Ruční práce*.

¹ Uchalová, E.: Česká móda, pro salon a promenádu, Praha 1999 str.64

² Uchalová, E.: Česká móda, od valčíku po tango Praha 1997str. 38

³ Štěpánová, I.: Teréza Nováková, Praha 2008, str. 55

Vydával i časopis *Dámské Mody*, vydávaný od roku 1900, Karlem Vačlenou, obsahoval řadu příloh. Mezi lety 1899-1904 vydával Vačlena i módní časopis s pánskou módou *Elegantní kroj, módní list pro pány*.

Obr. 10. Pařížské Mody 1894, č.9

V roce 1893 v Praze začaly vycházet *Pařížské Mody, list paní a dívek českých*, ve Vilímkově nakladatelství. Redigovala jej Zdeňka Maroldová, módní redaktorkou byla Zdislava Zapová a beletristickou část vedl J. R. Vilímek. Tento časopis se nezabýval pouze módou, ale přinášel zprávy z české společnosti, výchovou dětí, vzděláváním apod. Módní referáty se vztahovaly k dění v Čechách, ale s původními francouzskými ilustracemi.⁵⁵

V roce 1888 ve Vídni začal vycházet časopis *Wiener Mode*, který byl populární i v Čechách a proto o rok později vznikl v Praze časopis *Nové Mody*, který byl jeho českým přetiskem. Rok na to změnil orientaci na Paříž a v roce 1895 se sloučil s *Pařížskými Modami* a vznikl časopis s titulem *Nové Pařížské Mody*. Jejich přílohami byly *Dámské besedy* a *Dětská šatna*.

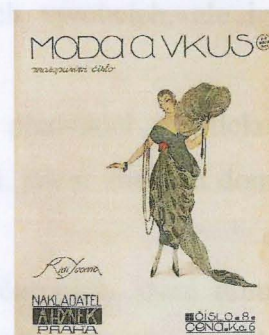
Na popud První Modní Akademie Pražské ku pěstování mod a umění střihačského vznikají i další časopisy, které se věnují módě. Byly orientovány na francouzskou módu. Byly to *Dámské Modní listy* (1901-1924), které byly věnovány francouzským moderním toaletám a *Dámské Akademické Modní Listy* (1899-1943). Obojí redigoval a vydával Václav Kratina. Tyto listy se snažily nahlížet na požadavky dámské módy z odborného hlediska, snažily se šířit znalosti v braní měř, vytváření střihů a šití. Pánskou paralelou k těmto dvěma časopisům byly *Akademické Modní Listy* (1898-1934) pod redakcí Václava Kratiny, které byly podobného charakteru. Nakladatelství Jana a Václava Kratinových vydávalo i jiné módní žurnály v letech 1911-1913 to byl *Dámský Modní Obzor*, *rodinný ilustrovaný časopis paní a dívek českých* a v letech 1916-1922 *Pražský Modní Obzor*.⁵⁶

Obr.11. Dámské akademické modní listy 1902, č.3

⁵⁵ Uchalová, E.: Česká móda, od valčíku p tango, Praha 1997 str. 35

Každý o V období přelomu století vznikalo množství dalších módních časopisů, ale často neměly dlouhého trvání. Téměř všechny časopisy nevycházejí z původní české tvorby, ale jsou přetisky zahraničních žurnálů a podobnou tematikou, s českou tvorbou se setkáváme až kolem roku 1920. V roce 1919 ve Vilímkově nakladatelství vychází *Móda a vkus*, tímto časopisem se zakládá moderní tradice českého módního obrázku a českých módních časopisů. Rediguje jej Olga Fastrová, která patřila mezi nejzkušenější české žurnalistky, zabývající se módou a ženskou problematikou, před tím působila jako módní referentka v Národní politice pod pseudonymem Yvonna (více viz kapitola o ženských osobnostech českého ženského časopisectví). Fastrová soustředila v redakci řadu nadaných kreslířek, zejména absolventek Uměleckoprůmyslové školy, jako např. Marie Fischerová-Kvěchová, Hana Dostálová, Anna Lukášová a další. Časopis však kvůli finančním obtížím v roce 1920 zanikl.⁵⁷

Obr. 12. *Móda a vkus* 1919, č. 8

I v období mezi dvěma světovými válkami v Čechách existuje řada vyložené módních časopisů, ale i společenské časopisy, které se z části módě věnují. Dále to jsou odborné časopisy, které pokračují v tradici *Zlatého dna* a jsou zaměřeny na praktickou stránku zhotovování oděvů.

Módní časopisy jsou stále nečastěji přetisky zahraničních. Od roku 1921 vychází v Písku *Pařížský vkus*, který byl překladem pařížského *Chic Parisienne*. Stejně tak i *Pražská modní přehlídka* (1924-1925) uveřejňuje modely s francouzskými texty, které jsou do češtiny přeloženy v příloze. Tento časopis je po roce 1925 vydáván (až do roku 1932) pod názvem *České mody* v redakci Karla Ločáka.⁵⁸

V letech 1923-1949 byl vydáván časopis *Pražská moda* spolkem pražských krejčí. Uveřejňoval originální návrhy dámské, později i pánské módy. Na jeho vydávání se podílela řada předních českých módních odborníků. V redakci byli A. J. Beneš, Gustav Müller a Augusta Pachmayerová, která se současně podílela v časopise *Český svéráz*, *Módní revue* a později v časopise *Měsíc*.

⁵⁶ Uchalová, E.: Česká móda, od valčíku p tango, Praha 1997, str. 35

⁵⁷ Kybalová, L.: Od empirie k druhému rokoku, Praha 2004, str. 33

⁵⁸ Uchalová, E.: Česká móda, elegance první republiky, Praha 1996, str. 42

Specializované odborné časopisy byly v meziválečném období velmi rozšířené. Každý obor textilní výroby měl svůj časopis - výrobci konfekce, krejčí, kloboučníci, obuvníci i některé závody vydávaly vlastní časopisy, např. textilní továrna Sochor vydávala *Dobry odbyt*, kde se čtenáři mohli dočíst nejen o dění v závodě, nových výrobcích, ale i o proměnách módní linie.⁵⁹

Velmi prakticky byl zaměřen i časopis *Vkus* 1934-1944, předváděl praktickou podobu zhotovování oděvu po domácku. Ukazoval laickým švadlenám, jak si zhotovit doma oděvy, prezentované v jiných módních časopisech, zejména v *Evě*.

Ve dvacátých letech nastal velký rozmach společenských časopisů, které mimo módy měly i jiné zaměření. Více se věnovaly informacím z kultury, umění, literatury, hudby apod. V časopise *Elegantní Praha* (1922-1925) mladí umělci prezentovali moderní umění. Tímto časopisem se snažili představit české umění Paříži, již od druhého ročníku obsahoval články ve francouzštině a byl distribuován v Paříži. *Elegantní Praha* redigoval arch. Josef Svoboda a v módní redakci pracovali čelní představitelé nejdůležitějších pražských módních salonů: Hana Podolská, Arnoštka Roubíčková, Marie Hulpachová, Raimund Konečný a další.

Všeobecné informace z oblasti umění, literatury a sportu přinášel časopis *Salon*. Od roku 1932 vychází ilustrovaná společenská revue *Měsíc*, vydávaná dr. Bohušem Kilianem a arch. Václavem Roštlapilem, s módní redaktorkou Mílou Tilschovou.

Obr. 13. *Eva* 1930, č.17-18, obálka z návrhu F. Tichého

Pánská móda je reprezentována časopisem *Gentleman* od roku 1924, který se zajímá nejen o pánskou módu, ale i pánskou společnost, sport a klade důraz na etiketu a chování moderního muže.⁶⁰

Nejdůležitějším časopisem této doby se stala *Eva*, časopis pro vzdělané ženy první číslo vyšlo 15. 11.1928. Vycházel až do roku 1943. Je to časopis propagující české módní tvůrce a snaží se nepodléhat příliš zahraničním vzorům. *Eva* je společenský časopis, kde téma odívání má nejpřednější místo. Její módní redaktorka Saša Jílovská dává přednost mladým talentům pracujícím pro vyhlášené módní salony (Podolská, Rosenbaum). Přestože byla *Eva*

orientovaná na českou módu, inspirace Paříží byla nutná, proto měla *Eva* pařížskou dopisovatelku, informující o nejnovějších novinkách pařížských salonů. Velmi významnou

⁵⁹ Uchalová, E.: Česká móda, elegance první republiky, Praha 1996 str. 44

⁶⁰ Tamtéž, str. 45

složkou časopisu byla i grafická úprava, na ní se v prvních letech podílel výtvarník František Tichý⁶¹ a po něm Vojtěch Michal a Otokar Fuchs, s nimi spolupracovali další pražští významní výtvarníci jako Antonín Pele, František Janoušek nebo Toyen.

Módní rubriku měly i méně intelektuálně zaměřené časopisy pro ženy jako byla *Hvězda*, *List československých paní a dívek*, týdeník *Český svět*, *Pestrý týden* a mnohé jiné. Často měly i módní rubriku i celorepublikové velké deníky v rámci víkendové přílohy. Neměly však jen módní tematiku, zabývaly se vařením, výchovou dětí, společenským chováním, sportem apod. Tyto články se objevovaly např. v *Lidových novinách* a *Národních listech*. Módní a společenské časopisy a noviny s módními rubrikami nevycházely však jen v Praze, vycházely v mnoha větších městech po celém území Česka: v Brně, v Liberci, Českých Budějovicích, Českém Těšíně, Ostravě a dalších městech.⁶²

Módní časopisy v Čechách od svých počátků, od konce 18. století až do dvacátých let 20. století byla téměř výlučně ve znamení přetisků ze zahraničních časopisů a to zejména francouzských, rakouských a německých. Občasné pokusy o zakomponování originální české módy jsou málo znatelné, až od počátku 20. století se situace v pronikání českých příspěvků lepší a ve dvacátých a třicátých letech vznikají již časopisy, jejichž příspěvky jsou původní české, ovšem se zahraniční inspirací. Módní časopisy, které na svém počátku představovaly pouze obraz módy, se většinou postupně mění na společenské časopisy, kde kromě vyobrazení oděvů jsou i příspěvky týkající se duchovní kultury s různým zaměřením (vzdělání, literatura, výchova, umění apod.).

Ženské časopisy a módní časopisy

Módní časopisy mají svůj původ v grafických listech a v ilustracích dvorských oděvů, ty s rozvojem moderní žurnalistiky dostávaly podobu novin, plnily se více informacemi o odívání a módním stylu. Kdežto ženské časopisy mají původ v moderním časopisectví, je to odnož specializovaných časopisů. V době, kdy vycházely různé specializované časopisy, tak ruku v ruce s ženským emancipačním hnutím začaly vycházet i ženské časopisy.

⁶¹ František Tichý (1896 – 1961) byl český malíř a grafik. Je považován za přední osobnost české výtvarné avantgardy 40. let 20. století. Přesto, že jeho tématický i výrazový rejstřík je velice bohatý (zátiší, motivy městské krajiny, portréty (například démonický portrét Paganiniho), knižní ilustrace (třeba k Donu Quijotovi)), vrací se stále v nejrůznějších variantách k postavám ze světa cirkusových a varietních manéží.

⁶² Uchalová, E.: Česká móda, elegance první republiky, Praha 1996, str. 49

Módní časopisy mají spíše informativní charakter, informují o novém dění v módě o nových výstřelcích, látkách, střízích a podobně. Některé módní časopisy mají i společenskou rubriku, kde se čtenář dozví o společenských akcích. Ale hlavním zájmem módních časopisů je sdělovat čtenáři co se právě nosí a to zejména formou obrázků a nenáročného doprovodného textu. Jsou neangažované a nepromítá se do jejich obsahu příliš politická a společenská situace. Zatímco ženské časopisy mají funkci nejen informativní, ale i vzdělávací. Snaží se ve svých čtenářkách vzbudit cítění k danému problému o kterém píše, nejčastěji se ženské časopisy věnují tématům ženského emancipačního smýšlení, národní historie, vlastenectví, ale také vzdělávání žen, výchova dětí a domácnost. Formou článků se snaží své čtenářky informovat a vzdělávat v daných tématech, snaží se v nich probudit nové ženské smýšlení a uvědomění si své vlastní identity. V ženských časopisech se také často objevuje literatura, nejen ukázky z tvorby, romány na pokračování, ale i medailony různých autorů. Jsou často angažované, zajímají se o ženská hnutí a soudobou politiku, někdy jí i reflektují.

Čtenáři módních žurnálů bývají obvykle ženy i muži. Mužům jsou věnované samostatné módní časopisy, nebo jen jejich části a nejčastěji je čtou muži-krejčí, profesionálkové, kteří podle těchto časopisů zhotovují oděvy. Kdežto ženské časopisy jsou určeny primárně ženám-čtenářkám. Některé články dokonce začínají oslovením „Drahé sestry, drahé přítelkyně“ apod. Obraz čtenářky ženských časopisů má velmi jasné obrysy, je to uvědomělá žena, vlastenka, která se chce vzdělávat a angažovat se v ženských spolcích a emancipačním hnutí, ale zároveň je i dobrou hospodyní, manželkou a matkou. Oproti čtenářce módních časopisů, ta je ženou, která se chce líbit a nosit to co je právě módní, popřípadě si podle návodu v časopise zhotovit doma nějaký doplněk garderoby. Toto rozlišení samozřejmě není tak striktně výlučné, často se prolínají.

Jak je vidno rozdíl mezi módními a ženskými časopisy je velký, avšak mají společného jmenovatele a tím je žena. Oba časopisy jsou primárně určeny ženám-čtenářkám, které na sobě, ať už v jakémkoliv ohledu, chtějí pracovat. Proto také často docházelo ke spojení módních časopisů s ženskými. Často byl vydáván jeden a ten druhý byl jeho přílohou, např. módní časopis *Módní svět* měl přílohu *Ladu*, což byl ženský časopis. Nebo se móda promítala a objevovala více v ženských časopisech, kde jí byly určeny některé stránky, ale to až ve 30. letech 20. století. Tyto dva typy časopisů se v průběhu času prolínaly až dospěly do podoby dnešních ženských módních žurnálů převážně cizích vzorů s českou redakcí.

„Objevila se ve skvěle osvětlených a upravených síních starého obchodního domu v plně záři své mladosti a roztomilosti, avšak v oděvu jen jednoduchém z hladkého běloušného krepu. Byl pouze ozdoben několika zvláštními velikými taktéž bělostnými květy s tmavým lupením, nádherné rozvitém růžím velice podobnými, ale v Praze dosud nevidanými. Dva z květů těch leskly se v jejich tmavých hedvábných kadeřích, stínících čelo nad ně něžnějších, pod nimiž zářilo dvě hnědých očí líbezností nevyrovnatelnou.“

Karolína Světlá, Pod starými krovy⁶³

Proměny módy od druhé poloviny 19.století do 30.let 20.století

Tato kapitola má za úkol popsat módní vývoj v časovém rozmezí okolo padesáti let, kdy se mění nejen politická a společenská situace, ale i módní silueta a náhled na módu. Popis módy v této kapitole odpovídá elitní módě, tak jak je popsána v módních časopisech. Takto popsanému stylu oblékání se blížily nejmajetnější vrstvy obyvatel. A to jak v západní Evropě, tak i v Čechách, kde ovšem se módní žurnály více blížily realitě. Tato kapitola nemá za úkol reflektovat módu takovou jaká ve skutečnosti byla, ale takovou, jakou ji navrhovali módní tvůrci a jaká byla publikována v módních časopisech. Jaké byly inspirace těch, kteří módu utvářeli a jakým způsobem inspirovali ty, kteří oděv skutečně nosili.

Toto období je, co se týká přeměny módy, doslova převratné. V historii se do té doby neudála taková, doslova módní revoluce během šedesáti let. Druhá polovina 19. století je v oblékání silně konzervativní, nepodléhá módním výstřelkům a změny módního stylu probíhají pomalu, zlom nastává s přelomem století. Po roce 1900 se společenský vývoj zrychluje, souvisí to především s industrializací a moderními vynálezy, které začínají sloužit lidem, zjednodušuje se komunikace vynálezem bezdrátového telegrafu, zkracují se vzdálenosti díky rozšíření automobilové a železniční dopravy. Lidé mají větší přehled o tom co se děje i v jiných zemích díky vynálezu kinematografu a především se rozšiřuje výroba a

⁶³ Světlá, K.: Pod starými krovy, Praha 1941, str. 28

prodej domácích spotřebičů, které usnadňují ženám práci, zejména šicí stroj, který je nyní k výrobě oděvů nezbytný. Zdokonaluje se i textilní a konfekční výroba, čím dál více se vyrábí konfekční oděvy a konfekční velikostí se přizpůsobují poptávce. Je to velký technický pokrok, který zjednodušuje lidem život a s ním se ve dvacátých letech 20. století zjednodušují i módní linie.

Inspirace

V této době začínají udávat tón módy krejčovské salóny, aristokracie a dvůr ztrácí na tomto poli svou převahu. Zejména v Paříži je toto období spojováno se zakládáním *haute couture*.⁶⁴ Největší význam je přisuzován Charlesi Frédéricu Worthovi, u něhož si dávaly šít toalety dámy jen z nejlepší rodin, sjížděly se za ním ze všech zemí a dokonce i zámožné ženy z USA si jednou ročně udělaly výlet do Paříže za účelem pořízení nových šatů právě v tomto salónu. Ale v Paříži byly zakládány i jiné salony, které brzy získaly věhlas, například salon sester Calotových, Jacques Doucet, Paul Poiret a další. I v jiných evropských metropolích je snaha zakládat věhlasné salony, které by se mohly rovnat těm pařížským, ve Vídni je jim Christoph Drecol a v Miláně roku 1881 zakládá svůj salon rodina Cerruti. Jsou to právě tyto salony, které udávají proměny v siluetě.⁶⁵

S rozvojem kinematografie se objevují nové inspirace a módní idoly, jsou jimi filmové a divadelní hvězdy, již ne panovníci, ale herečky, které oblékají pařížští módní tvůrci. Do módy zasahují ve značné míře i módní časopisy (viz. jiná kapitola) ale také dobový výtvarný styl. Pozdější tvůrci *haute couture* jsou inspirováni tehdejšími současnými malíři a výtvarníky a někdy s nimi úzce spolupracují. Jedná se zejména o výtvarné styly jako je secese, art deco, kubismus, dada, futurismus a jiné. Tyto styly ovlivnily nejen linie oděvů, ale také jejich barevnost a potisk a výběr materiálů. Z umělců se stávají tvůrci a diktátoři módy. Oděv zůstává stavovským odznakem, dokonce existuje stále víc skupin a podskupin uvnitř jednotlivých vrstev, a tak i variant oděvních druhů přibývá.⁶⁶

⁶⁴ Haute couture- (český překlad: vysoké šití nebo spíše vysoké krejčovství) je francouzský mezinárodně používaný, termín z oblasti módy označující oblečení šité na míru a vyrobené v Paříži a často imitované v ostatních známých městech módy jako jsou: New York, Londýn a Milán. Oblečení „haute couture“ je nejen šité na míru pro určitého zákazníka, ale při jeho výrobě jsou použité vysoce kvalitní a drahé látky a je šité rukou s extrémním důrazem na detail a zakončení.

⁶⁵ Kybalová, I.: Doba turnýry a secese, Praha 2006. str. 42

⁶⁶ Tamtéž, str. 20

Období turnýry

(1868-1890)

Ženský oděv

Turnýra („honzík“) byla vyvrcholením krinolíny, byla to její poslední úprava, která formovala ženskou postavu. Pojem je odvozen z francouzského *tournure*, což znamená zevnějšek, tvářnost, způsob držení. Turnýra je typ sukně, která je vpředu úzká, ale vzadu pod pasem a v oblasti hýždí vydutá důmyslnou konstrukcí. Nařasením látky v této oblasti dochází ke správnému efektu, sukně je prodloužena do dlouhé vlečky. Silueta turnýry vyžadovala ideální postavu, efektní poprsí, útlé boky, ploché břicho, nedostatky nebylo kam schovat, na rozdíl od krinolíny, která byla předchůdkyní turnýře.

Čís. 36. Šaty ze vzorkovaného voilu a hedvábné látky.
Výšleček na přehradě aranž. plet.

Obr. 14. Šaty s turnýrou,
Bazar, 1885

Vývoj turnýry má dvě fáze. Období první turnýry je od konce šedesátých let a vrcholí okolo roku 1875. Je to variace na starší typ sukně *á la polonaise*⁶⁷ s tvarovanými a obloukovitě řasenými částmi. Sukně byla lehce zkrácena, sahala ke kotníkům, byla velmi náročně aranžována a řasena, materiálem bylo zejména těžké hedvábí, které dobře drží aranžmá, přes to se dávala velmi zdobná sukně, připomínající zástěru. Právě toto období vyžaduje nejkomplicovanější turnýru, je řešena téměř architektonicky, kromě toho je celý oděv ozdoben různými mašlemi, sámkami, volánkami, kanýry, krajkami, štrápci, peřím, korálky atd. Byl vyžadován velmi úzký pas, ideální míra obvodu pasu byla 50 cm. Rakouská císařovna Sisi si hlídala (byla vyhlášená neustálým hladověním) obvod pasu 48 cm, na který byla velmi hrdá.⁶⁸

Po roce 1875 se turnýra zmenšuje, nahrazuje ji pouze lehké rozšíření vzadu, je to především proto, že se do módy dostaly kabátce a pláště v pánském stylu, které zadní část skrývaly. Ovšem velmi úzký tvar siluety zůstává, ploché břicho je vyžadováno a sukně úzce

⁶⁷ Sukně *á la polonaise*- svrchní sukně po stranách a vzadu dekorativně zřasená a zdvižená, přidržovaná sponou, stuhou, nebo ozdobnou agafou (Kybalová, 2004, str. 168)

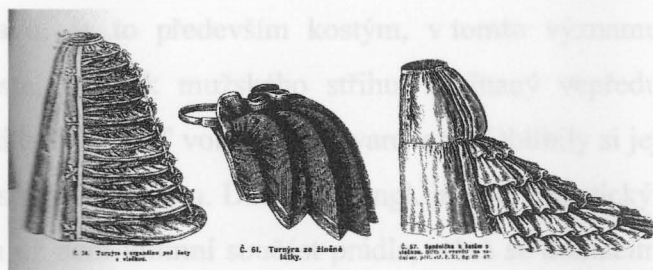
⁶⁸ Kybalová, L.: Doba turnýry a secese, Praha 2006, str. 53

obepíná nohy až ke kolenům. Některé ženy si svazovaly kolena tak, aby mohly dělat jen velmi malé krůčky.

Kolem roku 1880 se objevila móda princesových šatů, šaty nepřestřižené v pase, s vypasovaným živůtkem a rozšířenou sukní. Pojmenování je podle princezny z Walesu, Alexandry. Charakteristická je velmi nápadná výzdoba rozměrnými mašlemi, sukně bývá zúžena a pod kolena rozšířena.

Turnýra ve druhé fázi, po roce 1882, zmohtněla. Vyžadovala jinou stavbu korzetu, je prodloužený, aby co nejvíce stahoval. Silueta se liší od období první turnýry především tím, že je v pase silně zdvižena a tam jakoby useknuta, dostává podobu zkrácené aranžované krajky. Sukně je poněkud kratší, je složena ze svrchní sukně a spodničky, svrchní sukně často bývá asymetricky poskládaná.

„Honzík“ (výztuha) byl někdy vytvářen jako tvarovaný polštářek plněný koňskými žíněmi, textilní, nebo háčkový, který se uvazoval do pasu. Existovaly však i výztuhy drátěné, které byly velmi populární, protože zachovávaly tvar. Byly umě vyhotovené z drátů smotaných do spirál a postupně se zvětšujících kruhů, někdy se také používalo výztuh z bambusů a velrybích kostí.

Obr. 15. Výztuže turnýry, Bazar 1879

Korzet formuje, kromě útlého pasu také břicho a boky. Bývá vyztužen kosticemi a ocelovými pásy, zapíná se vpředu na háčky, vzadu se šněruje. Postupným, několikátýdenním utahováním, lze dosáhnout kýžené postavy, často však za cenu zdravotních komplikací.

Spodní prádlo je velmi pohodlné, oproti společenské módě, z nejjemnějších materiálů, mají různé střihy. Košilky a kalhoty jsou zdobeny krajkami. Zjednodušení přichází v roce 1877, kdy na trh vstupuje kombiné, jednodílné prádlo. V Německu vzniká také jednodílné prádlo naprosto odlišného typu. Gustav Jäger prosazuje teplé vlněné prádlo trikotového typu tzv. jégrovky⁶⁹

Účesy se nosily vyčesané bohatě aranžované, které se na temeni zdvihají do výšky, zde jsou nápaditě spleteny do uzlu a některé lokny spadají dolů na šíji. Při tvorbě těchto náročných účesů si ženy vypomáhaly různými příčesky a drátěnými konstrukcemi.

Pokrývky hlavy- kapoty byly malé kloboučky posazené na konstrukci účesu se stuhami visícími dolů. Také klobouky-často i mužského typu, Ale zejména dámské klobouky,

⁶⁹ Kybalová, L.: Doba turnýry a secese, Praha 2006, str. 69

kteře jsou bohatě zdobené a často velmi nákladné. Klobouk představoval velmi důležitou součást dámského oblečení. Ve společnosti musela dáma vždy mít na hlavě klobouk. Velkou oblibu mají klobouky s ozdobami z celých ptáků, motýlů, nápaditých aranží a zajímavých ozdob.

Šaty, které byly už tak dost ozdobené se zdobily umělými, někdy i živými květinami. Součástí oděvů byly vějíře, slunečníky, které se neustále zmenšují, slouží pouze k zastínění tváře a kabelky. Kabelky jsou různě variované pro každou příležitost, jsou menších rozměrů, různě zdobené.

Materiály na šaty se používaly těžké tuhé látky, které byly i velmi drahé, samet, atlas a jiné. Ale byly prokládané lehčími látkami jako např. satén, drill apod.

S nástupem ženského emancipačního hnutí v posledních desetiletích 19. století, přichází do ženských šatníků nové oděvní součástky. Jsou to součásti mužského oblečení, které jsou upraveny pro ženskou postavu. Je to především kostým, v tomto významu komplet, který tvoří zvonová sukně, vesta, kabátek mužského střihu, zapínaný vepředu s kravatou. Blůza (fr. *blouze*) vzniklá z košile, oděv buď volný, nebo tvarovaný. Oblíbily si jej emancipované ženy, které se zasadily o odstranění korzetu. Džemper (angl. jumper) elastický, teplý oděv nejvíce nošený v Anglii. Župan už není intimní součást prádla, stává se domácím oděvem, ve kterém je možné přijímat neformální návštěvy. A různé variace střihů Pláště, přehozy, paleta a kabátky, které se střihově odvozují z pánských oděvů.

V této době také vzniká naprosto nový druh oblečení, je to sportovní oděv a oblečení pro volný čas. Velmi oblíbeným sportem je turistika, která vyžaduje pohodlný volnější oděv. Ženy oblékají tzv. malý kostým, který má zkrácenou sukni (délka je po kotníky). Na plavání nosí dámy tuniku, nabírané kalhoty, černé punčochy a koupací boty.

Obr.16. Módní koupací oděv z roku 1875, Bazar 1875

Některé, zatím nemnohé, dámy ovšem také cvičí v tělocvičnách a potřebují tělocvičný úbor. Například členky Tělocvičného spolku paní a dívek pražských (od 1869) cvičily v tunice ke kolenům, volně přepásané šerpou, jejíž barvy symbolizovaly jejich funkci ve spolku, pod ní byly o trochu delší kalhoty s krajkou (podobně

jako u spodního prádla), červené punčochy (odlesk červené sokolské košile) a šněrovací kotníčkové botky.⁷⁰

Mužský oděv⁷¹

V mužské módě se projevuje silný vliv anglické módy. Anglický oděv je dokonale ušitý z kvalitní látky, pohodlný, ale neuniformní. Základní pánský oblek se skládal ze saka, vesty a kalhot. Které se různě variovaly podle společenské události, na níž hodlal muž jít. Sako vzniklo okolo roku 1867 z žaketu, nosilo se ke kalhotám jako vycházkový oděv, kdežto žaket a frak zůstávají společensky významnějším oděvem. V této době vzniká i smoking (rok 1889) jako společenský oděv do pánské společnosti, tzv. kuřáckých salonů. Na vestě se nejvíce projevuje marnivost a sebevědomí jejího nositele. Je to spolu s kravatou nejzdobnější prvek pánského oděvu, kde se muž může individuálně projevit svou nápaditostí v oblékání.

Období secese

(1890-1910)

Secese – (francouzsky *art nouveau*, německy *Jugendstil*) je jedním z uměleckých stylů přelomu 19. a 20. století. Za hlavní znaky secesního slohu se považuje ornamentálnost, plošnost a záliba v neobyčejných barvách a estetickém využití rozličných materiálů. Secesní linie je plynulá vlnící se křivka, jež vyvolává v divákovi dojem nenásilného pohybu v ploše, jejíž jednotvárnost se vyrovnává barevností. Secese vyhledává neobvyklé barevné odstíny a váže je podle principu harmonie a kontrastu. Ústředním znakem je stylizace, secese se snaží překonat tematiku historických slohů a obrací se přímo k přírodním tvarům (lístky, květy, lidské a zvířecí tělo). Projevovala se v architektuře, výtvarném umění, v užitém umění (bytové zařízení, vitráže) a v literatuře.⁷²

V této době dochází k rozmachu vlivu krejčovských salonů, zejména pařížských. Ke slovu se dostává Paul Poiret, který si po spolupráci s Worthovým salonem, otevřel v roce 1904 svůj vlastní salon. Právě on přišel s odstraněním korzetů a přesunutím pasu výš, tím

⁷⁰ Štěpánová, I.: Ženskost v díle ženském. Počátky spolku „cvičících se“ paní a dívek, in *Národopisná revue XIII/2003*, s. 132-136

⁷¹ Kybalová, I.: *Doba turnýry a secese*, Praha 2006

⁷² *Slovník světového malířství*, Praha, 1991, str. 576

narušil dosud módní siluetu a podařilo se mu uskutečnit opravdovou reformu v odívání. Jeho reforma se opět netýkala širokých mas, ale pouze dam, které měly dostatek financí, aby si mohly pořizovat oděvy z jeho salonu. Přesto se nový styl oblékání pomalu ujímal i u méně majetných vrstev, které se daly inspirovat tímto novým stylem.

Stále je kladen velký důraz na událost, ke které se oděv nosí, jiné šaty na dopoledne, jiné na odpoledne. Nová silueta přinesla ženám změnu životního stylu, již nebyly upjaty v těsných korzetech, které přinášely zdravotní potíže a mohly se více pohybovat. Což také souvisí i se změnou spodního prádla

Vznikají dva nové prototypy žen, o kterých se dosud spíše psalo v literatuře. Je to femme fatale a žena-květinka. Tyto prototypy však vznikají hlavně jako módní předobraz ženy v časopise. Skutečnost jaké ženy opravdu byly je trochu jiná. V této době se o takových ženách spíše mluví a píše v časopisech, období, kdy se ženy typu vamp (a to ještě v malém množství) budou opravdu procházet po ulicích bude až za deset až dvacet let později

Femme fatale (vamp)-osudová žena, krutá a despotická, které muži podléhají. Je to svůdná žena, která obléká těsné šaty, aby tak vynikla její pružnost, ohebnost a tělesná elegance. Jako doplněk nosí kožešinové boa, které má evokovat šelmu v ní.

Žena-květinka, tento typ ženy souvisí s oblibou secese v dekorativní, květinové výzdobě. Tyto ženy se oblékají do šatů, které připomínají květiny, což velmi souvisí se secesním vnímáním krásy.

V Čechách je situace trochu jiná, módní žurnály nezdůrazňují tyto typy žen, jsou méně pokrokové a ačkoliv přetiskují módní žurnály ze zahraničních vzorů, nezdůrazňují natolik proměny ženy. V Čechách dosud ještě žena vamp děsí, nikoliv jako ve Francii, kde okouzluje.

Inspirace

Hlavní inspirací byl výtvarný styl secese, jehož zdobnost se projevila i v oblékání. Český malíř Alfons Mucha⁷³ tvořící zejména v Paříži, byl hlavním návrhářem známé

⁷³ Alfons Maria Mucha (1860-1939) je nejvíce znám svou rolí, kterou hrál při tvarování estetiky francouzské secese na přelomu století. Jako poměrně neznámý umělec českého původu žijící v Paříži, dosáhl Mucha okamžité slávy v prosinci roku 1894, kdy přijal zakázku vytvořit plakát pro nejslavnější herečku té doby, Sarah Bernhardt. Ačkoliv se tiskař obával přijmout Muchův konečný náčrsek vzhledem k jeho nekonvenčnímu stylu, Bernhardt jej zbožňovala a u Pařížanů měl takový úspěch, že někteří sběratelé podpláceli lepiče, aby jim plakát přenechali. 'Muchův styl' vešel ve známost. Úspěch onoho prvního plakátu vedl ke smlouvě mezi Bernhardt a Muchou a v následujících letech jeho práce pro ni a pro ostatní zahrnovala kostýmy a jevištní dekorace, návrhy pro magazíny a obaly knih, šperky a nábytek a četné plakáty. Mucha se vrátil do Československa v roce 1910 a zasvětil zbytek svého života tvorbě epické série 20-ti obrazů zobrazujících historii Slovanů, Slovenská eposy.

francouzské herečky Sarah Bernhardt, navrhoval nejen její toalety, ale také divadelní kostýmy, divadelní plakáty na její představení atd. V Čechách se jako návrhář neprosлавil, byl ovšem požádán v roce 1886, aby navrhl „české národní kroje“, na jejichž návrzích se nechal inspirovat nejen českými lidovými kroji, ale i kroji jiných slovanských národů.⁷⁴

Další silnou inspirací pro oděvní tvorbu byl Orient. Nebylo to poprvé v historii, kdy se hmotná kultura Evropy nechala ovlivnit asijskými motivy, tentokrát však o to více pronikají orientální motivy i do kultury odívání. Další nemalou inspirací byl i starověký Egypt, antika a podobně.

Zvedá se také zájem o Rusko a slovanské země. Zejména díky Ďagilevově Ruskému baletu, který v té době ohromil svou výpravou celou Paříž. Tímto krokem se dostávají i ruské, ale také slovanské prvky do inspirace módních návrhářů.

Důležitý vliv má i lékařská osvěta, která doporučuje sport, pobyt na čerstvém vzduchu a cvičení, ale hlavně brojí proti nošení korzetu.

Ženský oděv

Secesní oděv má lehce historizující styl, zejména v použití materiálů, přemíry výšivek, různě kombinovaných materiálů a v oděvních doplňcích. Turnýra postupně ustupuje,

Obr. 17. Vycházkový oděv z roku 1910, Nové pařížské mody 1910

postava má esovitý tvar, hlavní důraz na siluetě ženy je stále kladen na ploché břicho, útlé boky a tvarované poprsí. K tomu dopomáhá nový typ korzetu, který opticky protahuje trup. Od pasu se linie rozšiřuje za pomoci mnoha spodničiek. Od roku 1893 se mění střih sukňe na zvonovou s vkládanými díly, nebo s hlubokými sešitými sklady. Až ke konci století dojde k uvolnění. Střihově však se oblečení nezjednodušuje. Oděv se skládá z více součástí - sukňe a živůtek, nebo kabátek. Ty akcentují linii ramen, jako reminiscence na biedermeier jsou znovu módní šunkové rukávy, kolem roku 1897 nabývají na mohutnosti a s koncem století mizí. Kabátky jsou hodně variované po roce 1904

dostávají rozvolněnější linie a v roce 1906 se stávají módním hitem tzv. kimona, která jsou přes prsa a ramena velmi široká, řasená a skládaná na sebe.

⁷⁴ Kybalová, L.: Doba turnýry a secese, Praha 2006, str. 107

slamák. Novinkou je čajový úbor, uvolněný oděv, připomínající kimono bylo možné nosit bez korzetu. Nosil se v pozdním odpoledni, před převlékáním na večeri.

K dennímu nošení se čím dál více rozmáhá móda nošení blůz a sukní. Stává s téměř až uniformou všech společenských vrstev, sufražetek a později i zaměstnaných žen. Je to pohodlné oblečení, blůza je volná z neprůhledného materiálu, pod níž není třeba nosit korzet. Linie blůz byla neforemná, ramena potlačená, široké rukávy u zápěstí stažené do manžet, vpředu byly blůzy silně podkasané, bez akcentace pasu. I blůzy se lišily svým zdobením, materiálem a barvou pro různé společenské události.

Změnami prošel i kostým, tato součást ženského šatníku se postupně vyvinula z mužského, zejména kabátek. Zpočátku je dosti neforemný, ale na počátku století se upravuje, sukň se o kousek krátí. V letech 1907-1910 se kostým maskulinizuje.

Džmpery jsou již nedílnou součástí každého šatníku

Spodní prádlo se šilo z lehkých materiálů jako šifon a hedvábí. Začíná mít silně erotický podtón. Kalhotky opouštějí podobu dvou volných nohavic a začínají se nosit uzavřené s nohavičkami. A revoluční je i nová součást prádla- podprsenka. Předchází jí léčebný korzet okolo roku 1890, který je zavěšen na širokých ramínkách. Další předstupeň je šněrovačka, která se od 90. let nosila pod sportovní šaty, byla na ramínkách, vyztužená kosticemi a sahala těsně pod prsa. V této době vzniká i samostatný podvazkový pás.⁷⁵

Ženy stále nosí pracné účesy, u nichž si musí vypomáhat příčesky. Ale účesy nebyly již tolik svázané, byly volnější uprostřed nad čelem rozděleny pěšinkou, tupírováním lehce zdvižené a na temeni svázané do uzlu. Večerní účesy byly složitější, doplněny peřím, nebo štrasovými ozdobami.

Klobouky byly stále každodenní záležitostí, byla to součást oblečení, která byla nutná pro každou příležitost. Klobouky byly velmi honosné, zdobené množstvím květín, peří, nebo s vycpanými zvířaty a ptáky. Největších rozměrů dosahují okolo roku 1910. V oblíbě byly i různé předstupně baretů, historizující třírohé klobouky, či slaměné, zdobené klobouky *á la Charlotte*.

Obr. 18. Oděv pro jízdu na kole, Nové pařížské módy 1906

Sport se těší čím dál větší oblíbě u dam. Oblíbená je jízda na kole, ale jen do té doby, než se kolo stane dopravním prostředkem nejnižších tříd. Oblečení k jízdě na kole je přizpůsobeno jízdě. Ženy oblékají široké turecké kalhoty (poprvé v historii), volnou blůzu a

⁷⁵ Kybalová, L.: Doba turnýry a secese, Praha 2006, str.126

slamák. Pro tenis se nosí stále úzké, dlouhé sukně, ale gymnastky již oblékají široké pumpky. Při lyžování se ukázaly také sukně jako nevhodné a proto i na lyže si braly dámy široké

Obr. 19. Oděv na tenis, Bazar, 1897

kalhoty. Koupací obleky se však nemění, až v roce 1911 se objevují trikotové plavky, jsou z pružného vlněného materiálu a nohavičky mají překryté krátkou sukýnkou.⁷⁶

Kabelky jsou pro ozdobu, než pro praktické využití. Rozlišují se brašny a zavazadla pro cestování. Malé taštičky mají význam doplňku k šatům, zejména pompadurky jsou stále v kurzu. Dámy si tyto taštičky zhotovovaly samy podle návodů v ženských časopisech. Dalšími důležitými doplňky jsou i nadále slunečníky, deštníky, vějíře, různé plédy apod.

Šperky jsou v období secese obzvláště vytříbené a podléhají tomuto výtvarnému směru nejvíce z celé garderoby. Návrhy na šperky vytváří slavní malíři a výtvarníci. V tomto oboru vynikal zejména Alfons Mucha. Šperky jsou vytvořené ze vzácných materiálů, nejčastěji zlata a jsou vykládány drahými kameny či perletí.

Mužský oděv

Mužské oblečení neprocházelo velkými změnami. Muži řešili více etiketu oblékání. Na počátku století se rodí gentleman, který je velmi rezervovaný ve své dokonalé eleganci, pokud možno co nejvíce nenápadný (přesný opak dandyho).

Ve vyšších společenských kruzích je upřednostňován tzv. edvardovský styl, podle anglického krále Edvarda VII. Vyznačuje se dokonale ušitými obleky, tvořenými jednořadým sakem, prodlouženým tak, aby krylo sed a kalhoty s puky, což byla novinka, stejně jako kalhoty se záložkami.

Sportovní oblečení- pro automobilismus téměř nezbytný automobilový plášť, jako ochrana před silničním prachem, čepice s klapkami a brýle s tmavými skly. Mužské oblečení pro sport, stejně jako ženské, je volnější a pohodlnější, ale nijak zvlášť se neliší od oděvu pro všední dny.

⁷⁶ Futurismus- byl avantgardní (prákopnický, objevný) umělecký směr. Pro tento směr je charakteristické odmítnutí všech dosavadních kulturních a uměleckých hodnot. Tím se futurismus stal hnutí, odmítající jakoukoli tradici. Jejich cílem bylo ukázat moderní uspěchanou a rušnou dobu, kterou nekritizovali, ale která se jim líbila. Častým námětem byla technika z toho vyplynula jejich snaha o rychlost, které dosahovali jednotou i lidského rytmu.

⁷⁶ Kybalová, L.: Doba turnýry a secese, Praha 2006, str. 134

Období 1910-1920

V tomto období probíhala první světová válka, která ovšem rozvíjející se módní průmysl nepoznamenala. Zejména pařížské módní salony vzkvétaly (kromě již známého Paula Poireta, založily svůj salon i Jeanne Lanvin a Gabriella Chanel (1909)).

Změna životního stylu společnosti vyžadovala i změnu a různorodost oděvů, vhodné pro větší okruh příležitostí. Bylo zapotřebí oblečení nejen do společností a pro sport, ale také pracovní oděvy pro různá zaměstnání. Díky tomu se také vytváří mnohem větší rozdíl mezi denním a večerním, společenským oděvem, také je však stále rozdíl mezi různými společenskými vrstvami. Módní diktát prosazuje, že žena má být oblečena vždy elegantně a vhodně pro každou příležitost. Podle dobových pramenů se proto dámy převlékaly až osmkrát za den.

Inspirace

Tentokrát je móda inspirována generací futuristů⁷⁷, nebo spíše futuristé viděli v módě způsob jak se vyjádřit. Od roku 1911 po vydání jejich manifestu (rok 1909) brojí proti tradičním továrnám na dámskou módu s tím, že je třeba zabývat se barevností, liniemi a vymýtit všechny omyly současné módy. Jejich přáním je, aby město a oděvy žen, které se v něm prochází splývaly. Futuristické oděvy by měly být dynamické, asymetrické, pohodlné, jednoduché a variabilní. Variantnost spočívala v papírových doplněcích.⁷⁸

Ženský oděv

V této době začíná být markantní rozdíl mezi liniemi, vyšší kultura *haute couture* udává svůj vlastní rytmus módě, ale na druhou stranu tato módní kultura patří jen vyšším vrstvám společnosti. V nižších vrstvách se nosí konfekce, nebo si ženy oblečení šijí samy.

Po roce 1910 prochází sukně mnoha revolučními úpravami. Hned v roce 1910 je úzká dlouhá a rovná, ale už nezakrývá kotníky, ale objevují se nové modifikace jako jsou rozparky, kolmé volány apod. Paul Poiret v roce 1910 navrhl sukni, které se říkalo „kulhavá“,

⁷⁷ Futurismus- byl avantgardní (průkopnický, objevný) umělecký směr. Pro tento směr je charakteristické odmítání všech dosavadních kulturních a uměleckých hodnot. Tím se futurismus stal hnutím odmítajícím jakoukoli tradici. Jejich cílem bylo ukázat moderní úspěchanou a rušnou dobu, kterou nekritizovali, ale která se jim líbila. Častým námětem byla technika z toho vyplynula jejich snaha o rychlost, které dosahovali jednak zkratovitostí a jednak proměnlivostí básnického rytmu.

⁷⁸ Kybalová, L.: Doba turnýry a secese, Praha 2006, str.188

byla velmi úzkého, rourovitého střihu zakončená kožešinkou, avšak nedalo se v ní chodit jinak než kulhavou chůzí. V roce 1913-14 pařížští návrháři prosazují kalhotovou sukni, která zvedla velkou vlnu nevole, prosazovala se velmi těžko. Tato předchůdkyně dámských kalhot byla přijata až po první světové válce, kdy pracující ženy v továrnách si z bezpečnostních důvodů zasunovaly přední díl sukně za pas vzadu a vytvořily tím „turecké“ kalhoty.⁷⁹ Tehdy už bylo jasné a nevyhnutelné, že ženy budou kalhoty potřebovat.

V době války se na chvíli vrátila krinolína, bylo to spíše z důvodu estetických, romantizujících uprostřed války, než touha po návratu aristokracie. Krinolína byla krátká, vytvarovaná ze spodniček. Byla přepásaná kabátkem. V letech 1917-19 byla silueta soudková a to jak sukně, tak i vrchní díl šatů.

Blůza se stává součástí denního nošení, jsou různě zdobené a různého střihu. Feministky a ženy v zaměstnání (učitelky, úřednice) mají v oblibě blůzy s manžetami a tvrdým límečkem, jako analogii k mužské košili. Okolo roku 1912 se stává velmi populární argentinský tanec tango a v té souvislosti vzniká i nový oděv tango. Oděv je většinou řasnatý s vysokým bočním rozparkem a s výstřihem ve tvaru V.

Pláště byly účelově rozděleny na večerní a denní. Měly délku kratší než byla sukně, zhruba do poloviny lýtek. Denní byly jednoduchého střihu a podobaly se žaketu, kdežto večerní byly náročnější a zdobenější.

Prádlo se šije přiléhavé přímo na tělo v barvě bílé, černé a novinkou je růžová. Spodnička se už téměř nenosí a vzhledem ke zkracování délky sukně, klade se větší důraz na punčochy. Punčochy se nosí hedvábné, v zimě vlněné, obojí v tělové barvě. Ačkoliv se stále nosí korzet, začíná se i korzet zkracovat a být pohodlnější, úplné odložení korzetu se odehrává až v době poválečné s rozšířením podprsenky.

Účesy se již tolik netupírují a nejsou komplikované, od roku 1911 se používá trvalá ondulace a je nyní velmi módní. Vlasy jsou nad čelem naondulované a vzadu stažené do uzlu. V roce 1916 předvádí Gabriella Chanelová pážecí účes a tím končí nadvláda dlouhých vlasů. Zpočátku to byly vlasy sahající ke krku, ale počátkem 20.let se pážecí účes mění na krátký sestřih *à la garçonne*. Samozřejmě některé ženy nepodlehly módní vlně a dále nosí tradiční účesy z dlouhých vlasů.

Pokrývky hlavy se v letech 1912-13 zmenšují, nosí se více v čele, jsou stále zdobeny perím a různými chocholky.

⁷⁹ Kybalová, I.: Doba turnýry a secese, Praha 2006, str. 193

Doplňky se nemění, stále je nezbytné, aby měla žena na hlavě klobouk a rukavice, toto přetrvává až do druhé světové války. Dále se nosí vějíř, slunečníky, deštníky, váčky, kabelky.

Sportovní oblečení v tomto období nezaznamenává výrazný vývoj. Ženy sportují v sukních a punčochách, až na určité výjimky. Koupacím úborem zůstává trikot z přiléhavé úpletové látky.

Mužský oděv

Stále se preferuje anglický styl oblékání, nenápadný a elegantní. Součástí jsou frak, žaket, sako, šijí se z kvalitních materiálů, začínají se objevovat jemné proužky. Saka se nosí téměř na všechny příležitosti, nejnovější střihy mají zvýšený pas a jsou těsná.

Kalhoty se poněkud zkracují ke kotníkům, šijí se se dvěma záhyby v pase a zažehlené puky. Košile se nosí hedvábné s nevyztuženým límcem. Kravaty už dostávají podobu dnešního typu.

V tomto období se začíná měnit módní situace v Čechách, Čechy (Praha) se začíná

Obr. 20. Oděv z roku 1920,
Dámské modní listy 1920

zpožďovat v módním vývoji a už nestačí rychlým pařížským změnám. Pražané jsou více konzervativní než Pařížané, novinky se v rychlém sledu střídají a Pražané je nestíhají sledovat. Vybírají si jen to, co se jim líbí, nebo to co má i funkční hodnotu. Probíhá jakási selekce. A tak se kimono, jakožto módní výstřelek, dostává do české módy až po roce 1912, kdy se teprve začíná snižovat linie pasu. Naopak se velmi rychle uchytila velmi praktická soudkovitá linie blůz s úzkými sukněmi

V předválečných letech se opět aktivizuje svérázové hnutí, které se snaží o oživení národních (protože

národ je v předvečer války velký aktivizátor) tradičních technik užívaných v lidové textilní výrobě. Výšivka s tématicky lidovými motivy proniká i do vyšších vrstev. Se zvýšením vlny vlastenectví na konci války se družstvo Zádruha snaží proniknout na trh s vlastní produkcí lidových krajk, výšivek, vzorníků a podobně. Dokonce jsou obnoveny snahy o jedinečnou českou módu. Roku 1915 bylo zavedeno Sdružení pro svéráz krojový, účelem bylo pokračovat v tradicích českého lidového umění, tvořit v jeho duchu a shromažďovat materiál

k jeho studiu. Tento svérázový styl oblékání vydržel v módě českých dam až do roku 1918, kdy v něm přivítaly vznik nové československé republiky. Svéráz i lidové kroje sehrály jistě důležitou roli v politickém a kulturním uvědomování českých žen, avšak ve válečných letech byla inspirace lidovým uměním záležitostí i jiných zemí.

V době války se však ani v Čechách móda nevytrácí. Módní časopisy na ni reagují a vydávají dokonce nové modely pro ošetřovatelky v polních nemocnicích, jak zhotovit pletené dary pro vojáky apod. S válkou souvisí i nové pracovní oblečení pro ženy v různých povoláních, ve kterých musí nahrazovat muže, hlavním zřetelem byla praktičnost, hygieničnost a pohodlí. V časopisech v této době byl i zvýšený výskyt smutečního oblečení.

Běžný oděv se začíná zjednodušovat, hlavním důvodem je válka, nedostatek materiálu i peněz, začíná být více praktický a méně zdobný. Výroba módy v Čechách probíhala na několika stupních, byla to tovární výroba, která fungovala od konce 19. století, spolu s konfekční výrobou, která byla soustředěná především v Prostějově. Dalšími zpracovateli jsou drobní krejčí, kloboučníci, obuvníci, kožčníci a jiní. Mezi nejluxusnější závody dámského oblékání patřily modelové a zakázkové domy.

Právě v této době začíná jejich rozvoj. Mezi nejvýznamnější poválečné salony patří salon Arnošky Roubíčkové, který se nacházel v paláci Koruna na Václavském náměstí. Brzy si získala zámožnou pražskou klientelu, šila pro ženy z nejvyšší společnosti. V roce 1915 jí vyrostla konkurence v salonu Hany Podolské, která šila zejména pro české ženy a její klientela se během války zvedla, aby pak zažila největší rozkvět v meziválečných letech. Dalším významným pražským tvůrcem je Otto Rosenbaum, Moritz Schiller a další.

Období mezi válkami

(1920-1935)

V poválečné době se toho mnoho změnilo, ženy se již nebalily ukazovat kotník a novým ženským ideálem se stala dlouhá šíje, malá ženská hlava s chlapčeským sestřihem, vysoká chlapecká postava. Ženská emancipace dosáhla tak daleko, že současná žena lyžuje, řídí automobil, hraje golf a kouří dlouhé cigarety. Žena je vzdělaná, samostatná, odvážná, podporována chápajícím mužem. Bledá pleť je k smíchu, nyní je módní snědá pleť opálená od sluníčka. Toto je ovšem jen ideál ženy, jak jej prezentují módní časopisy, realita je trochu jiná.

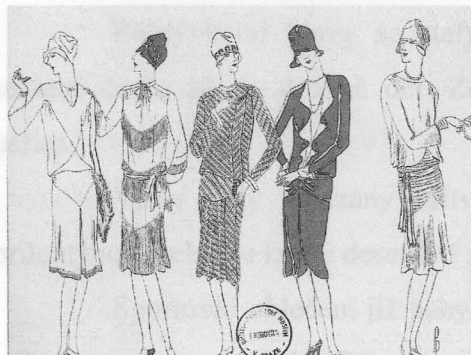
Inspirace

Stejně jako v předchozích obdobích, mělo vliv na módu výtvarné umění, tentokrát jím byl kubismus⁸⁰, ale i design (právě založená škola Bauhaus⁸¹)

Dalšími působícími vlivy byla africká „primitivní“ kultura, americká hudba spolu s černými muzikanty, zpěváky, zpěvačkami a tanečnicemi (obrovská sláva Josephiny Bakerové, černošské zpěvačky s typickým účesem, která tančila nahá). S tím přichází i obrovský vliv filmu. Do celého světa proudí módní inspirace díky slavným herečkám. Film zcela zastínil divadlo, ve smyslu prostředku, který šířící nové idoly a vzory. Filmové herečky znamenaly nyní v otázkách oděvní kultury daleko víc, než herečky divadelní. (Samozřejmě některé herečky hrály ve filmu a zároveň i v divadle)

Ženský oděv

Ženská linie se proměňuje, šaty již téměř nedeformují tělo. Ztrácejí trojrozměrnost, visí na ramínkách, ne jako jejich předchůdci, před dvaceti lety, které stály i bez těla.

Obr. 21. Móda dvacátých let, Modní revue 1927

Nedochází k deformaci těla za pomoci spodního prádla, pouze k jeho formování. Doupravování tělesných proporcí je záležitost střihu oděvu. Šaty ožívaly až s nositelkou, byly v pohybu. Módní návrháři a módní domy plně určují módní trendy. Vzhledem k jednoduchosti střihů oděvů, a s pomocí šikovné krejčovské, je možné se více přiblížit modelům *haute couture*, aniž by model stál hodně peněz. Tím se

ve značné míře smazávají vnější sociální rozdíly.

⁸⁰ Kubismus-bylo avantgardní umělecké hnutí, které pojímá výtvarné umění revolučním způsobem. Princip kubismu spočívá v jeho prostorové koncepci díla, předmět nezobrazuje jen z jednoho úhlu, ale z mnoha úhlů současně. Zároveň znamenal i obrovskou změnu v přístupu ke skutečnosti, nejen ve vidění, ale především v práci s realitou. Zobrazovaný předmět byl rozkládán až na nejjednodušší geometrické tvary (především krychle - latinsky cubus), které byly pak pomocí fantazie skládány do obrazu, proto zobrazené předměty působí dojmem, že jsou deformované a objevují se zároveň z několika pohledů. Problém nastal u předmětů, které jsou ve vzájemném vztahu, neboť pak vznikalo mnoho průhledů s neobvyklými úhly pohledu.

⁸¹ Bauhaus- byl mimořádně důležitým učilištěm a střediskem moderní výtvarné práce a je považován za jednu z nejvýznamnějších avantgardních škol umění, designu a architektury. Význam Bauhausu spočívá ve vynikající učební metodě, která se dnes využívá na všech architektonických školách: výchova na konkrétních úkolech pro reálnou práci.

komplet. Paříži udávaly tempo ženy, návrhářky jako Gabrielle Chanel, Madleine Vionnet, Jeanne Lanvin a další. Stále však se rozděloval oděv podle účelu, byl večerní, denní, pracovní, sportovní oděv a další.

Nosily se volné šaty bez spodniček, na úzkých ramínkách pro večer, často s velkou dekoltáží vpředu i na zádech. Pas byl snížen do úrovně boků a délka sukně se pohybovala od kolen směrem dolů. V roce 1925 se poprvé objevují malé černé šaty, návrhářky Gabrielle Chanel, které udělaly módní revoluci, a mají své místo v šatníku každé ženy dodnes.

I nadále s nosila kombinace blůza se sukní, sukně měla mnoho podob, délka byla po kolena, ale variantnost materiálů a výzdoby byla široká.

Jako svrchní oblečení se používaly u movitějších vrstev kožichy, jejich obliba vzrostla v předchozím desetiletí a stále vzrůstala. Délka kabátů a kožichů se zkracovala, byly už jen tříčtvrteční. V druhé polovině 20. let se stal velmi populární smokingový kabátek, nejprve v černé, potom i ve zlaté barvě. Černý nosily v západní Evropě bojovnice za práva žen, zlatý se ujal v ženské módě, jako nový druh kabátku.

Pokryvkami hlavy se staly zdobené kloboučky bez krempy stažené často až do úrovně očí. Zdobené byly střídmě, štrasem nebo peřím.

Vlasy byly seřezány břitvou na chlapecký styl a uhlazeny brilantýnou, nebo ke konci desetiletí naopak jemně nakadeřeny do tzv. mačkaných vln.

Sportovní oblečení již nebylo tolik konzervativní, dovoľovalo ženám nosit kalhoty a odhalovat při sportu nohy. Při tenisu se zkrátila sukně.

Obr. 21.
svrchní oděv,
Pražská móda
1923

Čechy

Česká móda, na rozdíl od francouzské, byla více usedlá a nenápadná. Zejména byla elegantní a praktická. Musela se přizpůsobovat hospodářským poměrům, které sice byly po první světové válce nestabilizované a přerušované hospodářskou krizí ve 30. letech. Ženy si však v době krize dokázaly poradit svou nápaditostí a zručností. Vytváření podomácku zhotovených modelů jim umožňovaly ženské a módní časopisy, které často uveřejňovaly stříhové přílohy a móda pletených džemprů, pulovrů a vest zase vyvolala zájem o ruční pletení.

V průběhu roku 1921 se začíná snižovat pas na boky, šaty jsou volné, s podkasaným živůtkem s našasenými sukněmi. Nové ženské aktivity, zejména zaměstnání a rostoucí vliv sportu podporuje obrát k praktickému stylu denního odívání. Velmi módním se stal třídílný

komplet, složený ze sukně, blůzy a kabátku. Velmi oblíbeným a novým kusem oblečení se stávají klasické svetry. Celá 20. léta byly i v Čechách oblíbené kožichy, byly dostupné v různých cenách, podle druhu kožešiny. Náklady na kožich tak nepřekračovaly částku, kterou by žena utratila za nákup zimního pláště. Pro sport, na vycházky a do auta se nosily krátké kožíšky, luxusní kožichy se šily tak, že kožky zvířat vytvářely geometrické obrazce.

Obr. 22. Spodní prádlo, Módní svět 1926

Večerní šaty jsou dvojího typu, první jsou úzké, rovné, dlouhé se sníženým pasem. A druhé mají přiléhavý živůtek, s pasem položeným níže s širokou krinolínovou sukní. Délka večerních šatů v první polovině 20. let sahá ke kotníkům.

Druhá polovina 20. let má velmi sportovní charakter, kromě večerních šatů sportovní styl zasahuje do všech odvětví odívání. Populární jsou komplety, jednotlivé části kompletů se teď, více než kdy dříve, doplňují ve vzorech, použitých látkách, podšívkách a aplikacích. Na konci druhé dekády se v nejvyšších kruzích ujal i stříbrný smokingový kabátek, který do české společnosti uvedla Hana

Podolská.⁸²

Po roce 1928 a to nejen v české společnosti se odívání vrací k ženskému stylu. Po době, kdy se žena praktickým, sportovním oděvem snažila vyjádřit nové postavení ve společnosti, chce vyjádřit, že emancipací neztratila nic ze své ženskosti.

Třicátá léta

(1930-1938)

Toto období bylo poznamenáno hospodářskou krizí a hrozbou války. Módní průmysl byl postihnut krizí, nevyváželo se tolik co dřív, řada modelových domů začala vyrábět levněji. A to ve třech konfekčních velikostech. Začaly se do oděvů všívat štítky se značkami. Hlavní slovo má střízlivost a důstojnost. Do módy s vrátila délka, nejen šatů, ale i vlasů. Barevnost se stala umírněnou.

⁸² Surrealismus - je evropský umělecký směr, ale také životní styl, který usiluje o osvobození mysli, vyznačuje se podvědomím. V surrealistickém manifestu A. Breton definoval surrealismus jako „čirý psychologický automatismus“, kde je cílem posílit přímou, bezprostřední a výraznější prožitky všeho druhu skutečnosti bez jakékoli cenzury. Tím myslí, že se jedná o rozumnou kontrolu vztahů proudů asociací - při tvorbě měl být umělec ponoren sám do svého podvědomí, aby získal nezaměnitelnost stavu své duše.

⁸² Uchalová, E.: Česká móda, elegance první republiky, Praha 1996, str. 69

Inspirace

Nástup zvukového filmu je datován rokem 1927. Ihned pohltil celý svět, do kin chodily miliony lidí a hollywoodská produkce zastínila evropskou. Nyní udávaly módní tón americké herečky, Paříž, jako hlavní město módy bylo ohroženo. Pařížští filmoví tvůrci přešli do protiútoky, hvězdy francouzských filmů oblékali nejlepší pařížští návrháři. Ovšem z důvodu rychlého stárnutí modelů, vytvářeli návrháři pouze šaty ve stylu *glamour* (nadčasová verze současné módy) tudíž nemůžeme film posuzovat z hlediska pravdivých pramenů o tehdejší módě. V módních časopisech se začaly místo anonymních modelek objevovat hvězdy stříbrného plátna. Hollywood souvisel i s rozvojem kosmetického průmyslu, herečky se začaly objevovat v reklamách na krémy, parfémy i na líčení.

S obdobím třicátých let souvisel i další styl, surrealismus⁸³. V oblečení se projevoval zejména u tvůrkyně Elsy Schiaparelli. "...věřila, že pravidla, řád a tradice jsou k tomu, aby byly zlomeny a odhozeny. Navrhovala šaty, které vyhlížely jako kusy nábytku, nebo pokrm na talíři /.../ Volila neobyčejné barevné kombinace, nevídané materiály (celofán, sklo apod.) navrhovala šperky z aspirinových tablet, knoflíky s úsměvy klaunů. Nechala své zákaznice kráčet v kloboucích v podobě kalamáře, kuřete, nebo jehněčí kýty, v dobách, kdy válka a jí provázející útrapy byly již na spadnutí..."⁸⁴ Toto však byla jen výtvarná inspirace pro módní tvůrce, kteří vytvářeli konfekci. Skutečnost byla umírněnější.

Ženský oděv

Ženská silueta je štíhlá, sportovní, ale už ne vysloveně chlapecká, přesto bez výrazných prsou, boků a pasu. V druhé polovině 30. let se pas ustálil v své přirozené poloze a je zdůrazňován pásky. Dlouhé upnuté rukávy a vyznačená ramena zvyšovaly eleganci protáhlé siluety.

Třicátá léta jsou zlatou érou pro společenské šaty. Střihy malých a velkých večerních šatů se téměř nemění. Velké večerní toalety jsou charakteristické velkým výstřihem na zádech, často dosahující až k pasu, sukně dosahující až k zemi, někdy i

Obr. 23. Eva, podzim 1931

⁸³ Surrealismus- je evropský umělecký směr, ale také životní styl, který usiluje o osvobození mysli, zdůrazňuje podvědomí. V Surrealistickém manifestu A. Breton definoval surrealismus jako „čirý psychický automatismus“, kde je cílem posílit písmem, kresbou a výrazovými prostředky všeho druhu skutečnou funkci myšlenky. Tím myslel že se jedná o rozumem nekontrolovatelný proud asociací - při tvorbě měl být umělec ponořen sám do sebe a bez jakékoli rozumové kontroly, či záměru zaznamenávat stavy své duše.

⁸⁴ Máchalová, J.: Móda 20.století, Praha 2003, str. 66

s vlečkou. V druhé polovině tohoto desetiletí se sukně vzadu řasí a dosahuje princesového střihu, ramínka se rozšiřují a na ně se připínají aplikace v podobě umělých květin, stuh apod. U malých večerních šatů se objevují bohatě řasené a nabírané rukávy. Objevují se šaty koktejlky, které jsou vyhrazené příležitosti setkání v přátelském duchu odpoledne. Mají delší sukni než obyčejné odpolední šaty a výrazný dekolt. Coco Chanel v této době vytváří svůj nadčasový ženský kostýmek s kabátkem a sukni, který zůstává symbolem ženské elegance do dnešní doby a stále je aktuální.

Sukně je prodloužená, přes boky úzká a od boků se rozšiřující, střih může mít rovný s vloženými záhyby, nebo plizovanými díly.

Spodní prádlo pomáhá dotvářet tělo, ale již jej nedeformuje. Je to gumový podvazkový pás, tvarovaná podprsenka, nebo pružný gumový korzet. Dalšími součástmi dámského prádla jsou krátké zvonové kalhotky a kalhotové, nebo sukňové kombiné. V roce 1935 s objevem nylonového vlákna přišly na trh i první nylonky.

Sportovní oblečení se neliší od 20. let, jako zimní oblečení je doporučována kalhotová sukně z vlněného materiálu, v oblíbě jsou svetry s norským vzorem. Pro turistiku se více uplatňují teplákové soupravy- dlouhé široké kalhoty s podkasanou bundou z vlněné látky. Plavky postupem let dostávají prádlový, tvarovaný střih. První elastické plavky v celku vytvořila americká společnost Jantzen v roce 1920.

Účesy dostávají uvolněnější charakter, vlasy jsou stále krátké, ačkoliv o pár centimetrů delší než v předechozích letech, jsou naondulované a svůj vzestup zažívá „mačkaná vlna“.

Jako pokrývky hlavy slouží malé plstěné kloboučky různého tvaru, jsou s krempami, nebo baretového střihu. Jsou velmi variabilní. Žena chodí v klobouku na ulici, ve společnosti si klobouk sundává, není-li klobouk součástí jejího modelu.

Mužský oděv

V pánské módě se rozdíl mezi 20. a 30. lety, až na některé výjimky stírá. V garderobě pánů je nejdůležitější oblek. Mimořádná pozornost je věnována kvalitě materiálů a dokonalosti ušití. Oblek však nesmí svými kvalitami působit nápadně, aby nevznikl dojem, že majitel věnuje zvýšenou pozornost oblékání. Pánská móda je i v Čechách orientována na Anglii. Vzorem je princ Waleský, který se obléká nekonvenčně a zároveň elegantně. V Čechách je ovšem vzorem i T. G. Masaryk.

S módou pánského sportovního oblečení přichází do módy tkaniny jako tweed, loden, manšestr a další, které jsou více pohodlné a pružné. Každý sport má svůj individuální

oblek, který se liší především střihem saka, kalhoty jsou téměř univerzální, jsou to „pumpky“ (v Čechách se nosí až po roce 1925). Jsou široké a spadají přes kolena, kde jsou nabrány a všity do pásku, k nim se nosí vzorované vlněné kamaše.

Čechy

Po roce 1929, kdy byly v Paříži uvedeny do módy zpět dlouhé sukně, Čechy se ochotně přidávají. Ženská móda dostává formálnější a elegantnější charakter.

Pro formálnost situace musí žena oblékat správné šaty, rozlišují se šaty denní-dopolední, odpolední, oděv pro ulici, do deště a pro různé sportovní akce. Denní šaty jsou z tužších látek, doplněné barevnými knoflíky, nosí se do biografu, kaváren a restaurací, na odpolední čaje jsou šaty z jemnějších látek a nosí se přes ně kožešinový plášť. Večerní šaty se rozlišují na malé a velké společenské příležitosti. Velké večerní šaty, které se nosí na plesy, premiéry a recepce se skládají z dlouhé výrazně dekoltované toalety, bez rukávů, s vlečkou a doplněny večerním pláštěm či

Obr.24. Herečka Adina Mandlová v šatech ze salonu Hany Podolské, r. 1936

kabátkem. Malé večerní šaty jsou pro ostatní příležitosti jako jsou návštěvy divadel koncertů apod. Malé večerní šaty mají delší sukni než šaty denní, mají vždy rukáv a malý výstřih, nosí se k nim denní plášť, nebo kabátek.

Podle ankety časopisu Eva v roce 1930 se čtenářky novým trendům podvolují jen tolik, aby nebyly příliš nápadné a vybírají jen to nejstřízlivější a nejjednodušší.⁸⁵

Politická situace v polovině 30.let a z ní vyplývající vlastenecké nálady podnítily opět zájem o svérázovou módu. Textilní závod Sochor na to v roce 1935 reaguje vytvořením tkanin na letní šaty s lidovým ornamentem v národních barvách. Byly nazvány „šohajkami“. Tyto svérázové náměty byly v dalších letech rozšířeny a českou veřejností přijímány s nadšením. Jejich výroba pokračovala až do druhé světové války.

V Čechách jsou i nadále oblíbené komplety a kostýmy anglického stylu, pláště zachovávají linii dvacátých let.

⁸⁵ Uchalová, E.: Česká móda, elegance první republiky, Praha 1996, str. 76

Proměny módního stylu posledních dvou dekad 19. století a prvních třech 20. století jsou opravdu přinejmenším zajímavé. Proměna módní linie je velmi rychlá a převratná. Souvisí to zejména s politickým, společenským a hospodářským vývojem. Tato kapitola měla za úkol popsat hlavní fenomény změny módního vývoje a to v západní Evropě, jakožto zdroje módních novinek, ale i v Čechách. Šlo především o popsání elitní módy, tedy takové, jaká se prezentuje v módních časopisech. Realita je trochu jiná, ženám na „lepší“ oděv chybí prostředky. Dochází tedy k inspiraci módou publikovanou v módních žurnálech. Ženy si podle návodů oděvní součástky zhotovují samy. Jde tedy o reflexi módy, móda je tvořena většinou muži pro ženy, ženy si však z mnoha možností vybírají tu, která se jim líbí nejvíce a kterou jsou ochotné nosit a zároveň se tak i líbit mužům. Ačkoliv u žen je ještě důležitější, aby jejich model byl obdivován zejména jinými ženami. Oblečení je důležité pro sebeidentifikaci svého nositele (ukazuje nejen jeho sociální status, ale reflektuje i jeho povahu) a téměř každá žena se chce identifikovat s ženami z módních časopisů, ale také téměř každá žena ví, že to není možné.

Tato kapitola neměla za úkol reflektovat módu jaká ve skutečnosti byla, ale jak ji prezentovaly módní časopisy. Módní žurnály podávají vždy módu barvitější, atraktivnější, extravagantnější a důležitější, než ve skutečnosti je. Jejich povrchnost tkví v tom, že podávají ucelený obraz o něčem, co ve skutečnosti není takové, jak ukazují. Prezentují módu, kterou téměř nikdo nenosí. Ale přesto dotvářejí obraz módní sebeidentifikace každé ženy a v každé době. Svým specifickým způsobem jsou „společenským zrcadlem“.

Časopis Módní svět

Charakteristika

Módní svět je módní časopis věnovaný primárně ženám a dámské módě. Má podobu sešitového časopisu se stříhovou přílohou. Jeho tématický okruh je móda, zhotovování oděvů, oděvní doplňky a dekorace domácích interiérů. Okrajovým zájmem je dětská móda. Cílovou zájmovou skupinou čtenářů tohoto časopisu jsou ženy středních a vyšších vrstev. Jsou to ženy, které se věnují ručním pracím a zajímají se o nové trendy v oblékání a bytovém designu. Jsou to takové ženy, které mají dostatek prostředků si časopis kupovat a popřípadě dost peněz na zobrazované oděvy. Dalším okruhem čtenářů jsou krejčí, krejčové a švadleny, kteří podle přiložených stříhů zhotovují zobrazované oděvy.

Módní svět má kromě stříhové ještě další přílohy. Je to *Lada*, beletristický a společenský časopis, *Světová bibliotéka*, *Moderní prádlo a dětské šatstvo*. *Dětské šatstvo a Ruční práce*, které byly vydávány s různou periodicitou. Časopis *Módní svět* byl vydáván od roku 1875 v Mladé Boleslavi v nakladatelství Karla Vačleny, jako přetisk německého Modenwelt.

Grafická úprava

Vzhledem k tomu, že je časopis přebírán ze zahraničního vzoru, je jeho vizuální stránka po roce 1879 daná původním německým časopisem. Grafické ilustrace jsou převzaty a doplněny texty, které jsou přeloženy z němčiny (bohužel jméno překladatele se mi nepodařilo zjistit). *Módní svět* byl až do svého sloučení s *Ladou* přetiskován ze svého zahraničního vzoru. Česká redakce neprovedla žádnou důležitější změnu, kromě překladu, na rozdíl od *Lady*, která byla původním českým společenským časopisem, jenž si redakce uzpůsobovala podle potřeb svých čtenářek.

Módní svět po celou dobu svého trvání do roku 1927 nemění nijak zásadně svůj vzhled, má osm stran formátu A3.

U prvního čísla českého *Módního světa*, které vyšlo v l. 1. 1879, se dalo zjistit, že autorkami grafik jsou Berta Sell a Mathilde Haupt. Ilustrace jsou původní německé a vytvořeny ocelorytem. V dalších ročnících po roce 1885 jsou rytiny od více různých autorů, pozná se to na první pohled podle různého stylu kresby, jsou signovány, ale pouze iniciálami autora a tedy nedokáží přesně určit jméno autorů. Nejčastějším autorem je M. V. d. O., jehož práce se objevují až do roku 1918, stejně tak F. L. T a O. S. Okolo roku 1908 s objevuje grafik „g“, který vytváří větší formáty ilustrací. Po roce 1910 se k ocelorytům přidávají i

obrázky nakreslené perokresbou, nejčastějším autorem je F. B. M, ale i autor ocelorytů F. L. T. Grafiky jsou různého formátu, jsou velké přes celou dvojstranu, ale také malé ve velikosti pár centimetrů. Velkoformátové ilustrace znázorňují žánrové výjevy ze společnosti, na těchto obrázcích je více postav, které spolu komunikují a jsou žánrově zasazeny do prostředí (např. plesy, maškarní, promenáda, park, sport a podobně). Na menších obrázcích jsou buď jednotlivé postavy, nebo bytové doplňky a nebo detaily potřebné k výrobě daného kusu oděvu, nebo doplňku. Vyobrazení jsou černobílá s průměrnou uměleckou úrovní, jsou dělány se znalostí techniky práce, bez vyšší umělecké invence. Psaný text, je-li nějaký, většinou „obtéká“ vyobrazení. Texty a ilustrace jsou chronologicky uspořádány a přiřazeny k sobě čísly. Vizualní podoba celého časopisu se ničím neliší od úpravy tehdejších časopisů tohoto typu. Je to nejschůdnější cesta jak podat čtenářkám ucelené zprávy z módního světa. Tento časopis není, co se týká celkové vizuální úpravy, nijak inovativní, nenarušuje konvence vybudované jinými módními časopisy a jde ve známých vyjetých kolejích.

Módní svět si po celou dobu své existence ponechal stejné logo názvu na přední straně. Na něm je vyobrazená antická žena ve dvojkolce tažené motýly na pozadí oblaků. Od tohoto výjevu napravo jsou znázornění čtyři andílci a každý z nich nese plody různých ročních dob. Mezi těmito dvěma výjevy, v pravém horním rohu je nápis „Módní svět“. Toto logo je signováno L. Prutz.

Obr. 25. Logo Módního světa 1879

Okolo roku 1920 se vzhled časopisu trochu pozměňuje, ubývá zřetelně ocelorytů a přibývá perokresby, je nekolorovaná, většinou ani nestínovaná, vedená jen v liniích. Doprovodných textů je méně a jsou kratší. Texty a obrázky nejsou v těsné blízkosti u sebe, ale je okolo nich dost bílého místa a tudíž časopis vypadá minimalističtěji a elegantněji. Vzhled časopisu se mění a modernizuje, opouští secesní malebnost a jistou přetíženost, která je pro ni charakteristická, je více strohý, zhuštěný, snaží se o moderní sdělnost. V jeho grafice se lehce projevují prvky Art deca, které bylo v tomto období aktuální.

V roce 1911 od čísla 13. dochází ke krátkodobé změně formátu časopisu. Časopis je o 5 cm širší a o 2 cm vyšší, ale tyto rozměry mu vydržely rok, potom se časopis opět vrací do svého formátu, aniž by to jakkoliv bylo okomentováno redakcí.

Je zajímavé, že časopis, pokud byl vydáván samostatně, nebyl obohacen fotografiemi, to až v proměně v roce 1927.

¹⁶ Lada: *modni svet*, 1934, ro. 36, č. 11, str. 163
¹⁷ Lada: *Modni svet*, 1934, ro. 36, č. 7, str. 103

Časopis prochází největší změnou až v roce 1927, kdy se spojuje s přílohou *Lada* v jeden časopis *Lada-Módní svět*. Časopis je vizuálně zajímavější, jsou v něm obrázky, kreslené tužkou, pastelem, tuší i fotografie, avšak vše je černobílé, jen některá čísla mají barevný obal. I nadále vychází ve formátu A3.

Reklama

Reklama v *Módním světě* téměř neexistuje od počátků jeho vydávání v Čechách až

Obr.26. Reklama na Ceres, *Módní svět* 1935

do roku 1927 se v něm vyskytují pouze reklamy vydavatele Vačleny na jím vydané knihy a anonce na předplatné *Módního světa* a jeho příloh. Změna nastává až při spojení s *Ladou*, kdy se z *Módního světa* stává společenský týdeník moderního vzhledu a tam už reklamy nesměly chybět. Umisťování reklam na stránky časopisů bylo otázkou zejména finanční krize a finančního zabezpečení časopisu. Jsou to reklamy na nejrůznější věci, které by

ženy mohly upotřebit, od reklam na oděvní výrobky jako jsou punčochy, rukavice, látky, přes nejrůznější kosmetiku, mýdla, zubní pasty, cukrovinky, másla až po reklamy na léky s nejrůznějšími účinky. Reklamy jsou většinou vloženy v textu a jsou nevelkých rozměrů, většinou mají textovou podobu, někdy doplněnou jednoduchým obrázkem výrobku a logem firmy. Texty reklam jsou většinou strohé a heslovité. Některé texty provázející reklamy jsou velmi úsměvné. Např. „ Strýček Boby se vrací! Mnoho let cestoval křížem krážem po celé zeměkouli. Mnoho viděl, ale čistší a krásnější továrnu na margarín, než jsou Vitellové závody, nikde nespatriil. Jejich nejmodernější zařízení umožňuje vzorně hygienické zpracování nejušlechtlejších surovin na dobrý delikatesní margarín „Vitello“. Hospodyňky, jež si své peníze přejí kvalitní zboží, aby měly jistotu, že se všechno, co vaří, také co nejlépe zdaří, kupují tedy vždycky zase VITELLO“⁸⁶, nebo „Máš-li bol, vem Darmol, projimadlo-pochoutka“⁸⁷

Obr. 27. Reklama na automobil, *Módní svět* 1935

⁸⁶ *Lada-módní svět*, 1934, roč.56, č.11, str.165

⁸⁷ *Lada-Módní svět*, 1934, roč.56, č.7, str. 103

Koncept časopisu

V prvním čísle časopisu není ani slovo nakladatele, či odpovědného redaktora, vůbec nic. Z toho lze tedy usuzovat, že převzetí bylo naprosto pasivní. Česká verze se bez komentáře napojila na tradiční německý časopis a stala se jeho českou mutací. Jakékoli vysvětlení buď považovala za zbytečné, nebo si německý nakladatel nepřál a nedovolil jakékoli tvůrčí zásahy do textů ani obrázků. Tato hypotéza pravděpodobně odpovídá i na otázku: jak je možné, že *Módní svět* byl celou svou existencí otrocky přejatý z německého vzoru (a německý *Modenwelt* měl jistě svou předlohu v nějakém francouzském časopise), když v od 90. let v Čechách existovaly časopisy, např. *Bazar*, příloha *Květů*, který ačkoliv byl přejatý také z německého vzoru zařazoval do svého konceptu i české módní rubriky a články.

Již od první strany časopis popisuje aktuální módu, spolu se střihy a návody na výšivky a zhotovování různých doplňků po domácku. Od druhého ročníku přibyly k číslům barevné grafické listy, které znázorňují tematické výjevy ze společnosti v krásných a moderních šatech. Časopis *Módní svět* je až do roku 1927 tématicky zaměřen pouze na módu, módní doplňky a módní bytové doplňky. Další témata se v něm nevyskytují. Nejsou zde ani pravidelné rubriky (až po roce 1924 se zde objevuje román na pokračování, a strana věnovaná radám do domácnosti). Toto všechno se mění s přechodem na jiný formát společenského časopisu v roce 1927. Do té doby byl časopis řazen jen tématicky. Do roku 1918 neprodělal časopis výraznější změnu. První strana a zároveň i obálka ilustruje čím se bude aktuální číslo zabývat, skládá se z jednoho velkého vyobrazení, na kterém jsou ženy v modelech, které navozují téma celého čísla.

Na první dvoustraně (str.2-3) se nachází několik menších obrázků, které do nejmenšího detailu vykreslují oděvy z první strany, nebo jejich součástky. V okolním textu je dopodrobna rozepsané jaký materiál byl použit na ten, který model, jakou měl barevnost, i stručný popis práce. Modely na této dvoustraně jsou určeny především k běžnému dennímu nošení s přihlédnutím jejich výběru k roční době.

Obr. 28. Strana 2-3, *Módní svět* 1879, 1.roč. 1.č.

Další dvoustrana obsahuje jedno až dvě velké vyobrazení dam v různých společenských situacích, což je snadno rozpoznatelné díky modelům, které mají na sobě, nejčastější vyobrazení je na plese, večírku, nebo promenádě. Tato dvoustrana je věnována především večerním róbám a společenskému úboru pro slavnostní příležitosti, i zde je ovšem text, který popisuje vyobrazené šaty, popisuje jejich materiál, zdobení a spotřebu použitého materiálu.

Strana 6 popisuje módní doplňky, jako jsou límce, malé kabelky, vějíře, klobouky, ale i bytové doplňky nejlépe s návodem na domácí vyhotovení, kde se uplatní ruční práce např. v č. 1 z roku 1901 je schránka na časopisy s ručním vyšíváním, vyšívání ubrus a vyřezávaný stojan na navštívenky.

Obr. 29. Strana 4-5, Módní Svět 1879, 1.roč. 1.č.

Strana 7 bývá věnována dětské módě, především společenským úborům pro děti pro různé společenské události.

Poslední strana 8 je věnována módním novinkám a výstřelkům, několik vyobrazení s popisem.

Od roku 1918 se koncept začíná pomalu měnit, strany nejsou tak hustě popsané a

potištěné, mění se i grafická úprava časopisu, převládají perokresby a textu také znatelně ubylo, časopis se stává minimalističtější. Veškerý popis ke zhotovení se přesunul do stříhové přílohy, která ovšem již není součástí samotného časopisu, ale čtenářky si ji mohou za určitý obnos nechat poslat z nakladatelství, což může značit o finanční krizi vydavatele. Od tohoto roku je každá strana tematicky odlišná, pro každé číslo jinak, např. rok 1920, roč. 42, č.7, dubnové číslo, které již je věnováno letní módě, první (přední) a druhá strana letní šaty, třetí strana letní pláště, čtvrtá strana letní klobouky, pátá, móda ke sportu, šestá, dětská móda, sedmá, letní šaty pro dospívající dívky a poslední strana věnovaná reklamám na Vačlenovo nakladatelství.

Po roce 1924 se časopis pomalu stává i společenským žurnálem, vychází stále dvakrát měsíčně, ale má již 12 stran, z nichž se prvních 8 stále zabývá nejnovější módou, dvě další ručními pracemi a na posledních dvou jsou pravidelné rubriky, na jedné straně vychází román na pokračování a na poslední rady hospodynkám do domácnosti.

Od počátku svého vydávání do roku 1927 vychází dvakrát měsíčně, po spojení s *Ladou*, redaktorkou je A. M. Tilschová, již jako týdeník. Koncept celého časopisu je zcela jiný, modernizuje se a chce se vyrovnat konkurenci. Již není pouze módním žurnálem, ale společenským časopisem. Módních stran značně ubylo, z celého časopisu jsou jen dvě samostatné strany věnované nejnovější módě. V časopise se vyskytují módní fotografie, ale i různé texty, které s módou nemají nic společného. Jsou to texty z oblasti kultury, literatury

domácnosti a podobně. Časopis se zaměřuje na ženy komplexněji než dosud, dříve byl jeho zájmem výhradně móda a ženy, nyní zaujímá jinou prodejní politiku, chce pečovat o krásu žen z vnějšku, ale zároveň aby byla krásná i uvnitř. Je to však především reklamní trik, protože články, které obsahuje jsou spíše povrchního charakteru, nejsou odborné a jejich témata jsou více zábavná, než vzdělávací.

Poslední ročník 1935 (57)

Časopis spojen s přílohou v *Lada-Módní svět*, týdeník inteligentních žen. Šéfredaktorkou byla Olga Vojáčková, zodpovědný redaktor Josef Hejda, redakce v Praze VII, Vinařská 38, ale vychází v Mladé Boleslavi v nakladatelství Hejda a zbroj. Vycházel každý čtvrtek, avšak hned v prvním čísle si povšimneme zvláštního sdělení čtenářkám, že časopis se zlevňuje z 1koruny 20 haléřů na jednu korunu. Z tohoto mohu usuzovat, že se časopis neprodával asi tak dobře jak by měl a tudíž se jeho redakce snažila čtenářky nalákat na sníženou cenu, bohužel ani tento krok nevyšel, dolehla krize a časopis se od roku 1936 už nevydával.

Obr. 30. Lada-Módní svět 1935, roč. 57, č. 13

Shrnutí

Časopis *Módní svět* byl vydáván s velkou tradicí necelých šedesát let, ačkoliv nebyl původem český, ale německý udržel se na českém trhu velmi dlouhou dobu, což svědčí o velkém zájmu o něj. V konkurenci podobných časopisů (*Pařížské mody*, *Dámské mody*, *Pražské mody* apod.) vydržel velmi dlouho. Bohužel o zájmu čtenářek o *Módní svět* nelze říci nic konkrétnějšího, v časopise neexistují žádné listárny a podobné rubriky, které by přímo svědčily o zájmu dam. Toto je otázkou hlubšího bádání v denících a korespondenci.

Lada jako nejdůležitější příloha Módního světa

„Chceme případnými články šířiti vzdělanost a poučení v kruzích českých žen. buditi v nich lásku ku blahodárné domácí činnosti a vésti je příklady poučnými k nejnuznějším úkolům v rodině a v životě veřejném. Též bude našim úkolem ušlechtilou zábavou mysl osvěžovati a jádro zdravé v četivu vybraném čtenářkám našim podávati.“⁸⁸ - Věnceslava Lužická

„Kčž by všady v našich vlastech uvítaly „Ladu“ s toutěž upřímností a srdečností s jakouž my jí vysíláme v českoslovanské kraje! Pak by naše snahy a práce naše korunoval čestný výsledek.“⁸⁹ - Věnceslava Lužická

Charakteristika

Lada je beletristický a společenský časopis s hlavním zaměřením na ženy jako na cílovou skupinu. Patří mezi tzv. ženské časopisy. Tematicky se zabývá zejména literaturou, výchovou dívek, snaží se poučit ale i pobavit, nabízí rady hospodyním do domácnosti, ale i různé rébusy pro zbystření mysli. Po spojení s *Módním světem* v roce 1927 se rozšiřuje okruh témat i na módu a ruční práce. Veškerá produkce *Lady* je úzce zaměřena na ženy, jsou to nejen ženy-čtenářky, ale i ženy-autorky píšící nejčastěji o tématech spojených se ženami. Zájmovým okruhem čtenářů jsou ženy středních a vyšších vrstev, které mají zájem o pobavení a poučení. Čtenářky si často kupovaly *Ladu* spolu s *Módním světem*, protože *Lada* byla od roku 1889 jeho přílohou až do roku 1927, kdy tyto dva časopisy splynuly.

Inspirační zdroj Lada 1861-1865

Původní *Lada* jako vůbec první český beletristický a módní časopis pro ženy, vycházel od dubna 1861 do roku 1865 v českém jazyce. Tento časopis však nemá s *Ladou* o které je tato práce moc společného. Je jejím inspiračním vzorem, jakožto beletristický a společenský časopis věnovaný ženám. Pozdější *Lada* dokonce lživě manipuluje s faktem, že má nejdélejší tradici mezi ženskými časopisy a poukazuje na vydávání od roku 1861. Avšak mezi skončením „staré“ *Lady* a počátkem vydávání „nové“ je dvacet čtyři let, což je celá generace čtenářek, které si ovšem již nepamatují jaká *Lada* tehdy byla.

⁸⁸ provolání k začátku druhého ročníku, *Lada*, 1890, roč.2, č.1, str. 1

⁸⁹ tamtéž, str.1

Tato *Lada* se vyznačovala silným vlasteneckým zaměřením. Kromě české literatury pro ženy, se věnovala i ženské emancipaci. Byla velmi dobře graficky vyvedená, ilustrace kreslil Hynek Lechleitner, později sestra Antonie Melišové Anna Körschnerová. Byl to první ženský časopis a zároveň i módní. V jeho druhé části, která se nazývala *Praktická část Lady* byla popisována nejnovější móda a návody na zhotovení některých doplňků. Toto bylo rozkresleno ve stříhové příloze a šaty spodobněny na grafickém listu, obojí bylo součástí časopisu. Stříhy pro praktickou část v r. 1865 zhotovoval krejčovský mistr František Slavík. Tento časopis se záhy přestal vydávat z finančních důvodů.

„Zveme Vás tudíž, velectěné paní a slečny, v kruh našich předplatitelek a prosím, byste nám neodepřely Svě přízně vzácné a milé ale četným přihlašovaním a předplácením se na „Ladu“ tento ryze ženský a rodinný podnik náš podporovaly.“⁹⁰ Věnceslava Lužická

Historie

Ladu založila roku 1889 (první číslo vyšlo v polovině tohoto roku) Věnceslava Lužická, česká spisovatelka (viz. kapitola osobností) na popud Pavly Albieri- Moudré, která sama chtěla tento časopis založit, avšak musela odejít za manželem do Chicaga.⁹¹ Lužická se tedy dohodla s vydavatelem Karlem Vačlenou na jejím vydávání jako přílohy již vycházejícího *Módního světa*. Lužická by si raději přála samostatný časopis, avšak tuto nabídku přijala. Časopis vedla až do roku 1920, kdy zemřela. Tedy celých třicet jedna let. Po ní do redakce nastoupila Olga Stránská-Absolonová, která vedla časopis do roku 1924, za její redakce se v časopise začaly objevovat odbornější články a společenská témata, psaná odborníky. Stránská-Absolonová se snažila časopis intelektuálně pozvednout. Po ní přišla do redakce Anna Marie Tischlová, která se jej snažila vést spíše v duchu Lužické, až po pár letech, pravděpodobného neúspěchu, se pokusila o menší změny. Až v roce 1927 dochází k transformaci celého časopisu, spojuje se s *Módním světem* a vzniká nový časopis, který obsahuje te nejpodstatnější z obou. Je to společenský týdeník *Lada-Módní svět, týdeník pro inteligentní ženy*. Ten je vydáván do roku 1935.

⁹⁰ *Lada*, 1890, roč.2, č.1, str. 1

⁹¹ Šrolová, Anna Srbová, postupová práce, Praha 2008, str. 13

Koncept časopisu

„*Lada*“ v novém a to druhém roce svého putování po vlastech českých nezmění ničehož v úkolu svém. Bude zase nadále, jako až dosud, listem rodinným, sledující cíle vlastenecké, majíc na zření pokrok českých rodin a domácností. To bylo vzpruhou naší krátké činnosti jednoho pololetí a v těchto snahách zakotvuje se i naše další působitiště. Čeho jsme dosud pro krátkost doby docílití nemohli, toho chcem se domáhati neunavnou pilí a poctivou snahou po zdokonalení.“⁹²

V roce 1889 vzniká zcela nová *Lada* s myšlenkovým odkazem na původní *Ladu*. U zrodu stojí Lužická, redaktorka až do roku 1920, která vtiskla časopisu svou ideologickou podobu. Lužická, jakožto bojovnice za ženské vzdělávání, po kterém by se však žena, podle Lužické, měla vrátit zpět k vaření a péči o děti a být zejména dobrou a vzdělanou hospodyňkou, vedla svůj časopis v tomto duchu. Je zajímavé, že první a druhý ročník *Lady* se zdá být více nakloněn ženskému emancipačnímu hnutí v Čechách než ty pozdější, téměř v každém čísle těchto ročníků se vyskytují důležité zprávy z ženských kruhů, např. ve čtvrtém čísle druhého ročníku je otisknuta „Petice českých žen k radě říšské“. Také do prvního a druhého ročníku přispívají daleko větší odborníci, i muži, než v dalších číslech (např. Zíbrt: „Paběrky k dějinám kroje v Čechách“, 1890, č. 9, str. 69, nebo ve stejném roce přispívá i Bohuslava Kecková, již tehdejší doktorka med. Fakulty v Curychu, svými postřehy ze studia medicíny, série článků s názvem „Ze zápisek studentky lékařství“)

Tyto snahy o bojovnější a odbornější časopis však třetím ročníkem utichají a Lužická dále vede redakci ve svém vlastním tempu.

Časopis byl velmi umírněný, konzervativní, nebyly v něm (až na jeho první ročník) pojednání a odborné stati, které by se věnovaly kontroverznějším tématům morálky a vztahů mezi muži a ženami (jako např. v *Ženském světě*). Tento časopis měl za úkol vzdělávat zejména mladé dívky v četbě literatury a v péči o domácnost, *Lada* obsahovala nespočetné množství rad jak pečovat o zařízení bytu, o děti, o manžela, také jak vařit, jak uklízet, vše bylo přesně ve stylu Lužické, která tuto ideu prosadila i v praxi, při založení odborné školy Domácnost.⁹³ *Lada* nikdy nebyla, na rozdíl od řady dalších ženských časopisů, orgánem žádného ženského spolku ani jiné organizace (objevovaly se v něm zprávy z různých spolků).

⁹² *Lada*, 1890, roč.2, č.1, str.1

⁹³ Domácnost - byla to praktická odborná kuchařská škola, kde ženy získávaly odbornost, aby se mohly uživit samostatně. Byla založena roku 1885 a fungovala až do 50. let 20. století

Za dobu redaktorky Lužické se podoba časopisu a jeho rubrik nemění. Ty, které se v *Ladě* vyskytují nejsou nijak obměňovány, či obnovovány, jsou na svém místě celých třicet let.

Jsou to: *Básně*, v každém čísle alespoň dvě básně od ženských básnířek. *Romány, novelly a črty* i zde se prezentují téměř výlučně ženské spisovatelky s rozdílnou literární zkušeností a úrovní. Na tomto místě Lužická publikuje svá díla, jako např. „Růže stolistá“, což je sto různých varování a poučení pro mladé dívky, pokaždé na jiné téma, nebo autobiografický román na pokračování „Z mého života“ a další své romány a povídky.

Články poučné a příležitostné, tato rubrika je poněkud nesourodá, přináší číslo od čísla jiné téma, je to od žití žen v různých částech světa, přes lidové národní písně, statistiku oblíbenosti barev, rodinnou výchovu až po referáty z cest a popis historických událostí.

Vynikající ženy, tento oddíl se věnuje zajímavým a důležitým ženám tehdejších i historickým. Jsou to spisovatelky, herečky, panovnice, antické bohyně apod.

Z dívčí výchovy, zde hojně přispívala Lužická, články z této rubriky se věnují výchově dívek, tak aby byly vychované podle tehdejších zvyklostí (a podle toho jak by měly být vychované podle Lužické) aby z nich byly dobré manželky, hospodyně a matky.

V rubrice *Česká domácnost* se má žena dozvědět jak správně pečovat o svou domácnost, jak používat nejnovější spotřebiče, tipy, aby se vaření a uklízení lépe povedlo, o původu některých potravin a jak nakupovat dobré jídlo.

Na to navazuje *Kuchyně*, kde jsou popsány různé recepty, přes studenou až po teplou kuchyni, slané, sladké, cokoliv.

Z oblékárny je část kde se autorky věnují oblečení, ale spíše po praktické, než po módní stránce, fešší se zde jakým způsobem práť prádlo, jak na skvrny, kosmetika, doplňky, etiketa v oblékání apod.

Kratší *Z Vlasti a z ciziny* přináší krátké aktuality o dění v Čechách a v zahraničí. Zprávy se většinou týkají zahraničních ženských hnutí a českých událostí v kultuře

A nakonec zde jsou *Spolkové zprávy*, tato rubrika zprávy z různých českých ženských spolků, ale především těch, ve kterých Lužická sama nějakým způsobem figurovala. Polovinu poslední strany zabírají ještě *Rozmanitosti*, což jsou křížovky, rébusy a další hlavolamy pro pobavení čtenářek.

Takto vypadala *Lada* po formální stránce celých třicet let za redakce V. Lužické, rubriky zůstávaly stejné a témata se také neobměňovala.

Časopis v tomto duchu nekontroverzního zábavného lehce vzdělávacího periodika pro středostavovské ženy v domácnosti a jejich dcery vycházel až do roku 1920, kdy Lužická

umírá.⁹⁴ Je až s podivem jak dlouho se udržel časopis, který vyznával zastaralý přístup k tradičním společenským hodnotám a postavení ženy v měnící se společnosti, kdy ženy studovaly vysoké školy a v roce 1912 se dostala zástupkyně ženského pohlaví i do říšského sněmu. *Lada* o tom podala malou noticku v rubrice *Z vlasti a z ciziny*. Možná právě proto se *Lada* mohla udržet. Byla konformní, do něčeho se nepletla, na nikoho neútočila, nikomu nepřekážela, nedráždila, nikoho nezajímala a právě takové ženy vlastně vychovávala: tiché, nenápadné, skromné, ne úplně hloupé, „přiměřeně“ vzdělané, „přiměřeně“ emancipované.

Po obsahové stránce je časopis nekonfliktní, vyhýbá se takovým tématům, které by mohly vznést jakoukoliv konfrontaci a uvést časopis do střetu zájmů. Věnuje se nadčasovým tématům, které nikoho neurazí a která jsou mezi čtenářkami vděčná a oblíbená. Časopis se snaží nevybočovat ze své průměrnosti a takto vychovává i své čtenářky, k průměrnosti, nekonfliktnosti, nenápadnosti a konzervativnosti.

Po smrti Lužické se ujímá redakce *Lady* Olga Stránská-Absolonová, vede ji tři roky, v její redakci je vidět snaha o změnu pasivního konzervativního časopisu na více aktuální, podává více zpráv na tehdejší společenská témata, snaží se zapojovat i články odbornějšího rázu. Tato změna však pravděpodobně nebyla vítaná mezi čtenářkami, které byly vychované mentalitou Lužické. A tak se v prvním lednovém čísle roku 1924 se loučí a předává redakci Anně Marii Tilschové, která vede časopis v duchu Lužické dál. Časopis začíná stagnovat jeho struktura již začíná působit zastaralé v porovnání s novými moderními časopisy, které začínají vycházet a jsou věnované stejnému typu čtenářek. Pravděpodobně i přes stálou klientelu, zájem čtenářek pomalu upadá a je tedy nutné přejít k reformaci časopisu.

V roce 1926 se přidal *Ladě* podtitul „kulturní rodinný čtrnáctideník“, což naznačuje zájem zahrnout i mužskou část čtenářstva, snaha o to, aby časopis četla celá rodina, o rozšíření klientely. V tomto roce také probíhá drobná změna, jak sama zmiňuje „Redakce vyhovuje přání odběratelek a odděluje od sebe část beletristickou od praktické.“⁹⁵ tyto části jsou tedy oddělené, avšak obsah obou se nemění a zůstává stejný.

Největší reformace probíhá v polovině roku 1927 (ročník 49, číslo 13) a to formou spojení s časopisem *Módní svět*, kterého byla až dosud přílohou. Vzniká nový formát časopisu, „týdeník inteligentních žen“, který v sobě skrývá koncept obou, módního i ženského časopisu. Nápad na rodinný týdeník pravděpodobně nevyšel a tudíž se Tilschová zaměřila na ženy více do hloubky. Inteligentní ženou chce být každá žena a tedy jak jinak

⁹⁴ Není bez zajímavosti, že po smrti Lužické, která *Ladu* vytvořila, dala jí podobu a vtiskla formu se po třiceti letech její práce nedostal do *Lady* ani její nekrolog.

⁹⁵ *Lada*, 1927, 39. roč. I.č

svou inteligenci prezentovat než odebíráním časopisu pro inteligentní ženy. Tento nápad spolu se změnou konceptu celého časopisu byl velmi dobrý obchodní tah.

Časopis nabývá na objemu i na informacích. Zůstává forma beletristického časopisu, i nadále se v něm objevuje velký počet ukázek z poezie a prózy na pokračování, to je však doplněno nejnovějšími informacemi z kultury, odbornými pojednáními na aktuální témata, reportáží ze zajímavých míst v Čechách i v zahraničí, nesmí však ani chybět rady do domácností a výchova. Tyto články, jejichž odborná úroveň je nízká, jsou čtivé, a pro čtenářky dobře stravitelné a zábavné. Móde jsou věnovány samostatně dvě strany a jinak je celý časopis prodechnut množstvím módních fotografií a kreseb s příslušnými popisky. Tento typ časopisu se snaží přinést vše, aby si tam každá čtenářka našla to své. Tato moderní *Lada* má, oproti starým vydáním, více zábavný charakter, není tolik mentorská a je zde vidět snaha zábavnější formou poučit.

Rok 1928 začíná nová podoba *Lady-Módního světa*, inspiruje se moderními časopisy. Je doplněn fotografiemi, což nikdy ani v jednom z původních časopisů nebylo. Má barevný přechal a má design moderního časopisu. Obsahuje velké množství malých i velkých článků, které se nechaly volně inspirovat starou *Ladou*, jsou to beletristické ukázky textů, články o domácnosti, o čištění, uklízení a vaření, ale k nim se přidalo ještě další spousta článků o módě, kosmetice, společnosti, novinky a zajímavosti z kultury a umění.

V roce 1929 přebírá redakci Olga Vojáčková, která pokračuje v tomto duchu až do konce roku 1935, kdy časopis přestává vycházet.

Grafická úprava

Lada od roku 1889 po celou dobu redakce Lužické nemění svou vizuální podobu. Nejsou v ní žádné ilustrace a grafiky (ale ty nejsou v žádném ženském časopise z této doby). Zdobně jsou vyvedeny pouze názvy rubrik a první velká iniciála. Rubriky jsou řazeny za sebe s přesnou pravidelností, text není narušován reklamou ani ničím podobným. Za redaktorky A. M. Tischlové nedošlo k výraznějším změnám, jen v rubrice domov přibýly kreslené obrázky domácího zařízení, o němž se v článku pojednává a občas v medailonku některé významné ženy je otiskována její fotografie.

Průlom přichází až se spojením s *Módním světem*. *Lada* se stává po vizuální stránce zajímavější. Je doplněna módními kresbami, fotografiemi, poutavými reklamami a i články mají nápaditější vizuální podobu, hlavně díky oddělování různých prostorů pro články.

Shrnutí

Lada, která vycházela od roku 1889, byla již od svých počátků vedena ve velmi konzervativním duchu. Dala si za úkol vzdělávat své čtenářky, avšak je vedla k zachování starých společenských konvencí a nedbala na aktuální společenské změny. *Lada* je konzervativní, nekonfliktní, umírněná a tyto stejné vlastnosti mají i její čtenářky. Kterých pravděpodobně bylo mnoho, protože jestli je *Lada* něčím opravdu výjimečná, pak je to délka jejího vydávání (celých 46 let) a to je především zásluhou jejich čtenářek. Ačkoliv po roce 1927 změnila svou vizuální koncepci, její čtenářky se nemění. Je nenáročnou, zábavnou a čtivou a tudíž oblíbenou mezi širokým spektrem ženských čtenářek. Nebýt finanční krize, která ukončila její vydávání, určitě by se vydávala dál.

Provolání v prvním čísle posledního 57. ročníku. „*Lada* Vás nehodlá vrátit kuchyni a přidržet pěkně u země, jak to tak rády dělají tak zvané ženské listy; *Lada* nevybíží k prostřednosti a nelichotí všednosti, *Lada* přeje pokroku žen ve všech otázkách života a proto má velikou radost z každého jejich úspěchu. *Lada* chce, aby moderní ženy, když se provdají, lnily dobře svůj úkol manželky a matky, aniž při tom zanedbají svou gymnastiku těla i ducha. A než se provdají, aby byly uvědomělými ženami, vzdělanými a sebevědomými. *Lada*-nejstarší ženský list- chce Vás mít stále mladé, živé, útočné i nebojácne tam, kde by bylo nebezpečí v lhostejnosti. *Lada* nechce být jen odebírána, letmo prohlédnuta a odložena-*Lada* chce být čtena. A to čtena inteligentními čtenářkami, které nemůže uspokojit mělký, povrchní obsah různých listů, které na ně útočí z každého nároží.“⁹⁶

Módní svět a *Lada*

Lada, ačkoliv byla přílohou *Módního světa* mohla po formální stránce působit i samostatně. Každý z obou časopisů měl odlišnou redakci a také jiné zaměření. *Módní svět* byl především časopisem pasivnějšího charakteru. Ženy se zde z obrázků dozvídaly nejnovější trendy v oblékání, některé si mohly i zhotovit, avšak u *Lady* se vyžadovalo i aktivní čtení. Čtení při kterém se čtenářka musí zamýšlet, nad tématem, které jí bylo při čtení nastoleno. *Lada* podávala jako hlavní problém téma ženské vzdělanosti, chtěla čtenářky vzdělávat četbou a zahrnovat je informacemi z ženských hnutí (ačkoliv ty podávala jen v malé míře). Kdežto *Módní svět* byl v tomto ohledu pasivní. Oba časopisy četly stejné typy žen, ženy z bohatších

⁹⁶ *Lada*-*Módní svět*, 1935, roč. 57, č.1, str.2

středních a vyšších vrstev, ty které se zajímaly nejen o módu, ale i literaturu a dění kolem sebe. Ovšem pouze povrchním způsobem, protože tyto dva časopisy byly velmi povrchní.

Nejdůležitější redaktorka *Lady*, Lužická, po celou dobu svého působení v tomto časopise usilovala o jeho osamostatnění. Nechtěla, aby *Lada* byla pouhou přílohou, ale nezávislým časopisem. „S prvopočátku mne to sice poněkud trápilo, že „Lada“ byla přílohou „Módního světa“, neboť módy a já jsme se nikdy nemilovaly.“⁹⁷ Avšak *Lada* zůstala přílohou *Módního světa* až do jejich spojení v roce 1927.

Módní svět byl typickým módním časopisem, od jeho počátků až do 20. let neměl žádnou pravidelnou rubriku, pouze přinášel novinky na poli oděvní kultury, *Lada* na druhou stranu byla typickým ženským časopisem, který měl spravovat ženské vědění a intelekt ve sféře společensko-kulturní, byl koncipován pouze z pravidelných rubrik. Proto bylo výhodné na obou stranách spojení *Lady a Módního světa* v jeden časopis, který zahrnoval to podstatné z obou.

Další Přílohy

Moderní prádlo a dětské šatstvo, Dětské šatstvo

Nepravidelně vycházející přílohy, okolo roku 1920 se periodičita ustálila a *Moderní prádlo a dětské šatstvo* vycházelo jednou za tři měsíce, *Moderní prádlo a dětské šatstvo* vycházely do roku 1928 a potom je nahradilo *Dětské šatstvo*, které vycházelo do roku 1935. Obě přílohy měly téměř stejný formát jako *Módní svět*, byly módním přehledem. Byly sestaveny především z obrázků a doprovodného textu, v těchto přílohách nebyla vložena stříhová příloha, čtenářky si musely o ni psát do nakladatelství a platit ji zvlášť. *Moderní prádlo a dětské šatstvo* bylo tematicky rozděleno, v *Moderním prádle* byly obrázky různých kombiné a županů a podobně a druhá část se věnovala dětské módě. Po reformě *Lady a Módního světa* v roce 1927-28 bylo dámské prádlo jednou z rubrik nového časopisu *Lada-Módni svět* a nebylo tedy potřeba mu věnovat přílohu, tedy po roce 1928 začalo fungovat *Dětské šatstvo* jako samostatná příloha.

⁹⁷ Lužická. Z mých pamětí Mladá Boleslav 1929, str. 356

Ruční práce

Vychází dosti nepravidelně, především v obdobích krize a zájmu o národní vyšívání. Uvádí různé vzory na vyšívání, návody na stehy, na pletení, háčkování a drobné šití

Světová bibliotéka

Byla zvláštní edice, která vycházela k *Ladě*, redigovala ji Věnceslava Lužická a byly to knihy, které byly primárně určeny pro mladé dívky. Pro jejich pobavení, ale i poučení. Nejvíce v této edici vycházela díla právě Lužické, v této edici je možné dohledat veškerou její literární tvorbu. V edici vycházeli také jiní autoři a především autorky byla to např. George Sand, Eugène Martlitt, Émile Richebourg, Fanny Lewald a další. Edici Světová bibliotéka založil nakladatel Karel Vačlena již v roce 1880 a nepravidelně pod tímto názvem vydával světově známé autory, od antických klasiků až po soudobé autory. Po roce 1889 kdy začala v jeho nakladatelství vycházet *Lada* předal Světovou bibliotéku Lužické, která ji vedla až do roku 1920.

Závěr

Tato práce měla postihnout kulturně-historický kontext vydávání časopisů *Módní svět* a *Lada*. V první části, která měla za úkol seznámit čtenáře s kontextem doby, kdy byly časopisy vydávány, byla popsána společnost a zájmy žen, které byly pravidelnými čtenářkami časopisů a tím pádem udržovaly časopisy při životě. Další kapitola se věnuje popisu vzniku a rozšiřování ženského hnutí v Čechách, které podnítilo vznik vydávání tohoto typu žurnálů a jeho vliv na obsah, zejména ženských časopisů. Důležitým bodem, který na tyto dva časopisy působil byla i historie vydávání módního a ženského časopisu obecně. Z této kapitoly vyplývá, že módní časopisy nejsou odnoží ženských, že každý z těchto dvou typů časopisů má vlastní zdroj původu a slučují se až v určitém bodě svého vývoje (tento konkrétní případ, ovšem nenaznačuje, že tomu tak bylo u všech společensko-módních časopisů).

Velmi důležitým bodem práce jsou také medailony osobností, které se zasloužily o rozvoj ženských i módních časopisů. Z tohoto oddílu vyplývá, že každá osobnost měla svůj vlastní individuální názor na téma ženské emancipace a každá z nich jej interpretovala podle sebe ve svém časopise. Přesto mezi nimi došlo k jisté shodě, a tak jejich žurnalistická práce přinesla k rozvoji českého ženského emancipačního hnutí svůj díl. Časopisy jako jeden z nevlivnějších mediálních činitelů na zprostředkování názorů lidí v tomto směru zafungovaly.

Neméně důležitou kapitolou práce je však část věnovaná módě, v této části je popsán vývoj módy od počátku vydávání časopisu *Módní svět* po jeho skončení. Obsah tohoto časopisu přesně kopíruje vývoj módy. Proměny módy za šedesát let fungování *Módního světa* jsou přinejmenším zajímavé. Je velmi pozoruhodné sledovat tuto proměnu s odstupem času a v návaznosti na kulturně historický kontext.

Druhá část práce se věnuje časopisům samotným. Není tolik obsáhlá a mapuje především jejich vývoj a proměnu v čase. Záměrem bylo sledovat tendence, názory a změny hlavních myšlenek těchto časopisů. Samotné studium však přineslo jisté zklamání. U módního časopisu, který byl ke všemu přetiskován z německé verze, a který nese pouze módní pozlátko, nelze najít žádné tendence, ani myšlenky, což se ovšem dalo čekat. Avšak *Lada* se svým pomalým a konzervativním vývojem jakoby nestačila v aktuálních tématech jiným ženským časopisům typu *Ženský svět*, její témata byla stále zkostnatělá. Ale snad právě proto se na trhu udržela daleko delší dobu, byla oblíbená a čtená, což samozřejmě svědčí i o povaze jejích čtenářek. Nese se po celých dlouhých třiceti osmi letech stále ve stejném proudu, se stejným cílem, který se však v kontextu doby a jiných časopisů jeví trochu

zastarale. Změna přichází až po roce 1927, kdy se *Lada* spojila s *Módním světem*, časopis se stal čtivějším, zábavnějším a barvitějším. Avšak i přes podtitul „týdeník pro inteligentní ženy“, zůstával spíše ve sféře konzumní, všeobecné zábavy. Ani to však ovšem nestačilo na tehdejší konkurenci podobně zaměřených časopisů.

O čtenářkách, a zejména o jejich ohlasech na tyto dva časopisy se bohužel nelze dozvědět, protože ani v jednom z nich neexistuje rubrika, která by nabízela čtenářkám zpětnou reakci na časopis. To jestli se časopisy líbily, byly oblíbené a hodně čtené se můžeme dozvědět až dalším studiem v archívech, a to v denících, korespondenci a pozůstatostech, ale to už je téma pro podrobnější bádání. V primárních pramenech není ani dostupná informace o prodeji a předplacnosti obou časopisů. Můžeme se tedy domnívat, z doby trvání těchto časopisů, že oblíbené a čtené byly, když se *Módní svět* vydával (a tedy i prodával) šedesát let a *Lada*, jeho příloha čtyřicet osm let. Ovšem jaké byly čtenářky časopisů můžeme pouze odhadovat. Vzhledem k tomu, že při porovnání s jinými ženskými časopisy té doby byla *Lada* konzervativní, pasivní a nekonfliktní, nabízí se tedy i tato adjektiva i pro její čtenářky.

Závěrem tedy lze říci, že tato práce přináší bližší povědomí o době vzniku českých ženských a módních časopisů, o jejich zásluhách na poli šíření ženské emancipace a rozšiřování módních trendů se zvláštním přihlédnutím ke dvěma konkrétním časopisům, a to *Módní svět* a jeho příloha *Lada*.

Bibliografie

Periodika:

Módní svět, 1879- 1927, roč. 1- 48, nakl. Karel Vačlena, Mladá Boleslav

Lada, list pro zájmy českých žen a dívek, 1889-1927, roč. 1- 38, nakl. Karel Vačlena, Mladá Boleslav

Lada-Módní svět, 1927-1935, roč. 49- 57, nakl. Hejda a zbroj, Mladá Boleslav

Módní prádlo a dětské prádlo, 1921-1927, nakl. Karel Vačlena, Mladá Boleslav

Dětské šatstvo, 1932-1935, nakl. Hejda a zbroj, Mladá Boleslav

Ruční práce, 1935, nakl. Hejda a zbroj, Mladá Boleslav

Lada, beletristický a modní časopis, 1862, roč. 02, Antonie Korschnerová-Melišová, Praha

Lada, beletristický a modní časopis, 1863, roč. 03, Antonie Korschnerová-Melišová, Praha

Ženské listy, časopis pro záležitosti žen a dívek československých, 1875, roč. 3, nakl. F. A. Urbánek, Praha

Ženské listy, časopis pro záležitosti žen a dívek československých, 1886, roč. 14, nakl. F. A. Urbánek, Praha

Ženské listy, časopis pro záležitosti žen a dívek československých, 1905, roč. 33, nakl. F. A. Urbánek, Praha

Ženské listy, časopis pro záležitosti žen a dívek československých, 1918, roč. 46, nakl. F. A. Urbánek, Praha

Ženský obzor, list pro život sociální, politiku a literaturu, 1896, roč. 01, nakl. Vít Kellner, Brno

Ženský obzor, 1913, roč. 12, č. 1-10, nakl. Karel Ločák, Praha

Ženský svět, list věnovaný zájmům českých paní a dívek, 1901, roč. 05, Ústřední spolek českých žen, Praha

Ženský svět, list věnovaný zájmům českých paní a dívek, 1905, roč. 09, Vydavatelské družstvo Ženského světa, Praha

Ženský svět, list věnovaný zájmům českých paní a dívek, 1909, roč. 13, Vydavatelské družstvo Ženského světa, Praha

Kalendář paní a dívek českých 1901, 1901, roč. 14, Ottovo nakladatelství, Praha

Kalendář paní a dívek českých 1902, 1902, roč. 15, Ottovo nakladatelství, Praha

Primární literatura:

- Bahenská, M.: *Počátky emancipace žen v Čechách*, Libri/slon, Praha 2005
- Beránková, M.: *Dějiny československé žurnalistiky /I.díl, Český periodický tisk do roku 1918*, nakl. Novinář, Praha 1981
- Burešová, J.: *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*, Univerzita Palackého Olomouc, Olomouc 2001
- Documenta Pragensia XIII, žena v dějinách Prahy*, Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, Praha 1996
- Efmertová, M.C.: *České země v letech 1848-1918*, Dějiny českých zemí, nakl. Libri, Praha 1998
- Horská, P.: *Naše prahabičky feministky*, Knižnice dějin a současnosti, nakl. Lidové noviny, Praha 1999
- Jílek, V.: *Dějiny české žurnalistiky od svého počátku do r. 1945*, Univerzita Palackého v Olomouci, filozofická fakulta, Olomouc 2002
- Kybalová, L.: *Doba turnýry a secese*, Dějiny odívání, nakl. Lidové noviny, Praha 2006
- Kybalová, L.: *Od „zlatých dvacátých“ po Diora*, Dějiny odívání, nakl. Lidové noviny, Praha 2009
- Kybalová, L.: *Od empiru k druhému rokoku*, Dějiny odívání, nakl. Lidové noviny, Praha 2004
- Lenderová, M.: *K hřichu i k modlitbě, Žena v minulém století*, nakl. Mladá fronta, Praha 1999
- Lorenzová, H.: *Petrusová, T.,: Salony v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století*, Koniash Latin Press, Praha 1999
- Máchalová, J.: *Móda 20. století*, Dějiny odívání, nakl. Lidové noviny, Praha 2003
- Neudorflová, M. L.: *České ženy v 19. století, Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*, nakl. Janua, Praha 1999
- Plamínková, F.: *Masaryk a ženy, sborník k 80. narozeninám prvního prezidenta republiky československé T. G. Masaryka /I.díl, Ženská národní rada, Praha 1930*
- Šrolová, K.: *Osobnost Anny Srbové se zaměřením na její spolkovou činnost*, postupová práce, Ústav etnologie, FF UK, Praha 2008
- Štěpánová, I.: *Teréza Nováková*, Mladá fronta, Praha 2008
- Uchalová, E.: *Česká móda, elegance první republiky (1918-1939)*, nakl. Olympia, Praha 1996
- Uchalová, E.: *Česká móda, od valčíku po tango (1870- 1918)*, nakl. Olympia, Praha 1997
- Uchalová, E.: *Česká móda, pro salon a promenádu (1780-1870)*, nakl. Olympia, Praha 1999
- Vlašínová, D.: *Eliška Krásnohorská*, Melantrich, Praha 1987

Sekundární literatura:

- Beránková, M.: *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v době národního obrození*, Univerzita Karlova, fakulta žurnalistiky, Praha 1976
- Krásnohorská, E.: *Literární konfese*, in *Výbor z díla II*, Praha 1956
- Křivánková, A.: *K vývoji českého tisku na přelomu XIX a XX. století*, Univerzita Karlova, fakulta žurnalistiky, Praha 1979
- Lenderová, M.: *Eva nejen v ráji, žena v Čechách od středověku do 19.století*, Univerzita Karlova, nakl. Karolinum, Praha 2002
- Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce I, A-G*, Akademie věd české republiky, Ústav pro českou a světovou literaturu, Praha 1985
- Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce 2/II, K-L*, Akademie věd české republiky, Ústav pro českou a světovou literaturu, Praha 1993
- Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce 3/I, M-O*, Akademie věd české republiky, Ústav pro českou a světovou literaturu, Praha 2000
- Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce 3/II, P-Ř*, Akademie věd české republiky, Ústav pro českou a světovou literaturu, Praha 2000
- Lexikon české literatury, osobnosti, díla instituce, 4/I, S-T*, Akademie věd České republiky, Ústav pro českou literaturu, Praha 2008
- Malínská, J.: *Do politiky prý žena nesmí-proč?, Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20.století*, Slon/Libri, Praha 2005
- Olivová, V.: *Dějiny první republiky*, Karolinum, Praha 2000
- Slovník světového malířství*, nakl. Odeon, Praha 1991
- Štěpánová, I., *Projevy svérázu v činnosti Sokola a baráčníků*, AUC, in *Studia Ethnographica* XI/2003, s. 115-123
- Štěpánová, I.: *Ženskost v díle ženském. Počátky spolku „cvičících se“ paní a dívek*, in *Národopisná revue* XIII/2003, s. 132-136
- Urban, O.: *Česká společnost 1848-1918*, nakl. Svoboda, Praha 1982

Beletrie:

- Lužická, V.: *Činosti ženy v domácnosti*, nákladem spolku Domácnost, Praha 1886
- Lužická, V.: *Růže stolistá, vychovatelské rady a pokyny dospívajícím dívkám*, Ml. Boleslav: K. Vačlena 1903
- Lužická, V.: *Z mých pamětí*, Ml. Boleslav : K. Vačlena 1929
- Mandlová, A.: *Dneska už se tomu směju*, Nakladatelství XYZ, Praha 2004

Nováková, T.: *Ze ženského hnutí*, nakl. Jos. R. Vilímek, Praha 1912

Světlá, K.: *Pod starými krovky, črty z pražského života*, nakl. I. Mazáč. Praha 1941

Světlá, K.: *Růže z pražských trhů*. Odeon. Praha 1981

Tolstoj, L. N.: *Anna Karenina*, nakl. Mladá fronta, Praha 1964

Internetové zdroje:

www.wikipedia.cz, používáno v rozmezí 30.6.-30.7.2010

Seznam vyobrazení

- Obr. 1. Karolína Světlá, http://cs.wikipedia.org/wiki/Karolína_Sv%C4%9Btl%C3%A1
- Obr. 2. Karolína Světlá, http://cs.wikipedia.org/wiki/Karolína_Sv%C4%9Btl%C3%A1
- Obr. 3. Sofie Podlipská, http://cs.wikipedia.org/wiki/Sofie_Podlipsk%C3%A1
- Obr. 4. Eliška Krásnohorská,
http://cs.wikipedia.org/wiki/Eli%C5%A1ka_Kr%C3%A1snohorsk%C3%A1
- Obr. 5. Věnceslava Lužická, Šrolová, K.: *Osobnost Anny Srbové se zaměřením na její spolkovou činnost*, postupová práce, Ústav etnologie, FF UK, Praha 2008
- Obr. 6. Teréza Nováková, Štěpánová, I.: *Teréza Nováková*, Mladá fronta, Praha 2008
- Obr. 7. Olga Fastrová, Kybalová, L.: *Doba turnýry a secese*, Dějiny odívání, nakl. Lidové noviny, Praha 2006
- Obr. 8. Lada 1862, č. 5, Uchalová, E.: *Česká móda, pro salon a promenádu (1780-1870)*, nakl. Olympia, Praha 1999
- Obr. 9. Zlaté dno 1863, č. 6, Uchalová, E.: *Česká móda, pro salon a promenádu (1780-1870)*, nakl. Olympia, Praha 1999
- Obr. 10. Pařížské Mody 1894, č. 9, Uchalová, E.: *Česká móda, od valčíku po tango (1870-1918)*, nakl. Olympia, Praha 1997
- Obr. 11. Damské akademické modní listy 1902, č. 3, Uchalová, E.: *Česká móda, od valčíku po tango (1870-1918)*, nakl. Olympia, Praha 1997
- Obr. 12. Moda a vkus 1919, č. 8, Uchalová, E.: *Česká móda, elegance první republiky (1918-1939)*, nakl. Olympia, Praha 1996
- Obr. 13. Eva 1930, č. 17-18, obálka z návrhu F. Tichého, Uchalová, E.: *Česká móda, elegance první republiky (1918-1939)*, nakl. Olympia, Praha 1996
- Obr. 14. Šaty s turnýrou, Bazar 1885, Uchalová, E.: *Česká móda, od valčíku po tango (1870-1918)*, nakl. Olympia, Praha 1997
- Obr. 15. Výztuže turnýry, Bazar 1879, Uchalová, E.: *Česká móda, od valčíku po tango (1870-1918)*, nakl. Olympia, Praha 1997
- Obr. 16. Módní koupací oděv z roku 1870, Bazar 1875, Uchalová, E.: *Česká móda, od valčíku po tango (1870-1918)*, nakl. Olympia, Praha 1997

- Obr. 17. Vycházkový oděv z roku 1910, *Nové pařížské mody, 1910*, Uchalová, E.: *Česká móda, od valčíku po tango (1870- 1918)*, nakl. Olympia, Praha 1997
- Obr. 18. Oděv pro jízdu na kole, *Nové pařížské mody 1906*, Uchalová, E.: *Česká móda, od valčíku po tango (1870- 1918)*, nakl. Olympia, Praha 1997
- Obr. 19. Oděv na tenis, *Bazar 1897*, Uchalová, E.: *Česká móda, od valčíku po tango (1870- 1918)*, nakl. Olympia, Praha 1997
- Obr. 20. Oděv z roku 1920, *Damské modní listy 1920*, Uchalová, E.: *Česká móda, elegance první republiky (1918-1939)*, nakl. Olympia. Praha 1996
- Obr. 21. *Móda dvacátých let, Modní revue, 1927*, Uchalová, E.: *Česká móda, elegance první republiky (1918-1939)*, nakl. Olympia, Praha 1996
- Obr. 22. *Spodní prádlo, Módní svět 1926*, Uchalová, E.: *Česká móda, elegance první republiky (1918-1939)*, nakl. Olympia, Praha 1996
- Obr. 23. *Eva, podzim 31*, Uchalová, E.: *Česká móda, elegance první republiky (1918-1939)*, nakl. Olympia, Praha 1996
- Obr. 24. *Herečka Adína Mandlová v šatech ze salonu Hany Podolské, r. 1936*, Mandlová, A.: *Dneska už se tomu směju*, Nakladatelství XYZ, Praha 2004
- Obr. 25. *Logo Módního světa 1879, fotoceno z r.1879, roč.1, č.1*, autor fotografie Kristýna Šrolová
- Obr. 26. *Reklama na Ceres, Módní svět 1935*, autor fotografie Kristýna Šrolová
- Obr. 27. *Reklama na automobil, Módní svět 1935*, autor fotografie Kristýna Šrolová
- Obr. 28. *Strana 2-3, Módní svět 1879, 1.roč.,1.č.*, autor fotografie Kristýna Šrolová
- Obr. 29. *Strana 4-5, Módní svět 1879, 1.roč.,1.č.*, autor fotografie Kristýna Šrolová
- Obr. 30. *Lada-Módní svět 1935, roč. 57, č. 13.*, autor fotografie Kristýna Šrolová